

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Život na dvoře Leopolda I. dle konceptů zpráv Ferdinanda
z Ditrichštejna v roce 1667**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Rostislav Smíšek, Ph.D.

Autor Práce: Alois Medek

Studijní obor: Fyzika – Historie

Ročník: 3. (4.)

2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Boku 28. července 2023

Alois Medek

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat především vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Rostislavu Smíškovi, Ph.D., za metodické vedení práce, cenné rady, a především obrovskou míru trpělivosti, která byla k dokončení této práce více než nutná. Dále bych rád poděkoval Mgr. Kateřině Pražákové Ph.D. za konzultace ohledně polských dějin a kolegům z ročníku za podnětné diskuse.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá pohledem knížete Ferdinanda z Ditrichštejna na (ne)každodennost dvora Leopolda I. a zahraniční politiku v roce 1667. Zaměřuje se hlavně na svatební veselí u příležitosti sňatku Leopolda I. a Markéty Terezy Španělské, následné těhotenství mladé císařovny a její úvod do společenství křesťanů, stejně jako diplomatické misi moskevských vyslanců ve Vídni na podzim 1667. Stranou pozornosti neponechává ani události zahraniční politiky, především průběh sejmů, vojenských operací a příprav na volbu panovníka v Polsko-litevské unii. Na vše zmíněné je nahlíženo skrze koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna, které jsou uloženy v Moravském zemském archivu Brno, v Rodinném archivu Ditrichštejnů.

Klíčová slova

Ferdinand z Ditrichštejna; císařský dvůr; volba krále; císařská svatba; Tagzettel

Annotation

The bachelor thesis deals with the views of Prince Ferdinand of Ditrichstein on the (un)common life of the court of Leopold I and foreign policy in 1667. It focuses mainly on the wedding festivities on the occasion of the marriage of Leopold I and Margaret Therese of Spain, the subsequent pregnancy of the young empress and her introduction to the Christian community, as well as the diplomatic mission of the Moscow envoys to Vienna in the autumn of 1667. Nor does he leave aside the events of foreign policy, especially the course of the parliament, military operations and preparations for the election of the monarch in the Polish-Lithuanian Commonwealth. All of the above is viewed through the concepts of the reports of Ferdinand of Ditrichstein, which are stored in the Moravian Provincial Archive Brno, in the Ditrichstein Family Archive.

Key words

Ditreichstein; imperial court; kings election; imperial wedding; Tagzettel

Obsah

Úvod	7
Ferdinand z Ditrichštejna	15
Dvůr očima Ferdinanda z Ditrichštejna.....	23
Dvorská každodennost	23
Svatební slavnosti.....	29
Těhotenství a úvod císařovny.....	37
Vídeňská návštěva moskevských diplomatů.....	40
Lov a venkovské rezidence	44
Zahraniční politika v konceptech zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna	48
Dění v Polsko-litevské unii	50
Politika	50
Vojenská situace na jihovýchodní hranici Rzeczypospolité	62
Závěr.....	67
Seznam pramenů a literatury	71
Prameny nevydané	71
Prameny vydané	71
Literatura	71
Seznam vyobrazení.....	83
Obrazové přílohy.....	84

Úvod

Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl analyzovat koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna z roku 1667 a na pozadí dvorské každodennosti a zahraničního dění interpretovat myšlenky a postoje, které kníže z Ditrichštejna v uvedeném období zasílal svým korespondentům. Měla by přispět k pochopení mentality šlechticů pobělohorského období, kteří si za vrchol své kariéry stále častěji volili působení ve dvorských úřadech v metropoli habsburského soustátí.

V české historiografii byl pohled na život barokní šlechty dlouhou dobu opomíjen. Za původce této skutečnosti lze považovat jednak stigma období Temna a českého nacionalismu v 19. a na počátku 20. století, tematizované již Františkem Palackým,¹ jednak obecný odpor marxistické historiografie k dějinám vyšších společenských vrstev. Až v závěru devadesátých let začal zájem o pobělohorskou šlechtu narůstat.² Dochované účetní knihy a zámecké inventáře umožnily výzkum (každodenního) života barokních šlechticů a jejich dvorů v rezidencích urozených jedinců.³ Obdobné prameny také využili historici zabývající se šlechtickým podnikáním,⁴ mezi nimiž je třeba zmínit především Aleše Valentu,⁵ nebo rezidencemi urozených osob.⁶

Studium písemností osobní povahy a vznik edičních řad, zejména *Pramenů k českým dějinám 16.–18. století (Documenta res gestas Bohemicas saeculorum XVI.–XVIII.*

---

¹ František Palacký, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě I-V*, Praha 1848-1872.

² Jaroslav Pánek, *Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 19-45; Václav Bůžek, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 5-28.

³ V. Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty*; Petr Maťa, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004; Jiří Kubeš, *Sídelní strategie knížat z Lobkovic ve Vídni v raném novověku (1621-1734)*, *Porta Bohemica* 3, 2005, s. 86-119; týž, *Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750)*. Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů, Pardubice 2007.

⁴ Zde kupříkladu Bohumír Smutný, *Lichtenštejnské hospodářské snahy od 17. století do poloviny 20. století na území Moravy a Čech*, *Časopis Matice moravské* 132, 2013, s. 303–316; Marek Vařeka, Jan Adam z Lichtenštejna a jeho role při budování knížectví Lichtenštejn (sonda do ekonomiky schellenberského panství), *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Historie* 15, 2008, s. 139–153; Jiří Hrbek, *Johann Josef von Waldstein – ein adeliger Unternehmer im barocken Böhmen*, in: Zdislava Röhsner (ed.), *Wallenstein und noch viel mehr. 850 Jahre Familie Waldstein*, Wien 2009, s. 117–131; týž, *Pro bono publico economico*. Sonda do ekonomického myšlení počátku 18. století, *Český časopis historický* 116, 2018, s. 9–52; Jaroslav Čechura, *Hospodářský pragmatik Jan Adolf ze Schwarzenberka a panství Hluboká nad Vltavou v letech 1661–1681*, *Jihočeský sborník historický* 85, 2016, s. 128–169; týž, *Krizový management barokní ekonomiky? Panství Třeboň a Hluboká nad Vltavou za prvních Schwarzenberků (1660-1720)*, Praha 2020.

⁵ Aleš Valenta, *Lesk a bída barokní aristokracie*, Hradec Králové 2011.

⁶ Zde zejména Jan Ivanega, *Lovecký zámek Ohrada. Stavební dějiny*, Praha 2014; týž, *Lovecký zámek Ohrada a schwarzenberská sídla na panství Hluboká nad Vltavou*, Praha 2014. Srov. také týž, „Wohl, tüchtig und tauerhaft.“ *Stavební aktivity na schwarzenberských panstvích za knížete Adama Františka (1703–1732) I–II*, Brno 2015 (Disertační práce).

illustrantia),⁷ vedly k zájmu o šlechtice z pohledu dějin mentalit a historické antropologie.⁸ Zájem části historiků se tímto způsobem přesunul k poznání myšlenkových světů a kariérních modelů urozených osob. Tato tendence se projevuje mimo jiné pozorností, které se za posledních 20 let dočkal císařský dvůr ve Vídni jako sociální, politické a kulturní centrum habsburské monarchie v pobělohorské době. Právě v metropoli habsburského soustátí se šlechtici mohli prostřednictvím dvorských úřadů, případně členstvím v tajné a dvorské válečné radě podílet na výkonné moci. Zároveň s dvorskou službou panovníkovi získávali urození jedinci v rámci dvora určité sociální postavení. Právě sociální a politické integraci nobility na vídeňském dvoře a jejich kariéry se staly oblastí zájmu řady historiků dnes již střední generace.⁹ Stranou pozornosti nebyl ponechán ani leckdy subjektivně zabarvený pohled urozených jedinců na samotný vídeňský dvůr.¹⁰ Kromě problematiky života v metropoli habsburského soustátí se řada historiků zaměřila na vzdělávání budoucích dvořanů se zvláštním důrazem na kavalírské cesty jako na integrační prvek šlechtické výchovy.¹¹ S kariérou u dvora je blízce spjata také kariéra diplomata.¹² Zde je třeba zmínit především syntézu kolektivu autorů pod vedením Jiřího

---

⁷ Z této řady výběrově Pavel Marek (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005; Václav Bok – Anna Kubíková (edd.), *Bericht über die Reise Johann Christian und Johann Seyfrieds von Eggenberg durch die Länder Mittel-, West- und Südeuropas in den Jahren 1660–1663*, České Budějovice 2012; Rostislav Smíšek (ed.), *Das Tagebuch Ferdinands zu Schwarzenberg aus den Jahren 1686–1688 und 1696–1697. Eine vollständige kritische Edition*, České Budějovice 2014; Rostislav Smíšek – Monika Konrádová (edd.), *Mezi Vídni, Varšavou a Moskvou. Diplomatická cesta Jana Kryštofa z Fragsteinu do Moskvy v letech 1657–1658*, České Budějovice 2019.

⁸ V. Bůžek, *Šlechta raného novověku*.

⁹ P. Mařa, *Svět české aristokracie*; Rostislav Smíšek, „Dvorská“ kariéra očima knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku, *Jihočeský sborník historický* 73, 2004, s. 94–120; též, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009 (= *Monographia historica* 11); Jiří Hrbek, *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640–1740*, Praha 2014, s. 592–661; Petra Vokáčová, *Příběhy o hrdé pokoře. Aristokracie českých zemí v době baroka*, Praha 2014.

¹⁰ Rostislav Smíšek, *Střední Evropa a Španělsko v polovině 17. století. Markéta Tereza Španělská a její španělský hofštát očima soudobých pozorovatelů*, *Český časopis historický* 109, 2011, s. 397–431; též, *Císařský dvůr v polovině 17. století očima nejvyššího hofmistra arciknížete Leopolda Viléma. Deník Jana Adolfa ze Schwarzenberku z roku 1657*, *Folia historica bohemia* 27, 2012, s. 263–314.

¹¹ Zdeněk Hojda, „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: Jaromír Homolka (ed.), *Itálie, Čechy a střední Evropa*, Praha 1986, s. 216–239; Pavel Marek, *Dětství a dospívání Václava Eusebia z Lobkovic ve světle španělské korespondence jeho rodičů*, in: *Celostátní studentská vědecká konference Historie 1999*, Olomouc 2000 s. 61–87; Ivo Cerman, *Habsburgischer Adel und Aufklärung. Bildungsverhalten des Wiener Hofadels im 18. Jahrhundert*, Stuttgart 2010. *Srov. též, Bildungsziele – Reiseziele. Die Kavalierstour im 18. Jahrhundert*, *Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des Achtzehnten Jahrhunderts* 18–19, 2004, s. 49–78; Ivo Cerman, *Zrození osvícenského kavalíra. Vzdělání a cestování Jana Karla z Dietrichsteina*, *Časopis Národního muzea* 173, 2004, s. 157–190; R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 127–143; Tomáš Foltýn, *Cestovní instrukce jako pramen k dějinám kavalírských cest (1640–1740)*, in: Milan Svoboda (ed.), *Celostátní studentská vědecká konference HISTORIE 2004*, Liberec 2006. *Hlavně pak Jiří Kubeš, Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Pelhřimov 2013.

¹² Martin Bakeš, *Mimořádná diplomatická mise Adolfa Vratislava ze Šternberka: Švédské království v polovině 70. let 17. století očima císařského vyslance*, *Folia historica bohemia* 29, 2014, s. 31–62; též, *Diplomatická mise jako nejistá investice. Antonín Jan z Nostic v stockholmského královského dvora (1685–1690)*, *Český časopis historický* 113, 2015, s. 714–747; Monika Konrádová, *Elekcje królów polskich w drugiej połowie XVII wieku oczyma dyplomatów cesarskich*, in: Mariusz Markiewicz – Dariusz Rolnik – Filip Wolański (edd.), *Wokół*

Kubeše, která nabízí pohled do každodenního života diplomatů v různých státech Evropy.¹³ S diplomacii souvisel také zájem řady historiků o šlechtické komunikační sítě.¹⁴ V posledních desetiletích byla napsána rovněž řada biografii týkajících se šlechty a šlechtických rodin barokního období.¹⁵ Mezi těmito pracemi vynikají zejména interdisciplinárně pojatá biografie Karla staršího ze Žerotína (1564–1636) od Tomáše Knoze,¹⁶ kolektivní biografie Chotků z pera Ivo Cermana¹⁷ a dvě publikace o rodině Valdštejnů od Jiřího Hrbka.¹⁸

Literatura týkající se šlechtické rodiny mikulovských Ditrichštejnů je v českém prostředí svým rozsahem vcelku omezená. Zájem historiků se zaměřoval primárně na osobu kardinála Františka z Ditrichštejna, kterému se nejvíce věnoval v několika publikacích Pavel Balcárek a v poslední době také Tomáš Parma v souvislosti s jeho vztahy s římskou kurií.¹⁹ Stranou zájmu nezůstal ani výzkum jeho podílu na rozvoji Mikulova a celého mikulovského panství.²⁰ V roce 2018 navíc zpracoval část korespondence Adama z Ditrichštejna ve

---

wolnych elekcji w państwie polsko-litewskim XVI–XVII w. O znaczeniu idei wyboru – między prawami i obowiązkami, Katowice 2016, s. 295–307; Martin Bakeš, *Diplomatem v půlnoční zemi. zástupci Habsburků ve Švédském království mezi lety 1650 a 1730*, Praha 2020.

¹³ Jiří Kubeš a kol., *V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640-1740*, Praha 2018.

¹⁴ Jiří Hrbek, *Hledat a nalézat. Barokní Valdštejnové a jejich komunikační síť*, *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 313–331; Rostislav Smíšek, *Komunikační síť knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku na přelomu 17. a 18. století*, *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 333–355; Lenka Maršálková, *Ferdinand z Ditrichštejna a jeho boj o kanonikáty pro syna Waltera Xavera. Příspěvek ke komunikačním strategiím aristokracie z českých zemí v 17. století*, *Opera historica* 19, 2018, s. 33–55.

¹⁵ Jaroslav Vystrčil, *Syn rebelův. Kulturní obraz ze 17. století*, Olomouc 2005; Jan Kilián, *Filip Fabricius z Rosenfeldu a Hohenfallu. Život, rod a dílo defenestrovaného sekretáře*, České Budějovice 2005; též, Martin Maxmilián z Golče (kolem 1593-1653). *Císařský generál ve víru třicetileté války*, České Budějovice 2010; též, Jan Beck. *1588-1648. císařský generál, lucemburský guvernér a svobodný pán z Kokořinska*, České Budějovice 2014; Josef Forbelský, *Španěle, Říše a Čechy v 16. a 17. století. Osudy generála Baltasara Marradase*, Praha 2006; Marie Ryantová, *Polyxena z Lobkovic. Obdivovaná i nenáviděná první dáma království*, Praha 2016. Z biografii jednotlivých šlechtických rodů výběrově Aleš Valenta, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004; Ondřej Felcman – Radek Fukala – Vladimír Hrubý – Jarosław Malicki – Karel Müller – František Musil – Miroslav Plaček – Jaroslav Šůla – Martin Šandera – Marek Vařeka, *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008; Zdeněk Pokluda, *Moravští Šternberkové. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*, Praha 2012; Anna Kubíková, *Eggenberkové. Z bankéřské lavice na knížecí stolec*, Praha 2016.

¹⁶ Tomáš Knoz, *Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa*, Praha 2008.

¹⁷ Ivo Cerman, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008.

¹⁸ J. Hrbek, *Barokní Valdštejnové*; též, *Proměny valdštejnské reprezentace. Symbolické sítě valdštejnského rodu v 17. a 18. století*, Praha 2015.

¹⁹ Pavel Balcárek, *Kardinál František z Ditrichštejna (1570–1636)*, Kroměříž 1990; též, *Kardinál František Ditrichštejn. 1570–1636. Gubernátor Moravy*, České Budějovice 2007; Pavel Balcárek – Leoš Mlčák, *Kardinál František z Ditrichštejna (1570–1636). Prelát a politik neklidného věku*, Olomouc 2008; Tomáš Parma, *František kardinál Ditrichstein a jeho vztahy k římské kúrii*, Brno 2011. Z dalších autorů výběrově Emil Kordiovský – Miroslav Svoboda (edd.), *Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba. XXIX. Mikulovské sympozium 11.–12. října 2006*, Mikulov 2006. Nejnověji Zuzana Orálková, *František Antonín z Ditrichštejna a jeho duchovní dráha. Cesta šlechtice do řad Tovaryšstva Ježíšova ve 2. polovině 17. století*, Olomouc 2017 (Diplomová práce).

²⁰ Dobromila Brichtová, *Zámek Mikulov, Mikulov 2015. O působení Ditrichštejnů na Mikulově dále také Rostislav Smíšek, Leopold I., Markéta Tereza Španělská a Ferdinand z Ditrichštejna. Návštěva císařské rodiny v Mikulově roku 1672 jako prostředek symbolické komunikace*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= *Opera historica* 12), s. 65–111.

své diplomové práci Stanislav Luska.²¹ Vedle biogramu nejvyššího hofmistra Rudolfa II. tato práce nabídla také pohled na vazby pojící Ditrichštejny ke Španělsku. Tomuto tématu se více věnoval Bohumil Baďura v publikaci *Ditrichštejnové a Španělsko*.²²

Naopak k osobě Ferdinanda z Ditrichštejna prozatím přinesl největší množství informací Rostislav Smíšek v knize *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*²³ Tato publikace analyzuje cestu mikulovského knížete od dětství až do úřadu nejvyššího hofmistra císaře. Vzhledem k zaměření této bakalářské práce nabídla tato kniha autorovi obsáhlý rozbor korespondenční sítě nejvyššího hofmistra císařovny Markéty Terezy Španělské a také informace o jeho blízkých spojencích, takzvané ditrichštejnské frakci u vídeňského dvora.²⁴ Osobě Ferdinanda z Ditrichštejna se částečně věnovala také diplomová práce Veroniky Šubrtové zabývající se jeho korespondencí s císařským velvyslancem v Madridu Františkem Eusebiem z Pöttingu. V rozboru epistolografie diplomata Šubrtová blíže rozebrala klientelský vztah Františka Eusebia z Pöttingu s jeho švagrem Ferdinandem z Ditrichštejna.²⁵ Vztahu mikulovského knížete s jeho bratrem Maxmiliánem se naopak dotkla diplomová práce Ivety Šejnové.²⁶ V neposlední řadě je také nutné zmínit jedinou souhrnnou práci o mikulovských Ditrichštejnech z konce 19. století z pera Mathiase Marii Feyfara *Die erlauchten Herrn auf Nikolsburg*.²⁷

S nejobsáhlejší částí předložené bakalářské práce autorovi zásadním způsobem pomohla habilitační práce Rostislava Smíška *Markéta Marie Španělská v alegorické řeči barokních performancí*.²⁸ Cílem tohoto rozsáhlého pojednání bylo vytvořit komunikativní obraz Markéty

---

²¹ Stanislav Luska, *Španělská korespondence Adama z Ditrichštejna*, Brno 2014 (Diplomová práce).

²² Bohumil Baďura, *Ditrichštejnové a Španělsko*, in: *České země a Španělsko. Z dějin česko-španělských vztahů*, Ostrava 1996, s. 50–53. Dále také P. Marek, *Svědectví o ztrátě starého světa*. týž, *Klientelní strategie španělských králů na pražském císařském dvoře konce 16. a počátku 17. století*. *Český časopis* 105, 2007, s. 40-88; týž, *Španělský královský dvůr očima české šlechtičny. Luisa z Pernštejna v procesu politické a kulturní komunikace mezi Prahou, Vídní a Madridem*, *Folia Historica Bohemica* 27, č. 1, 2012, s. 7-39.

²³ R. Smíšek, *Císařský dvůr*.

²⁴ Frakcionalismem u vídeňského dvora se obšírněji zabývá Ivo Cerman, *Pojmy "frakce", "strana" a "kabala" v komunikativní praxi dvořanů Leopolda I.*, *Český časopis historický* 100, 2002, s. 33–57; týž, *Raimundo Montecuccoli a "válečná strana" na dvoře Leopolda I.*, *Historie a vojenství* 51, 2002, s. 568-603; týž, *Oblíbencův pád. dvorské strany v Evropě od 13. do 17. století*, *Český časopis historický*, 101, 2003, s. 213-216. Dále také Pavel Marek, *Španělská strana na císařském dvoře?: k problematice jednoho pojmu z politických dějin*, *Český časopis historický* 113, 2015, s. 965-988.

²⁵ Veronika, *Španělská vyslanecká mise Františka Eusebia z Pöttingu pohledem jeho korespondence Ferdinandovi z Ditrichštejna*, Pardubice 2021 (Diplomová práce).

²⁶ Iveta Šejnová, *Hrabě Maxmilián z Ditrichštejna (1638–1692). Osudy mladšího sourozence v 2. polovině 17. století*, Pardubice 2015 (Diplomová práce).

²⁷ Mathias Maria Feyfar, *Die erlauchten Herrn auf Nikolsburg. Eine geschichtliche Studie auf Original-Urkunden begründet*, Wien 1879.

²⁸ Rostislav Smíšek, *Markéta Marie Španělská v alegorické řeči barokních performancí*, České Budějovice 2021 (Habilitační práce). Dále k slavnostem císařského dvora roku 1667 týž, *Jupiter nebo Apollon, Aurora nebo*

Terezy Španělské v průběhu jejího krátkého života. Autor zde také nastínil základní faktografii dotýkající se jejího života. Ne náhodou v ní lze nalézt obsáhlé analýzy nejen svatebních oslav z přelomu let 1666 a 1667, ale také popis císařovna úvodu a analýzu návštěvy moskevských diplomatů ve Vídni v roce 1667.²⁹

Polské dějiny barokního období jsou v české historiografii obecně problematické a pro dané období existují v podstatě jen práce Miloše Řezníka o *Dějínách Polska a Polsku* z řady *Stručná historie států*.³⁰ Tyto publikace sice nastiňují dobovou mentalitu a kulturu dané geografické oblasti, avšak faktografie v nich obsažená nepostihuje autorem rozebíranou oblast. Větším přínosem k tématu proto autorovi byla kniha *Dějiny Ukrajiny*³¹ autorské trojice Jan Rychlík, Bohdan Zilinskyj a Paul Robert Magocsi. Tato publikace nabízí zajímavý pohled na vznik a vývoj Záporožské Siče a obecně kozácké mentality. Politickým systémem Rzeczypospolité v 16. a 17. století se blíže zabývá také Jan Květina v knize *Šlechtická demokracie*³² a nověji Monika Hrušková ve své diplomové práci.³³ Při koncipování bakalářské práce se však nakonec ukázalo mnohem důležitější využití polské odborné literatury, především syntéz z pera Urszuly Augustyniak a Mariusze Markiewicze, které čtenáře zevrubně seznamují s Polsko-litevským politickým systémem a také historickými souvislostmi druhé poloviny 17. století.³⁴

Pramennou základnu pro předkládanou práci tvoří 40 konceptů zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna, sestavených roku 1667, které jsou součástí rozsáhlého fondu Rodinného archivu Ditrichštejnů v Moravském zemském archivu v Brně.³⁵ Bohatý fond obsahuje koncepty zpráv sepsané tímto šlechticem mezi lety 1667 a 1696. Pro tento typ zpráv se v 17. století vžilo

---

Minerva? Leopold I. a Markéta Tereza Španělská ve světle svatebních slavností, *Dějiny a současnost* 36, 2016; Kateřina Fajová – Miroslav Kindl (edd.), *Koně v piškotech. Slavnosti na dvoře císaře Leopolda I.*, Olomouc 2017;
²⁹ R. Smíšek – K. Kolářová (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou. Habsbursko-ruským vztahům se věnuje také Dana Picková, Habsburkové a Rurikovci na prahu novověku. Příspěvek k dějinám rusko-habsburských vztahů na přelomu 15. a 16. století*, Praha 2002; táž, *První moskevská mise císařského diplomata Siegmunda von Herberstein (1517)*, in: Martin Kovář – František Stellner (edd.), *Staletí objevů, diplomacie a válek. Sborník k narozeninám profesora Aleše Skřivana*, Praha 2005, s. 375–385.

³⁰ Miloš Řezník, *Polsko*, Praha 2002; Jiří Friedl – Tomasz Jurek – Miloš Řezník – Martin Wihoda – Martin Veselka, *Dějiny Polska*, Praha 2017.

³¹ Jan Rychlík – Bohdan Zilinskyj – Paul Robert Magocsi, *Dějiny Ukrajiny*, Praha 2015.

³² Jan Květina, *Šlechtická demokracie. Parlamentarismus v Polsko-litevském státě v 16.–17. století*, Červený Kostelec 2011.

³³ Monika Hrušková, *Každodenní život císařských vyslanců v Polsku v druhé polovině 17. století*, České Budějovice 2012 (Diplomová práce).

³⁴ Mariusz Markiewicz, *Historia Polski. 1492–1795*, Kraków 2002; Urszula Augustyniak, *Historia Polski 1572–1795*, Warszawa 2008.

³⁵ Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA Brno), G 140 – Rodinný archiv Ditrichštejnů (dále jen RA Ditrichštejnů), inv. č. 93, kart. 28, fol. 1–340.

německé označení *Tagzettel*.³⁶ Uvedeným termínem se označují ego-prameny krátké povahy, které jejich autoři v 17. věku samostatně nebo častěji jako dodatek k jiné korespondenci rozesílali svým komunikantům. Svým zaměřením přímo navazovaly na ručně psané noviny – *Zeitungen*, které se v průběhu 16. století rozšířily mezi šlechtou a obchodníky jako zdroj obecných informací přikládány k jiné, osobnější korespondenci.³⁷ Jednalo se o krátké ručně psané noviny oznamující adresátovi nejnovější informace vojenského, politického a ekonomického charakteru. Zároveň je provázela značná anonymita. Záhloví většinou obsahovalo pouze datum a místo sepsání; jen ojediněle se v nich zmiňoval adresát nebo byl podepsán autor písemnosti. Pisatelé naopak pečlivě uváděli zdroje svých informací. Tyto krátké listy autoři kopírovali a rozesílali jako přílohy k osobní korespondenci v pravidelném, většinou týdenním intervalu.³⁸

Německá historička Katrin Kellerová považuje za hlavní rozdíl mezi zmíněnými *Zeitungen* a *Tagzettel* jisté prosazení osobnosti odesílatele do obsahu listu. *Tagzettel* proto obsahuje nejen obecné informace, ale také pisatelovy názory, myšlenky a často jeho všední rutinu.³⁹ Za typický příklad tohoto druhu ego-dokumentu lze považovat zprávy sepsané od čtyřicátých do šedesátých let 17. století pražským arcibiskupem a kardinálem Arnoštem Vojtěchem z Harrachu. Právě jeho německy psané *Tagzettel* spolu s italsky psanými deníky ze stejného období tvoří rozsáhlou edici, kterou zpracovala dvojice historiků Katrin Kellerová a Alessandro Catalano.⁴⁰ Dodnes se jedná o jedinou střeoevropskou edici tematizující tento druh písemného pramene.⁴¹ V porovnání se zprávami kardinála Arnošta Vojtěcha z Harrachu jsou koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna z roku 1667 méně zatíženy informacemi o pisateli. Většina z nich naopak obsahuje obsírnější část reflektující zahraniční politiku případně pohyby různých armád a následně kratší část týkající se (ne)každodenního života ve Vídni. Zahraniční informátoři byly také pečlivě zaznamenáváni. Většinou se jednalo o císařské residenty v různých evropských metropolích. Jmenovitě šlo o Augustina Mayera z Mayerbergu, Daniela Jana Krampricha z Kronenfeldu a Františka Pavla Lisolu. Výjimku z tohoto pravidla

---

³⁶ Katrin Keller, Einführung: Zum Charakter der textes, in: Alessandro Catalano – Katrin Keller (edd.), *Die Diaren und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598–1667) I*, Wien 2010, s. 30–57, zde s. 39–40.

³⁷ Zsuzsa Barbarics – Renate Pieper, Handwritten Newsletters as a Means of Communication in Early Modern Europe, in: Francisco Bethencourt – Florike Egmond (edd.), *Cultural Exchange in Early Modern Europe III: Correspondence and Cultural Exchange in Europe, 1400-1700*, Cambridge 2007, s. 53-79, zde s. 53–55.

³⁸ Tamtéž, s. 55–64.

³⁹ K. Keller, Einführung, s. 40–47.

⁴⁰ Alessandro Catalano – Katrin Keller (edd.), *Die Diaren und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598–1667) I–VIII*, Wien 2010.

⁴¹ Ve střední Evropě se těmito prameny ještě zabývala také Susanne C. Pils, *Schreiben über Stadt. Das Wien der Johanna Theresia Harrach 1639–1736*, Wien 2002.

představoval velitel španělských vojsk ve Španělském Nizozemí Jan Kašpar Ferdinand de Marchin, hraběte de Granville.

Tento druh písemného pramene lze využít nejen ke zmapování toku informací v období druhé poloviny 17. století, ale rovněž v souladu s dějinami mentalit zrekonstruovat smýšlení a názory jejich pisatele. Právě to si klade za cíl předkládaná bakalářská práce. Na základě zmíněných pramenů se autor pokusí poznat a následně nastínit hodnotový žebříček Ferdinanda z Ditrichštejna a jeho názory na dění u vídeňského dvora i v zahraničí v roce 1667.

Samotná práce je rozdělena do tří obsáhlých kapitol. V první z nich autor seznámí čtenáře s osobou pisatele zpráv, knížetem Ferdinandem z Ditrichštejna. Nejprve se bude zabývat ozřejmením jeho předpokladů ohledně kariéry u císařského dvora v kontextu dvorských kariér jeho předků, Zikmunda z Ditrichštejna, Adama z Ditrichštejna, Františka z Ditrichštejna a Maxmiliána II. z Ditrichštejna. Především zdůrazní roli sňatkové politiky Ferdinandova praděda Adama z Ditrichštejna a otce Maxmiliána II. z Ditrichštejna při vytváření příbuzenských vazeb se španělskými grandy a vlivnými příslušníky středoevropské šlechty, což následně usnadnilo Ferdinandovi z Ditrichštejna získat vlivné podporovatele a spojence při jeho snaze trvale zakotvit u císařského dvora ve Vídni. Následně autor nastíní biogram šlechtice, počínaje jeho dětstvím a procesem socializace. Dále se bude zabývat kavalířskou cestou šlechtice po západní a jižní Evropě, jeho krátkým působením v zemské správě Markrabství moravského, následným získáním úřadu nejvyššího hofmistra císařovny Markéty Terezy Španělské roku 1666 a jeho další činností u vídeňského dvora v hodnosti nejvyššího hofmistra císaře až do jeho smrti roku 1698.

Ve druhé kapitole se autor zaměří na reflexi každodenního života ve Vídni v roce 1667 na půdorysu zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna. Běžné události císařského dvora, k jakým patřily lovy nebo oblíbené masopustní slavnosti, v tomto období narušily oslavy sňatku císaře Leopolda I. s jeho neteří, španělskou infantkou Markétou Terezou Španělskou. Kromě popisu průběhu oslav od císařovnina slavnostního příjezdu do metropole habsburského soustátí 5. prosince 1666 po vrchol oslav, koňský balet *La Contesa dell'Aria e dell'Acqua*, jenž se uskutečnil hned dvakrát na konci ledna 1667, se autor zaměří na interpretaci komentářů, které Ferdinand z Ditrichštejna sděloval svým korespondentům. Další důležitou událost představovalo těhotenství mladé panovnice a následný porod následníka trůnu Ferdinanda Václava Josefa, jeho křest a císařovnin úvod zpět do společenství křesťanů. Nemalá část kapitoly se rovněž bude věnovat pohledu mikulovského knížete na diplomatickou misi

zástupců Moskevského velkoknížectví, kteří ve Vídni pobývali na přelomu října a listopadu 1667.

Třetí kapitola se zaměří na zahraniční politiku habsburské monarchie. Vyjma několika málo zmínek o portugalském boji za nezávislost, druhé anglo-nizozemské válce a devoluční válce Ferdinand z Ditrichštejna dění v západní Evropě na stránkách svých zpráv téměř nekomentoval. Mnohem větší pozornost věnoval dění v Polsko-litevské unii a sousedních zemích. Roku 1667 v Rzeczpospolité dozníval konflikt s Moskevským velkoknížectvím. Ovšem ani podepsání Andrušovského míru 31. ledna 1667 nepřineslo do oblasti klid, neboť nespokojení kozáci ze Záporožské Siče se spojili s krymskými Tatary a zaútočili na Halič. Právě útok kozáckého hetmana Petra Dorošenka a s ním spojená jednání sejmu zvláště reflektovaly zprávy knížete z Ditrichštejna. Ještě větší zájem však v očích nejvyššího hofmistra císařovny vzbudila ohlášená volba nástupce polského krále Jana II. Kazimíra Vasy a především osoba jednoho z kandidátů na polský trůn, prince francouzské královské krve Ludvíka de Condé.

Ferdinand z Ditrichštejna

Budoucí úspěšný státník a nejvyšší hofmistr Leopolda I. Ferdinand z Ditrichštejna se narodil ve Vídni 25. září 1636 jako prvorozený syn Maxmiliána II. z Ditrichštejna, v té době nejvyššího hofmistra manželky Ferdinanda II. Eleonory Gonzagové.⁴² Jeho matkou byla Marie Františka z Ditrichštejna, rozená z Lichtenštejna, dcera Karla z Lichtenštejna, významného státníka první poloviny 17. století.⁴³ Jako nejstarší syn a budoucí dědic rozsáhlého ditrichštejnského dominia na jižní Moravě patřil ke špičce středoevropské nobility. Již od mládí byl vychováván k tomu, aby po vzoru svých předků spočinul v jednom z nejvyšších dvorských úřadů ve Vídni.

Ditrichštejnové si v této době po téměř dvou stech letech soužití s císařskou rodinou vytvořili s vídeňským dvorem jakýsi symbiotický vztah.⁴⁴ Jejich pověstné věrnosti k panovníkovi podunajské monarchie si povšiml také jurista Julius Bernard von Rohr, který v této loajalitě viděl původce častého obsazování vysokých dvorských úřadů muži z tohoto rodu.⁴⁵ Prvním Ditrichštejnem působícím v nejbližší blízkosti císaře byl Ferdinandův prapraděd Zikmund z Ditrichštejna. Císař svou náklonost štýrskému hejtmanovi projevil roku 1509, kdy jej jmenoval nejvyšším stříbrným komorníkem a svým radou. O jejich pokračujícím blízkém vztahu svědčila také přítomnost císaře na jeho svatbě s Barborou z Rottálu v červenci 1515, kde nevěstu dokonce společně s králem Vladislavem II. Jagellonským dovedl k oltáři,⁴⁶ nebo také podíl svobodného pána z Ditrichštejna na sňatkové alianci Habsburků s Jagellonci v témže roce.⁴⁷ Maxmiliánův nástupce Ferdinand I. následně ustanovil Zikmunda z Ditrichštejna místodržícím ve Štýrsku, Korutanech, Kraňsku, Dolních i Horních Rakousech a Gorici.⁴⁸

Jeho syn Adam z Ditrichštejna pak prestiž domu ještě navýšil.⁴⁹ Po diplomatických misích u svatého stolce a v Římsko-německé říši se stal hofmistrem synů Maxmiliána II., Rudolfa a Arnošta, v Madridu. Zároveň Adam z Ditrichštejna převzal úřad vyslance císaře ve

---

⁴² R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 82–83.

⁴³ Tamtéž, s. 208.

⁴⁴ Václav Bůžek a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 209–210.

⁴⁵ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 77–78.

⁴⁶ M. M. Feyfar, *Die erlauchten Herrn*, 107.

⁴⁷ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 78–79. K osobě Zikmunda z Ditrichštejna také M. M. Feyfar v *Die erlauchten Herrn auf Nikolsburg*, s. 106–109. V zahraničí Konrad von Moltke, Siegmund von Dietrichstein. *Die Anfänge ständischer Institutionen und das Eindringen des Protestantismus in die Steiermark*, Göttingen 1970.

⁴⁸ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 78–79.

⁴⁹ O osobě Adama z Ditrichštejna M. M. Feyfar, *Die erlauchten Herrn*, s. 109–141. V zahraničí Friedrich Edelmayer, Ehre, Geld, Karriere. Adam von Dietrichstein im Dienst Kaiser Maximilians II. in: Friedrich Edelmayer – Alfred Kohler (edd.), *Kaiser Maximilian II. Kultur und Politik im 16. Jahrhundert*, München 1992 (*Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit* 19), s. 109–142.

Španělsku a z přízně španělského krále Filipa II. byl jmenován rytířem z Calatravy. K tomuto titulu přináležely komendy v Alcañiz a Cañaverál, které se staly rodovým dědictvím.⁵⁰ Roku 1575 dosáhl vrcholu dvorské kariéry a stal se nejvyšším hofmistrem svého bývalého svěřence císaře Rudolfa II.⁵¹ Byl to také syn Zikmunda z Ditrichštejna kdo získal od císaře roku 1575 mikulovské panství, kam přesunul rodové sídlo mikulovské větve Ditrichštejnů.⁵²

V úřadu nejvyššího hofmistra Rudolfa II. působil také Adamův syn a olomoucký biskup, kardinál František z Ditrichštejna.⁵³ Šlechtic známý hlavně jako významný duchovní a stoupenec rekatolizace, který se na sklonku kariéry stal dokonce protektorem Germánie, díky svému vlivu u vídeňského dvora přesvědčil císaře k udělení dědičného knížecího titulu svému synovci Maxmiliánovi II. z Ditrichštejna.⁵⁴ Tento universální dědic kardinála z Ditrichštejna působil již od dětství ve Vídni jako páže arcivévody Albrechta a roku 1612 jej císař Matyáš jmenoval svým nejvyšším štolmistrem. Značnou část svého života strávil od roku 1621 v hodnosti nejvyššího hofmistra císařoven Eleonory Gonzagové, manželky Ferdinanda II., a Marie Leopoldiny Tyrolské, první manželky Ferdinanda III. Významnou kariéru zakončil v úřadu nejprestižnějším, v hodnosti nejvyššího hofmistra císaře Ferdinanda III. v letech 1650 až 1655.⁵⁵

Vedle blízkého vztahu s Habsburky a s tím spojeným ziskem vysokých dvorských hodností získávali Ferdinandovi předkové značný vliv a prestiž také sňatkovou politikou. Hrabě Adam z Ditrichštejna se oženil s katalánskou šlechtičnou Margaritou de Cardona. Jednalo se o velmi prestižní sňatek, neboť Margaritina rodina se pyšnila titulem španělských grandů. Ona sama byla z matčiny strany příbuzná s královskou rodinou a Margaritin otec, Antonio de Cardona, byl místokrálem Sardinie.⁵⁶ Tímto sňatkem se Ditrichštejnům otevřela cesta k navázání spojení s hispánskou monarchií. Čtyři dcery Adama z Ditrichštejna se později provdaly za významné španělské grandy.⁵⁷ Příbuzenské vztahy se španělskou nobilitou jistě

---

⁵⁰ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 424; S. Luska, *Španělská korespondence*, s. 39 a 47. O vztahu Ditrichštejnů a Španělska více B. Baďura, *Ditrichštejnové a Španělsko*.

⁵¹ Robert J. W. Evans, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, Praha 1997, s. 60.

⁵² M. M. Feyfar, *Die erlauchten Herrn*, s. 110; R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 80; Christoph Maria Merki – Josef Löffler, *Lichtenštejnové v českých zemích od středověku do 20. století* Majetky, práva, správa, Vaduz 2016, s. 54.

⁵³ O něm existuje bohatá literatura výběrově P. Balcárek, *Kardinál František z Ditrichštejna*; Týž, *Kardinál František Ditrichštejn*; P. Balcárek – L. Mlčák, *Kardinál František z Ditrichštejna*; T. Parma, *František kardinál Ditrichstein*; E. Kordiovský – M. Svoboda, *Kardinál František z Ditrichštejna. Nejnověji Z. Orálková, František Antonín z Ditrichštejna*.

⁵⁴ P. Balcárek, *Kardinál František Ditrichštejn*, s. 170–175; Ottův slovník naučný VII, Praha 1893, s. 507.

⁵⁵ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 81–82.

⁵⁶ S. Luska, *Španělská korespondence*, s. 35.

⁵⁷ Marie za Baltasara de Mendosu y de la Cerda, prvního hraběte de Galbe, a po jeho smrti za Juana de Borju, Markýze de Navarrés. S Annou se oženil Antonio de Fonseca, hrabě de Villanueva de Cañedo y Fuensalida.

mohly pomoci Ferdinandovi z Ditrichštejna k zisku úřadu nejvyššího hofmistra infantky Markéty Terezy Španělské. Maxmilián II. z Ditrichštejna zaměřil svou sňatkovou politiku na císařský dvůr. Manželství svých dcer chtěl využít ke svázání rodu Ditrichštejnů se současnými, případně potenciálně budoucími dvorskými úředníky. Hlavně sňatky Anny Františky s tajným radou a druhým mužem dvorské válečné rady Walterem Lesliem, Marie Markéty s generálem kavalérie a pozdějším prezidentem dvorské válečné rady Raimondem Montecuccolim a Marie Žofie s hrabětem Františkem Eusebiem z Pöttingu přispěly k budoucí silné pozici Ferdinanda z Ditrichštejna u císařského dvora.⁵⁸

Ferdinandův sňatek s Marií Alžbětou z Eggenberku roku 1656 směřoval spíše k získání vazeb v Římsko-německé říši než na císařském dvoře.⁵⁹ Toto šťastné manželství započalo snahy Ditrichštejnů navázat rodové vazby s významnými rodinami mimo dědičné rakouské země, v tomto případě šlo hlavně o navázání příbuzenských vztahů s rodinou matky mladé kněžny, Annou Marie z Eggenberku. Ta pocházela z braniborského kurfiřtského rodu a její přízeň nejen zvýšila Ditrichštejnovu prestiž, ale zároveň rozšířila jeho povědomí o zahraniční politice. Díky kněžninu širokému příbuzenstvu a kontaktům v Římsko-německé říši, v Uhrách nebo v Polsku se mohl kníže orientovat v událostech na dvoře saského kurfiřta i Vídní.⁶⁰

V polovině 17. století se vrcholem kariéry šlechtice stal zisk vysokého dvorského úřadu a výchova synů z významných šlechtických rodin se tomuto cíli přizpůsobila.⁶¹ Nejinak tomu bylo v případě Ferdinanda z Ditrichštejna a jeho bratra Maxmiliána. Po krátkém období domácí výchovy⁶² začali studovat na jezuitské škole ve Štýrském Hradci, která byla místem studia

---

Hipolitu pojal za manželku Alvaro Fernánde de Córdoba y Aragón a Beatric pojal manželský svazek s Luisem, markýzem de Mondéjar. B. Baďura, *Ditrichštejnové a Španělsko*, s. 50–53.

⁵⁸ Sňatky ostatních dcer již neměřily ke dvoru, ale stále vytvářely strategicky důležitá spojení. Johanna Beatrix si vzala Karla Eusebia z Lichtenštejna, Marie Klára Bedřicha Ludvíka z Trauttmansdorffu a Marie Eleonora Lva Viléma z Kounic, a později Bedřicha III. z Oppersdorfu. R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 210–212.

⁵⁹ Tamtéž, s. 205.

⁶⁰ Tamtéž, s. 328–331.

⁶¹ Tamtéž, s. 118–119. Předobraz ideálního dvořana viděla šlechta první poloviny 17. století v knize Dvořan od Baldassare Castiglioneho. Vliv této knihy však ve druhé polovině 17. století upadal s tím, jak Itálii jako vzor dvorské kultury postupně nahradily dvory ve Francii a Španělsku. Nový ideál nyní razili autoři z francouzského a španělského prostředí jako Etienne Du Refuge, Nicolas Faret a Baltazar Gracián. Zvláštní popularitě se těšila Graciánova kniha *Handorakel*. Vedle *Spisů Castiglioneho* nebo Graciána měl na výchovu mladých dvořanů nejspíš velký vliv také anonymní spis *Princeps in Compendio* o výchově následníků trůnu Ferdinanda II. z roku 1632, v níž se nacházela pasáž o ideálních úřednících pro budoucího panovníka. K tomu více Baldassare Castiglione, *Dvořan*, Praha 1978; Jiří Kroupa, *Ditrichštejnové v pol. 17. století a model tzv. kavalírské cesty*, *Historická Olomouc* a její současné problémy 4, 1983, s. 109–117, zde s. 111; Z. Hojda, „Kavalírské cesty“, s. 216–239; R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 122–124.

⁶² Šlechtici zpravidla trávili první léta v ženské části domácnosti, kolem sedmého roku se jejich výchovy ujímal otec. Chlapci si v domácím prostředí osvojovali psaní, čtení a později i cizí jazyky a počty. P. Marek, *Dětství a dospívání*, s. 70; Václav Bůžek – Josef Hrdlička – Pavel Král – Zdeněk Vybíral, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha–Litomyšl 2002, s. 288–290.

Ditrichštejnů již několik generací.⁶³ Od ostatních studentů je odlišoval nízký věk, ve kterém bratři z důvodu relativního stáří svého otce do školy nastoupili. Staršímu bylo 7 a mladšímu 6 let.⁶⁴ Stejně tak o něco dříve než ostatní, ve věku 13 a 12 let, se bratři v doprovodu jejich hofmistra Daniela Kryštofa Krásného z Palatina vydali na kavalírskou cestu.⁶⁵ V první polovině roku 1649 vedla jejich cesta z Vídně do Bruselu a následně na katolickou univerzitu v Lovani. Zde se bratři věnovali studiu historie, práva a zeměpisu. Poté se vrátili do Bruselu, kde mezi červencem 1649 a březnem 1650 pobývali u dvora arciknížete Leopolda Viléma. Mladíci se zde zdokonalovali ve dvorského ceremonálu a šlechtických cvičeních.⁶⁶ Přes Antverpy, Bredu, Utrecht, Amsterdam, Haarlem, Leiden, Haag, Rotterdam, Antverpy, Bruggy, Ostende, Nieuport, Dunkerque a Calais se přesunuli do Paříže. Na zdejší prestižní šlechtické akademii se až do konce srpna 1651 zdokonalovali v matematice, šermu, tanci a jazycích. Paříž a místní dvůr krále Ludvíka XIV. byl ve druhé polovině 17. století považován za vůbec ideální místo pro zlepšování se ve šlechtických cvičeních, neboť zde působili nejlepší mistři v jízdě na koni, šermu i tanci.⁶⁷ Následně se přes Švýcarsko dostali do Itálie, kde se v Janově, Lucce, Pise, Sieně a nejdéle mezi říjnem 1651 a lednem 1653 v Římě věnovali architektuře, geografii a geometrii. Z Itálie se vrátili roku 1653 do Vídně.⁶⁸

Po návratu z kavalírské cesty začala Ditrichštejnova cesta k císařskému dvoru. Roku 1655 zemřel jeho otec Maxmilián II. z Ditrichštejna, čímž se Ferdinand z Ditrichštejna stal vládnoucím knížetem svého domu. Prestiž spojená s hlavou jednoho z nejmocnějších rodů

---

⁶³ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 136. Jezuité v první polovině 17. století ve výchově šlechticů zcela dominovali, ve druhé polovině 17. věku jejich pozici ohrozil řád piaristů. O výuce na jezuitských kolejích více Ivana Čornejová, *Tovaryštvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 1995, s. 59–74. Dále také Miroslav Truc, *Jižní Čechy a jezuitská akademie pražská*, Jihočeský sborník historický 27, 1958, s. 73–80; Ivana Čornejová, *Jezuitské školství a Jan „Ámos Komenský*, in: Jaroslava Pešková – Josef Cach – Michal Svatoš (edd.), *Pocet Univerzity Karlovy J. A. Komenskému*, Praha 1991, s. 74–87; Kateřina Bobková-Valentová, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006. O školách piaristických pak Alois Augustin Neumann, *Piaristé a český barok*, Přerov 1933; Metoděj Zemek – Jan Bombera – Aleš Filip, *Piaristé v Čechách na Moravě a ve Slezsku 1631–1950*, Prievidza 1992; Jan Bombera, *Piaristé jako učitelé a vychovatelé ve službách šlechty*, Jižní Morava 31, 1995, s. 25–42; Ivana Čornejová, *Pedagogické systémy jezuitů a piaristů: zpátečnictví a pokrok?*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 43, 2003.

⁶⁴ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 131.

⁶⁵ Kavalírské cesty byly v 17. století zásadní fází výchovy, ve které se mladý šlechtic na zahraniční cestě naučil vše potřebné k budoucí kariéře dvořana. Kavalír si na cestě neměl jen osvojit nové dovednosti a zdokonalit se v cizích jazycích, ale také získat nové kontakty a schopnost prosadit se v budoucím životě. Více o tématu Z. Hojda, „Kavalírské cesty“; P. Marek, *Dětství a dospívání*; I. Cerman, *Zrození osvícenského kavalíra*; R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 127–143; T. Foltýn, *Cestovní instrukce*; Hlavně pak J. Kubeš, *Náročné dospívání urozených*.

⁶⁶ Šlechtická cvičení byla považována za ještě zásadnější součást kavalírské cesty než studium na univerzitě. Výuka v jízdě na koni, šermu, tanci nebo opevňování si kladla za cíl vytvořit z každého kavalíra všestranného fyzicky i psychicky nadaného šlechtice, který by byl schopen se stejně dobře pohybovat na slavnostech císařského dvora, jako na bitevním poli. J. Kubeš, *Náročné dospívání urozených*, s. 186, 235–328.

⁶⁷ O důležitosti pařížského dvora v průběhu kavalírské cesty více tamtéž, s. 48–68.

⁶⁸ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 177–179. Tématem se rovněž zabývá J. Kroupa, *Ditrichštejnové*, s. 109–115. Itinerář v J. Kubeš, *Náročné dospívání urozených*, s. 362.

dědičných rakouských zemí však sama o sobě k postupu ambiciózního šlechtice k vídeňskému dvoru nestačila. V témže roce proto započal svou politickou dráhu v zemské správě Markrabství moravského, kde nejprve působil v úřadu nejvyššího komorníka a následně od roku 1664 v hodnosti moravského zemského hejtmána.⁶⁹ Pro zvýšení svých šancí na pozdější udělení některého z prestižních úřadů v blízkosti císaře se mikulovský kníže roku 1660 rozhodl kandidovat na pozici císařského velvyslance ve Španělsku. K madridskému dvoru však neodcestoval, neboť Leopold I. dal přednost švagrovi mladého knížete, Františkovi Eusebiovi z Pöttingu, který do Španělska odjel roku 1662. Za neúspěchem Ferdinanda z Ditrichštejna v získání prestižního místa v císařské diplomacii mohla stát jeho slabší španělština.⁷⁰ Vztahy obou šlechticů však touto situací nijak neutrpěly. Po celý čas Pöttingova působení u dvora španělského krále si čile dopisovali a kníže z Ditrichštejna se prostřednictvím manžela své sestry ujal patronátu nad klášterem bosých karmelitánek v Alcalá de Henares, založeným roku 1614 jeho pratetou Beatrici Mendoza, rozenou z Ditrichštejna.⁷¹

Zásadním faktorem Ditrichštejnova budoucího úspěchu se nakonec ukázala být předchozí sňatková politika jeho otce, stejně jako již dříve utvořené příbuzenské svazky. Vedle již zmíněného Františka Eusebia z Pöttingu se jednalo hlavně o nevlastního strýce mikulovského knížete, Jana Maxmiliána z Lamberku, a nejvyššího purkrabího Království českého Bernarda Ignáce z Martinic. Tento zemský úředník přijal otcovskou roli vůči mladému Ditrichštejnovi a stal se mu velkou oporou během jeho komornictví a hejtmanství na Moravě.⁷² Jan Maxmilián z Lamberku se již roku 1661 plně uchytil v blízkosti císaře úřadem nejvyššího komorníka.⁷³ Jeho vliv u vídeňského dvora byl nepopiratelný a v jeho blízkosti se pohybovala řada šlechticů příbuzensky spřízněných s Lamberky nebo Ditrichštejny, kteří představovali zárodek takzvané „ditrichštejnské frakce“.⁷⁴ Ústředními postavami této skupiny byli vedle nejvyššího komorníka císaře, švagr mikulovského knížete František Eusebius z Pöttingu,

---

⁶⁹ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 265; Jíří David, Ferdinand z Dietrichsteina v zemských službách. Projev rodové kontinuity nebo péče o kariéru?, in: E. Kordiovský – M. Svoboda (edd.), *Kardinál František z Ditrichštejna*, s. 391–398. Více v Antonín Boček, *Přehled knížat a markrabat a jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství Moravském*, 1850. Role v zemské správě představovala v 17. století jednu z cest k získání praktických politických zkušeností a čímž mohla pomoci šlechtici k zisku některého z dvorských úřadů. Dalšími možnostmi bylo členství v říšské dvorské radě nebo služba v armádě. P. Maťa, *Svět české aristokracie*, s. 364–440.

⁷⁰ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 264.

⁷¹ B. Baďura, *Ditrichštejnové a Španělsko*, s. 54–56. O jejich vztahu více V. Šubrtová, *Španělská vyslanecká mise*.

⁷² R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 264–265. O Bernardu Ignáci z Martinic více Zdeněk Hojda, *Bernard Ignác z Martinic – pokus o portrét fundátora*, in: Dana Příbylová – Vladimír Příbyl, *Slánské rozhovory 2008. Piaristé: historie, osobnosti, literatura, umění*, Slaný 2009 s. 12–18.

⁷³ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 346–350.

⁷⁴ O frakcionalismu na dvoře Leopolda I. více I. Cerman, *Pojmy "frakce", "strana" a "kabala"*, s. 33–57. Srov. týž, *Raimundo Montecuccoli*, s. 568–603; týž, *Oblíbencův pád*, s. 213–216.

nejvyšší štolba císaře Gundakar z Ditrichštejna, a již zmíněný nejvyšší purkrabí Království českého Bernard Ignác Jan z Martinic. Lamberkovo uskupení se velkou měrou podílelo rovněž na úspěšném přesunu Ferdinanda z Ditrichštejna k vídeňskému dvoru.⁷⁵

Důležitou roli v kariéře moravského velmože hrála také jeho nevlastí matka Žofie Anežka z Ditrichštejna, rozená z Mansfeldu, se kterou knížete z Ditrichštejna pojil hluboký a láskyplný vztah.⁷⁶ Právě jeho nevlastní matka zprostředkovala kontakt mladého knížete s nejvyšším hofmistrem císaře Janem Ferdinandem Portiou.⁷⁷ Po Portiově smrti si Ferdinand z Ditrichštejna získal také přízeň jeho nástupce v úřadu, Václava Eusebia z Lobkovic.⁷⁸ Obdobnou službu jako jeho nevlastní matka prokázala knížeti z Ditrichštejna také jeho tchýně Anna Marie z Eggengerku, rozená braniborská markraběnka, když ho seznámila s předchůdcem Portii v úřadu nejvyššího hofmistra a prezidentem tajné rady Leopolda I., Janem Weikhardem z Auersperku.⁷⁹ Sám kníže si na konci padesátých let 17. století začal dopisovat s nejvyšším hofmistrem císařovny vdovy Eleonory Gonzagové, Hanibalem Gonzagou. Italský šlechtic díky vlivu císařovny vdovy ve Vídni představoval pro Ditrichštejna významného přímluvce, Hanibal Gonzaga zase v mladém knížeti získal užitečného spojence v zemské správě.⁸⁰

Šance na získání vysokého dvorského úřadu ve Vídni se Ferdinandovi z Ditrichštejna naskytlá oznámením svatby Leopolda I. se španělskou infantkou Markétou Terezou Španělskou. Vedle vlivu vznikající „ditrichštejnské frakce“ u císařského dvora a podpora nejvyšších dvorských úředníků v osobách Václava Eusebia z Lobkovic a Jana Maxmiliána z Lamberku pomohla mikulovskému knížeti ke konečnému získání nejvyššího úřadu u dvora budoucí císařovny také tehdejší situace ve Vídni.⁸¹ V době výběru nejvyššího hofmistra Markéty Terezy Španělské totiž nebyl v přílišné oblibě jeho největší konkurent a protikandidát Jan Weikhard z Auersperku, kterého pro danou úlohu chtěl zvolit madridský dvůr.⁸² Ferdinandovi z Ditrichštejna se tak konečně podařilo navázat na úspěchy svého otce a 5. září

---

⁷⁵ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 270–274.

⁷⁶ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 327. K osobě nevlastní matky Ferdinanda z Ditrichštejna více M. M. Feyfar, *Die erlauchten Herrn*, s. 256–25, 261–262.

⁷⁷ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 328 a 392–393.

⁷⁸ Tamtéž, s. 394.

⁷⁹ Tamtéž, s. 389–391.

⁸⁰ Tamtéž, s. 398–400.

⁸¹ I. Cerman, *Pojmy "frakce", "strana" a "kabala"*, s. 42–47; týž, *Raimundo Montecuccoli*, s. 581–583.

⁸² R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 270–274.

1666 se vydal na Apeninský poloostrov, kde v Roveretu převzal dohled nad dvorem manželky Leopolda I., se kterou se 5. prosince 1667 vrátil do Vídně.⁸³

Kariéra Ferdinanda z Ditrichštejna u vídeňského dvora zaznamenala strmý vzestup. Nejprve se významně podílel na urovnání sporů mezi do té doby převážně německo-italskou dvorskou společností a nově příchozími španělskými šlechtici z doprovodu císařovny. Za což ho velmi ocenil i Leopold I.⁸⁴ Součástí sporu se stala i roztržka mezi Ferdinandem z Ditrichštejna a Hanibalem Gonzagou týkající se pozice v tajné radě. V roce 1667 sice Gonzaga své přednostní postavení před Ditrichštejnem uhájil, ale již o dva roky později po smrti italského šlechtice a vypuzení Jana Weikarda z Auersperku z Vídně se mikulovský kníže posunul v hierarchii tajné rady hned za nejvyššího hofmistra Václava Eusebia z Lobkovic.⁸⁵

Zásadní podíl na rychlém prosazení se knížete z Ditrichštejna u dvora měl nyní již plně rozvinutý okruh šlechticů kolem Ditrichštejna a Lamberka.⁸⁶ Tato skupina patřila k širšímu kolektivu císaři a habsburské dynastii velice loajálních šlechticů, takzvaným „dobře smýšlejícím“. Tito dvořané viděli budoucnost monarchie v blízkém vztahu se Španělskem, případně přímo ve spojení obou větví rodu a tím i jejich držav. Také z toho důvodu byli ve Vídni označováni jako „Španělé“ a v Madridu jako „Němci“. Kdokoliv, kdo jednal nebo smýšlel proti jednotě domu habsburského byl označen za „Francouze“.⁸⁷ Z vnějšího pohledu tak frakcionalismus na vídeňském dvoře mohl působit černobíle, ovšem i v rámci obou stran existovala menší uskupení, která se primárně starala o svůj vlastní prospěch. Úpadky v nemilost

---

⁸³ Tamtéž, s. 278. O cestě Markéty Terezy Španělské ze Španělska do Vídně více Ondřej Kříž, Markéta Tereza Španělská a její příjezd na Apeninský poloostrov roku 1666 očima soudobého pozorovatele, České Budějovice 2016 (Bakalářská práce).

⁸⁴ Spor se týkal hlavně dámské části španělského dvora v čele s císařovninou nejbližší důvěrníci Margaritou Terezou de Eril. Španělé odmítali používat jiného jazyka než španělštiny, k čemuž vybízeli i císařovnu. Zároveň se nechtěli přizpůsobit vídeňskému dennímu harmonogramu a celému vídeňskému ceremonálu. Na dvořany z jiných částí Evropy působili povýšeně, až arogantně. Současně s těmito obecnými problémy probíhal boj o postavení mezi dvorními dámami současné a bývalé císařovny. Španělky se snažily postoupit v hierarchii vídeňského dvora a tím oslabit vliv dvořanů císařovny vdovy Eleonory Gonzagové. Nakonec v tomto ohledu uspěly, neboť prvenství mezi dvorními dámami si uzmula Margarita Tereza de Eril. O pohledu na španělské dvořany Markéty Terezy Španělské R. Smíšek, *Střední Evropa a Španělsko*, s. 417–426. O sporech mezi španělskými a německými dvořany Markéty Terezy Španělské týž, *Důvěra nebo nenávisť. Obraz Španěla v korespondenci císaře Leopolda I. s knížetem Ferdinandem z Dietrichsteina*, *Časopis Matice moravské* 123, č. 1, 2004, s. 70–72.

⁸⁵ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 490–495 a 504; týž, *Střední Evropa a Španělsko*, s. 423–425.

⁸⁶ O této skupině více I. Cerman, *Pojmy „frakce“, „strana“, „kabala“*; týž, Raimundo Montecuccoli; R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 343–383.

⁸⁷ I. Cerman, Raimundo Montecuccoli, s. 570–571; R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 339–342.

Jana Weikharda z Auersperku a později i Václava Eusebia z Lobkovic lze kupříkladu považovat za důsledek přímého vlivu „ditrichštejnské frakce“ na císařovo rozhodnutí.⁸⁸

Přesunem Ferdinanda z Ditrichštejna do Vídně se proměnila také jeho komunikační síť. Významné dvořany, jakými byli Jan Maxmilián z Lamberku, Hanibal Gonzaga nebo Václav Eusebius z Lobkovic, kteří se nyní nacházeli v každodenním kontaktu s mikulovským knížetem, nahradili císařští residenti v zahraničí. Již v roce 1667 navázal mikulovský kníže kontakty s Augustinem Mayerem z Mayerbergu, Danielem Janem Kramprichem z Kronenfeldu a Františkem Pavlem Lisolou, kteří se tak vedle Františka Eusebia z Pöttingu či Anny Marie z Eggenbergu zařadili mezi Ditrichštejnovy pravidelné komunikanty.⁸⁹ Změnil se rovněž obsah šlechticovy korespondence. Události z metropole habsburského soustátí nahradila jako hlavní zájem Ferdinanda z Ditrichštejna mezinárodní politika.⁹⁰ Změnil se také vztah nejvyššího hofmistra císařovny s jeho stávajícími korespondenty. Kupříkladu kněžna z Eggenbergu, která mikulovskému knížeti zásadně pomohla v době jeho působení v zemské správě se získáním kontaktů u dvora, ho nyní naopak žádala o pomoc se zajištěním zisku majetků pro její syny ve sporu o dědictví Eggenbergů.⁹¹

Z výše zmíněného je patrné, že se knížeti z Ditrichštejna podařilo velice záhy pevně zakotvit u císařského dvora. Úřad nejvyššího hofmistra císařovny vykonával dalších 16 let pro všechny tři manželky císaře Leopolda I. Po brzké smrti Markéty Terezy Španělské v březnu 1673 získal stejnou hodnost u dvora druhé císařovy manželky, Klaudivie Felicitas Tyrolské a do třetice ho císař v dubnu 1676 jmenoval nejvyšším hofmistrem také své poslední manželky, Eleonory Magdaleny Falcko-Neuburské. Přízeň poslední manželky Leopolda I. a jejího otce Filipa Viléma Falckého, spolu důvěrným vztahem Ferdinanda z Ditrichštejna a Leopolda I. pravděpodobně vedly po smrti Albrechta ze Zinzendorfu v říjnu 1683 k nástupu knížete z Ditrichštejna do úřadu nejvyššího hofmistra císaře Leopolda I.⁹² Tento úřad pak vykonával až do své smrti 28. listopadu 1698.⁹³

---

⁸⁸ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 339–342. O síle „ditrichštejnské frakce“ mluví také markrabě Heřman bádenský v rozhovoru se švédským vyslancem Esaiasem Pufendorfem v roce 1672. I. Cerman, *Pojmy "frakce", "strana" a "kabala"*, s. 48. Více o tématu výše.

⁸⁹ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 446–452.

⁹⁰ O tom níže v kapitole *Zahraníční politika v konceptech zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna*.

⁹¹ R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 331–332.

⁹² O vztazích s touto trojicí více R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 434–446. To dokazuje i jeho jednání po nástupu do úřadu nejvyššího hofmistra císaře v roce 1683 Rostislav Smíšek, *Knihy poznámek Ferdinanda z Ditrichštejna z let 1683–1697. Kritická edice*, in: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= *Opera historica* 13), s. 307–398, zde s. 315.

⁹³ O tomto období vypovídá R. Smíšek, *Knihy poznámek*.

Dvůr očima Ferdinanda z Ditrichštejna

Dvorská každodennost

Raně novověký panovnický dvůr narostl postupným vývojem od skromných středověkých poradních orgánů panovníka do velikosti několika set lidí.⁹⁴ Dvořané již neměli pouze roli politickou, ale také kulturní, diplomatickou a společenskou. Leopold I., jako každý soudobý panovník využíval dvůr k seberepresentaci. Úkolem dvora bylo ukazovat svého z Boží vůle zvoleného panovníka v co nejlepším světle, opěvovat jeho ctnosti a zdůrazňovat jeho svatou pozici vládce jak před jeho poddanými, tak před zahraničím.⁹⁵ K těmto účelům sloužily ceremoniál a rituál. Obojí odpovídalo účelům symbolické komunikace, jež, jak poznamenala Barbara Stollberg-Rilingerová, sloužila k upevnování i přetváření politického a společenského řádu společnosti.⁹⁶ Korunovace, holdy, slavnostní vjezdy nebo návštěvy vyslanců probíhaly vždy podle pravidel rituálu, která vycházela z předchozí zkušenosti s obdobnými událostmi. Rituál tak sloužil k propojení minulosti se současností, ba dokonce budoucností, k udržování stability ve společnosti. Každý účastník jakékoliv společenské události si díky němu uvědomoval existenci společenských norem a vlastní místo ve světě. Jiné rituály naopak sloužily k poukázání na změnu, ať už společenskou, nebo majetkovou. Příkladem takového rituálu přeměny mohly být korunovace nového panovníka či křest následníka trůnu.⁹⁷ Ceremoniál s rituálem úzce souvisel. Jednalo se o soubor postupně vytvořených pravidel a vzorců chování, které navenek reprezentovaly symbolickou komunikaci dvora. V podstatě se jednalo o projev rituálu navenek. Zatímco rituál plnil roli vnitřního, osobního vnímání skutečnosti, ceremoniál sloužil k reprezentaci navenek. Ceremoniál a rituál není možné od sebe oddělit, neboť jde o dvě strany jedné mince.⁹⁸

Každodenní život u císařského dvora tak probíhal podle jasných, předem daných postupů, zahrnujících vše, od zasedacího pořádku při císařské korunovaci, slavnostní večeři nebo mši, přes pořadí průjezdu dvořanů branou města při slavnostním vjezdu, až po barvu

---

⁹⁴ V době sledované touto prací tvořilo Leopoldův dvůr asi 800 dvořanů. Blíže k tomu výše, kapitola Ferdinand z Ditrichštejna.

⁹⁵ Jiří Hrbek, Ceremoniál, etiketa, ceremoniální věda, in: Václav Bůžek – Rostislav Smíšek (edd.), Habsburkové. Země koruny české ve středoevropské monarchii 1526–1740, Praha 2017, s. 481–482.

⁹⁶ Josef Hrdlička – Pavel Král – Rostislav Smíšek, Symbolické jednání jako strategie aktéra a přístup historika, in: titíž (edd.), Symbolické jednání v kultuře raného novověku. Věnováno Václavu Bůžkovi k jeho životnímu jubileu, Praha 2019, s. 11.

⁹⁷ Václav Pražák, Převzetí panství Jindřichův Hradec hrabaty Černíny v roce 1694. Anatomie jednoho rituálu, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku, České Budějovice 2007 (= Opera Historica 12), s. 160–161. Srov. J. Hrdlička – P. Král – R. Smíšek, Symbolická jednání, s. 11–12.

⁹⁸ J. Hrdlička – P. Král – R. Smíšek, Symbolická jednání, s. 11–12.

podušky a oděvu účastníků slavnostní tabule.⁹⁹ Vše se točilo kolem reprezentace císaře, který stál na vrcholu pomyslné pyramidy jako Bohem zvolený panovník. Všichni ostatní se nacházeli hierarchicky uspořádání pod ním. Ani pod panovníkem si nebyli všichni dvořané rovni. Vedle dvorských, říšských nebo zemských titulů či Řádu zlatého rouna se váženost každého dvořana měřila hlavně mírou kontaktu s císařem. Čím blíže vladaře se šlechtic nacházel a čím více panovník věnoval pozornost jeho názorům, tím vyšší pozici ve dvorské hierarchii jedinec zastával.¹⁰⁰ Zároveň se od takto vysoce postaveného člověka očekávalo, že bude apelovat na císaře v zájmu svých příbuzných a známých.¹⁰¹ Svou pozici u dvora si každý šlechtic usilovně hlídal a při sebemenším pocitu narušení jeho práv se dožadoval okamžité nápravy.¹⁰²

Pravidla ceremoniálu a rituálu vycházela z tradice daného státu nebo vládnoucího rodu, proto se dvůr od dvora lišila. Vídeňský dvůr následoval španělsko-burgundský model, ve kterém se panovník těšil až obřadní vážnosti a úctě. Také slavnosti probíhaly střízlivěji, ovšem o nic méně pompézně. Díky silnému napojení habsburského domu na katolickou církev se také důsledně dodržovaly slavnosti spojené s církevními svátky. Co se oblečení týče, dominovala mu černá barva.¹⁰³ Až v letních měsících, kdy císař a s ním také část dvora vyrazil na svá letní sídla, uskromnil se ceremoniál na svou „německou“ variantu, která umožňovala dvořanům poněkud větší volnost nejen ve volbě barvy oblečení, ale rovněž ve vlastní komunikaci.¹⁰⁴

S odlišnostmi v ceremoniálu mezi jednotlivými evropskými dvory museli počítat jednotliví vyslanci zahraničních mocností. Práce diplomatů proto spočívala hlavně v získání znalostí o ceremoniálu dvora jejich cílové destinace, což zpočátku nebylo snadné. Stále stoupající nutnost mezistátní diplomacie však vedla k vytvoření jasných pravidel komunikace na mezinárodní úrovni, která byla platná pro všechny zúčastněné strany. Pouze takto mohl každý diplomat v cizí zemi vědět, co se od něj očekávalo a jaké chování by jeho diplomatickou

---

⁹⁹ Pavel Marek, Ceremoniál jako zrcadlo hierarchického uspořádání císařského dvora Ferdinanda II., in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v Habsburské monarchii a císařský dvůr*, České Budějovice 2003 (= *Opera historika* 10), s. 385.

¹⁰⁰ Jiří Hrbek, Panovnícký ceremoniál a rituál v historickém bádání začátku 21. století, *Český časopis historický* 108, 2010, s. 498.

¹⁰¹ P. Marek, Ceremoniál, s. 373.

¹⁰² Jako příklad lze uvést výše zmíněné spory o pořadí v tajné radě Ferdinanda z Ditrichštejna a Hanibala Gonzagy z let 1668 a 1674, nebo spor o místo v hledišti při divadelním představení španělského vyslance Carla Emanuela d'Este, markýze de Borgomanero, s Ferdinandem ze Schwarzenberku a Leopoldem Montecuccolim z roku 1694. R. Smíšek, *Císařský dvůr*, s. 468–469. Srov. P. Marek, Ceremoniál, s. 390.

¹⁰³ Frank Huss, *Vídeňský císařský dvůr. Kulturní dějiny od Leopolda I. po Leopolda II.*, Praha 2014, s. 214. Více o španělsko-burgundském ceremoniálu Karl Vocelka – Lynne Heller, *Život Habsburků. Kultura a mentalita jednoho rodu*, Praha 2012, s. 249–263.

¹⁰⁴ F. Huss, *Vídeňský dvůr*, s. 210–215.

misí mohlo rychle ukončit.¹⁰⁵ Jistou výhodou měli u císařského dvora papežští nunciové. Vyslanci papežského stolce se v zemích podunajské monarchie těšili mnoha privilegii, která souvisela s jejich pozicí prodloužené ruky římského biskupa. Mezi ně patřilo hlavně první místo ve vyslanecké hierarchii, dále možnost kontroly práce kněží a klášterů, pravomoc odvolacího soudce od soudu biskupského nebo sloužení mši u císařského dvora.¹⁰⁶

Vídeňští dvořané se s různými formami rituálu setkávali zejména při nejrůznějších slavnostech protkávajících celý kalendářní rok. Ty největší a zcela výjimečně narušovaly svou velkolepostí, délkou trvání nebo důležitostí zažitý dvorský pořádek. K takovým festivům patřily svatby členů panovnické rodiny, křtiny, ukončení šestinedělí, holdovací jízdy, pohřby nebo i slavnostní vjezdy cizích vyslanců.¹⁰⁷ Vedle nich existovaly skromnější pravidelné slavnosti, které se každý rok cyklicky opakovaly. Tyto slavnosti rozdělil Johann Basilius Küchelbecker, autor obsáhlého popisu Vídně a tamního dvora v době vlády Karla VI., roku 1730 na oslavy narozenin císařské rodiny, slavnosti Řádu zlatého rouna a festivity spojené s významnými náboženskými svátky.¹⁰⁸ Oslavy narozenin a jmenin členů císařské rodiny byly velice exkluzivní záležitostí, neboť probíhaly často v úzkém kruhu rodiny a jen několika pozvaných osob. Za zvláštní typ oslav lze označit slavnosti Řádu zlatého rouna, kam neměl přístup nikdo mimo řádových členů. Vzhledem k tomu, že členskou základnu tvořili vedle panovníků a některých příslušníků jejich rodin pouze vyznamenaní vysocí úředníci a vojevůdci a jejich počet nepřekračoval 31, později 66 členů, jednalo se rovněž o společenskou událost pouze pro početně velmi omezenou skupinu šlechticů.¹⁰⁹ Průběh oslav významných církevních

---

¹⁰⁵ Nutnost znalosti diplomatického ceremoniálu a všechny jeho složitosti popisuje J. Kubeš a kol. V zastoupení císaře, s. 23–71. Jako příklad je možno uvést chování při audienci francouzského vyslance. Ten se podle slov Ferdinanda z Ditrichštejna oblékl dle německého vzoru a očekával audienci u císařského páru ohledně vyjednávání míru mezi Osmanskou říší a Benátkami. Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 19. října 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 6.

¹⁰⁶ O působení papežských nunciů u císařského dvora více Tomáš Černušák, *Všední život papežských nunciů u rudolfinského dvora*, Praha 2017. Z dalších prací stejného autora na toto téma například *týž*, *Pražská nunciatura a počátek katolické ligy*, *Český časopis historický* 108, 2010, s. 114–126; *týž*, *Papežská politika v Českých zemích za nunciatury Antonia Caetaniho (1605–1609)*, *Folia historica bohemica* 25, 2010, s. 7–22; *týž*, *Služba papeží versus služba vlastní rodině*, *Folia historica bohemica* 32, 2017, s. 137–149.

¹⁰⁷ Rostislav Smíšek, *Slavnosti a zábavy na dvoře Leopolda I.*, in: K. Fajová – M. Kindl (edd.), *Koně v piškotech*, s. 12. Tématem slavností u vídeňského dvora se zabývá také Karl Vocelka, *Feste in der frühen Neuzeit in der österreichischen Geschichtsschreibung*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= *Opera Historica* 8), s. 21–36; K. Vocelka – L. Heller, *Život Habsburků*, s. 263–288. Jako příklad takovéto výjimečné události poslouží oslavy svatby Leopolda I. a Markéty Terezy Španělské popsané dále v této kapitole.

¹⁰⁸ R. Smíšek, *Slavnosti a zábavy*, s. 11–12.

¹⁰⁹ K Řádu zlatého rouna Marie Mírková, *Řád zlatého rouna a rodová prestiž v představách Adama Matyáše z Trauttmansdorfu*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti*, České Budějovice 2011 (= *Opera historica* 15), s. 249–282; Pavel Marek, *Vídeňská slavnost Řádu zlatého rouna z roku 1621 pohledem cestovního deníku Jeana Hervarta*, in: J. Hrdlička – P. Král – R. Smíšek (edd.), *Symbolické jednání*, s. 79–91; Ondřej Lee Stolička, *Výběr středoevropských rytířů do Řádu zlatého rouna za regentství královny Marie Anny Habsburské (1665–1675)*, *Opera historica* 22, 2021, s. 34–52.

svátků, často spojených se slavnostními průvody, naopak umožňoval kontakt s císařem širšímu okruhu lidí. Kupříkladu na Květnou neděli probíhala návštěva „svatých hrobů“, kdy panovník s doprovodem obcházel vídeňské kostely. Oslavy Velkého pátku se pak pojily s tradičním omýváním nohou chudiny císařským párem.¹¹⁰

Jiný barokní učenec, jurista Julius Bernard von Rohr, roku 1729 kategorizoval zábavy do 13 různých skupin. Předně se konaly venkovní zábavy, mezi které lze zařadit lovy, turnaje, karusely nebo koňské balety. Dále hudebně-dramatické projevy, k nimž patřily koncerty, opery a komedie, případně venkovské slavnosti, jako byly jízdy na saních a venkovské svatby.¹¹¹ Masopust, probíhající od 6. prosince do popeleční středy, představoval období na uvedené světské kratochvíle nejbohatší. Jeho přesná délka se rok od roku lišila. Trval mezi čtyřmi a devíti týdny. Dvořané se v tomto období mohli bavit nejrůznějšími sanicemi, karusely, lovy, koňskými balety, operami nebo komediemi. V průběhu posledních tří dnů před popeleční středou pak probíhaly nejvelkolepější slavnosti masopustního období.¹¹² Typickou součástí masopustního veselí představovaly humorné hudebně-dramatické produkce, komedie.¹¹³

Zvláštní popularitě se těšily především maškarády. Jejich úkolem bylo částečně narušit zaběhlý hierarchický model dvora a umožnit dvořanům se alespoň na chvíli vymanit ze svázaných pravidel ceremoniálu.¹¹⁴ V 17. století existovalo několik forem maškarád. Jedna z nich se nazývala Království, kde se dvořané ujali vylosovaných rolí u zjednodušeného fiktivního dvora, dále selská svatba, kde sehráli role svatebčanů na venkovské svatbě, a šafářství. Největší oblibě ze všech forem maškarád se u vídeňského dvora těšila hospoda. Císařský pár se zde ujímal rolí hospodáře a hospodyně, kteří pořádali určitou slavnost. Každý dvořan si následně losem zajistil roli nějakého hosta. Mohli se zde nacházet různí řemeslníci, obchodníci nebo exotičtí návštěvníci z Turecka a Číny. V duchu slavnosti se také nesla následná hostina. Po ukončení zábavy, ke kterému docházelo až v brzkých ranních hodinách, ovšem dvořané opět zaujali své obvyklé role.¹¹⁵ Hospody tvořily vrchol masopustního veselí. Kromě tří výjimek, oslav korunovace Ferdinanda IV., korunovace Josefa I. v roce 1690 a

---

¹¹⁰ F. Huss, Vídeňský císařský dvůr, s. 215–221.

¹¹¹ R. Smíšek, Slavnosti a zábavy, s. 13.

¹¹² Petr Mařa, Karneval v životě a myšlení raně novověké šlechty, in.: V. Bůžek – P. Král (edd.) Slavnosti a zábavy, s. 168–174. O četnosti oslav v období masopustu vypovídá kupříkladu Ferdinand II. Tyrolský ve své turnajové knize. Údajně uspořádal 14 z celkového počtu 24 turnajů v rámci posledních dní masopustního veselí tamtéž, s. 164–165.

¹¹³ Petr Slouka, Hudebnědramatický provoz na dvoře císaře Leopolda I., in: K. Fajová – M. Kindl (edd.), Koně v piškotech, s. 22.

¹¹⁴ P. Marek, Ceremoniál, s. 392–393.

¹¹⁵ P. Mařa, Karneval, s. 174–178. Srov. Václav Bůžek – Rostislav Smíšek, Zábavy na Habsburských dvorech, in: V. Bůžek – R. Smíšek (edd.), Habsburkové, s. 584–592.

návštěvy Petra Velikého v roce 1698, se žádná nekonala mimo období masopustu.¹¹⁶ Nejinak tomu bylo také roku 1667. Slavnostní hospoda se odehrála 17. února 1667 a dle mínění Ferdinanda z Ditrichštejna představovala spolu s o den dříve sehranou komedií *La Galatea* jeden z vrcholů masopustních oslav. Masopustní období završily 21. února 1667 komedie *L'Hospitale de' Pazzi* a o den později, 22. února 1667, balet *Lamentierliches Aussleüthen uber den unseligen Todt St. Fasching*.¹¹⁷

V období půstu nahradily světské zábavy náboženské slavnosti, kterým zbožní Habsburkové přikládali značnou důležitost. Největší pozornosti se těšily hlavní církevní svátky, na jaře Velikonoce a v období adventu Vánoce.¹¹⁸ Nezapomínalo se ani na svátky patronů jednotlivých zemí monarchie, nebo zakladatele řádu jezuitů, svatého Ignáce z Loyoly. Oslav tohoto světce se císař roku 1667 účastnil ve vídeňském profesním domě Jezuitů.¹¹⁹ Slavnosti zpravidla započaly veřejnou bohoslužbou a pokračovaly dlouhými procesími za účasti celého dvora.¹²⁰ Oblíbené komedie a opery, které běžně završovaly sváteční den, nahradily v tomto období nejruznější mše, pobožnosti, oratoria či kratší sepulkra. Hlavní odlišností duchovní a světské hudebnědramatické produkce bylo téma. V baroku velice oblíbená antická témata v těchto obdobích nahradily spíše biblické a náboženské motivy.¹²¹ V některých případech se významné církevní svátky využily k prokázání zvláštní milosti určité vážené osobě. Kupříkladu o Velikonocích 10. dubna 1667 byl v kostele svatého Augustina papežský nuncius Giulio Spinola rituálně jmenován kardinálem katolické církve a obdržel červený kardinálský klobouk.¹²²

Oslavy narozenin a jmenin členů panovnické rodiny patřily, jak již bylo zmíněno, k hlavním světským slavnostem u vídeňského dvora. Celodenní oslavy obvykle vrcholily holdovací operou menšího rozsahu, jednoaktovou serenatou. Víceaktová díla byla rezervována císařskému páru. Převažovala povětšinou tříaktová *drammata per musica*.¹²³ Nejvzcnosnější

---

¹¹⁶ F. Huss, Vídeňský císařský dvůr, s. 209.

¹¹⁷ Koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna ze 17. a 23. února 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 40 a 41; Herbert Seifert, *Die Oper am Wiener Kaiserhof im 17. Jahrhundert*, Tutzing 1985, s. 459–460.

¹¹⁸ O habsburské zbožnosti více K. Vocelka – L. Heller, *Život Habsburků*, s. 13–38; Anna Coreth, *Pietas Austriaca. Fenomén rakouské barokní zbožnosti*, Olomouc 2013.

¹¹⁹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 1. srpna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 2. K jezuitům více I. Čornejová, *Tovaryšstvo Ježíšovo*.

¹²⁰ F. Huss, Vídeňský císařský dvůr, s. 219–220.

¹²¹ P. Slouka, *Hudebnědramatický provoz*, s. 20–23.

¹²² Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 13. dubna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 34. O životě papežských nunciů u vídeňského dvora více Pavel Balcárek, *Nuncius Caraffa a císařský dvůr ve Vídni v roce 1621*, *Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis*, Řada C 7, 2007, s. 103–115.

¹²³ P. Slouka, *Hudebnědramatický provoz*, s. 20–23.

pětiaktová festa teatrale pak patřila k vrcholům nejvýjimečnějších událostí.¹²⁴ Vídeňský dvůr byl svou hudebně dramatickou složkou proslulý. Hudebně nadaný Leopold I. se netajil skladatelskými ambicemi.¹²⁵ Snad i proto se během jeho vlády zdatně zvětšilo dvorní hudební těleso. Náklady na jeho provoz se za panování syna Ferdinanda III. vyšplhaly na převratných 70 000 zlatých ročně přičemž stále stoupaly. Ne náhodou byla podle slov florentského diplomata Lorenza Magalottiho hudba slyšet po Hofburgu téměř nepřetržitě.¹²⁶ Kromě hudby nabyly velké důležitosti také tanec. Schopnost tančit získala v barokním období vedle šermu a jízdy na koni výsostné postavení a stala se nutnou dovedností každého kavalíra. Umění tance se proto mladý šlechtic musel učit již v rámci své výchovy.¹²⁷ Tanečnímu mistrovství se mladíci zpočátku snažili přiblížit na svých kavalírských cestách na knížecích dvorech v Itálii. Ovšem ve druhé polovině 17. století se v Evropě více prosadil tanec po vzoru francouzského dvora Ludvíka XIV. Když po návratu z kavalírské cesty získal mladý kavalír místo u císařského dvora, předpokládal se jistý taneční um. Jeho absence naopak znamenala společenský propad.¹²⁸ Dvořané se svým uměním prezentovali nejen v rámci tanečních zábav, ale rovněž dramatických inscenací, baletů.¹²⁹ Aktéry těchto festivit se na barokních dvorech stávali také členové panovníkovy rodiny, včetně panovníka samotného.¹³⁰

Vedle panovníka pořádali různé slavnostní recepce rovněž jeho dvořané. Při těchto slavnostních obědech, večerích nebo jiných zábavách se pořadatel snažil výběrem pozvaných hostů, velkolepostí hodovní tabule nebo honosností doprovodného programu zvýšit svou společenskou prestiž. Vydařená slavnostní večere za účasti vysokého dvorského úředníka, zahraničního diplomata, ba dokonce člena císařské rodiny mohla hostitele posunout ve společenské hierarchii vídeňského dvora o několik stupňů výše. Společenská událost zároveň

---

¹²⁴ Jako příklad takovéto oslavy lze zmínit holdovací operu *Il Pomo d'Oro*. Více níže v kapitole Svatební slavnosti.

¹²⁵ Byl žákem varhaníků Marka a Wolfganga Ebnerových. Kromě nich pravděpodobně také dvorského kapelníka Antonia Bertalioho. Zkomponoval více než 250 skladeb všeho druhu, 79 náboženských a 155 světských, a podílel se na rovněž na hudebním doprovodu koňského baletu *La Contesa dell'Aria e dell'Acqua*. Složil rovněž rekviem za zesnulou první manželku Markétu Terezu Španělskou. Více o tom P. Slouka, *Hudebnědramatický provoz*, s. 28; Jiří Mikulec, *Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka*, Praha–Litomyšl 1998, s. 176–177. Srov. Ivana Čornejová – Jiří Rak – Vít Vlnas, *Ve stínu tvých křídel... Habsburkové v českých dějinách*, Praha 1995, s. 116; Irena Veselá, *Dvorská kapela, hudební skladatelé, zpěváci*, in: V. Bůžek – R. Smíšek (edd.), *Habsburkové*, s. 709–710.

¹²⁶ R. Smíšek, *Slavnosti a zábavy*, s. 10, 14.

¹²⁷ J. Kubeš, *Náročná dospívání urozených*, s. 235.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Václav Bůžek – Rostislav Smíšek, *Tanec v každodenním životě šlechty počátkem novověku*, in: Andrea Rousová (ed.) *Tance a slavnosti 16.–18. století*, Praha 2008, s. 27–38.

¹³⁰ Leopold se aktivně účastnil tanečních vystoupení do roku 1675. O dvorském baletu v době Leopoldově více Helena Kazárová, *Dvorský balet Leopolda I. jako součást tradice a moci*, in: K. Fajtlová – M. Kindl (edd.), *Koně v piškotech*, s. 29–40. O barokním baletu jako takovém pak od stejné autorky též, *Barokní taneční formy*, Praha 2005; též, *Barokní balet ve střední Evropě*, Praha 2008.

nabízela možnost získat množství nových kontaktů na dvoře i mimo něj.¹³¹ Příkladem takové události může být recepce, kterou pořádal nejvyšší hofmistr císařovny Ferdinand z Ditrichštejna. Kníže využil svatebního veselí po velkolepém koňském baletu *La Contesa dell'Aria e dell'Acqua*. Dne 25. ledna 1667 proběhla v jeho domě slavnost, které se inkognito účastnilo mnoho významných kavalírů a dvorních dam, včetně vévody Karla V. Lotrinského. Společnost se údajně bavila až do třetí hodiny ranní. Setkání v knížecí domácnosti předcházela audience této vybrané společnosti u mladé císařovny, kterou uvedená návštěva podle názoru knížete z Ditrichštejna nesmírně potěšila. Kníže takto prezentoval svou důležitost v rámci dvorského systému, neboť to byl právě on, kdo jako nejvyšší hofmistr císařovny mohl zprostředkovat setkání privilegované společnosti s panovnicí. Navíc se mohl pyšnit přítomností Karla V. Lotrinského, kterého bylo možné považovat jakožto důležitého říšského šlechtice a příbuzného římskoněmeckých císařů i francouzských králů za významného návštěvníka Ditrichštejnovy domácnosti.¹³²

Svatební slavnosti

Událost mimořádného významu pro Evropu, Římsko-německou říši i pro mladého knížete z Ditrichštejna znamenala svatba císaře Leopolda I. s jeho sestřenicí a současně neteří Markétou Terezou Španělskou. Tomu také odpovídala délka svatebního veselí, neboť slavnosti spojené se sňatkem probíhaly od 5. prosince 1666.¹³³ Toho dne slavnostní průvod španělské infantky dorazil do Vídně. Závěrečnou tečku za svatebními slavnostmi naopak představovalo

---

¹³¹ Rostislav Smíšek, Každodenní život císařských paláců, in: V. Bůžek – R. Smíšek (edd.), Habsburkové, s. 717–720.

¹³² Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 1. února 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 42.

¹³³ Oslavy ve Vídni probíhaly již před příjezdem španělské infantky. Dne 12. srpna 1666 veselí započalo operou Antonia Cestiho s libretem Francesca Sbarry *Nettuno e Flora festeggianti*. Kateřina Fajtlová, *La Contesa dell'aria e dell'acqua*. Koňský balet jako součást svatebních oslav Leopolda I. a Markéty Terezy, in: K. Fajtlová – M. Kindl (edd.), *Koně v piškotech*, s. 55.

uvedení několikrát odložené holdovací opery *Il Pomo d'oro* 12. a 14. července 1668.¹³⁴ Hlavní část oslav však probíhala od prosince 1666 do února 1667.¹³⁵

Jak již bylo zmíněno, v neděli 5. prosince roku 1666 vjela španělská infantka Markéta Tereza Španělská se svým španělským dvorem a novým nejvyšším hofmistrem, knížetem Ferdinandem z Ditrichštejna, do Vídně, kde se následně uskutečnil její sňatek s císařem Leopoldem I.¹³⁶ Význam události ještě podtrhovalo datum vjezdu do hlavního města podunajské monarchie. Ve stejný den roku 800 totiž vjel Karel Veliký do Říma, kde byl následně korunován císařem Římanů. Zvolení tohoto data mělo přirovnat důležitost habsburského sňatku k samotnému vzniku středověké římské říše. Zvolená symbolika poukazovala na velké očekávání spojené s manželským svazkem představitelů obou linií habsburského rodu, Leopolda I. a Markéty Terezy Španělské, a s početím následníka rakouské a možná také španělské větve rodu.¹³⁷ Rovněž průvod samotný naplňovalo množství symbolů. Dle básníka Jindřicha Josefa Roena se zde Leopold I. stylizoval hned do několika rolí. Role Agamemnóna odpovídala bohy vyvolenému panovníkovi, kterého spolu s jeho „novými Achilly“, císařskými generály, Olympané předurčili k dobytí Tróji. V uvedené symbolice zastupovala Trója Velkou Portu, dlouholetého východního nepřítele Habsburků. Za největšího z těchto „Achillů“ básník Roen označil vítěze od Svatého Gottharda, generála Raimunda Montecuccolih. Druhá propagovaná role, mytický hrdina Jáson, se k Habsburkům dostala s dědictvím burgundským. Právě tam Filip Dobrý roku 1430 založil Řád zlatého rouna, který po jeho smrti pevně patřil domu habsburskému a jeho velmistrem byl španělský král. Zlatým rounem zde byla myšlena Markéta Tereza Španělská, kterou císař získal navzdory četným nástrahám za pomoci 50 Argonautů, svých nejvěrnějších šlechticů.¹³⁸ Zmíněné nástrahy mu

---

¹³⁴ Opera *Il Pomo d'oro* autorské dvojice Antonia Cestiho a Francesca Sbarry se nakonec uskutečnila u příležitosti císařovniných sedmnáctých narozenin 12. a 14. července 1668. Pětiaktová festa teatrale trvala osm hodin a lze ji považovat za jednu z nejvelkolepějších dvorských slavností barokního období. Děj se soustředil na známou pověst o sporu Minervy, Venuše a Junony o Zlaté jablko. Závěrem se zmíněné jablko stalo majetkem té, která spojovala přednosti všech tří bohyň, Markéty Terezy Španělské. Mimo toto téma hru prolínal příchod Zlatého věku, kdy by měl Leopold jako bůh Apollon vládnout sjednocenému světu. Ze sňatku obou Habsburků měl rovněž vzejít nový Mesiáš. Tato opera se měla původně konat jako jeden z vrcholů svatebních oslav již o rok a půl dříve. Ovšem problémy s nastudováním, nedostavěným divadlem „auf dem Cortina“ a několik událostí následujícího roku vedly k jejímu odložení. O opeře blíže Irena Veselá, *Il Pomo d'oro, Festa teatrale k svatbě císaře Leopolda I. s Markétou Marií Terezou Španělskou*, Brno 2008 (bakalářská práce). Srov. R. Smíšek, *Markéta Marie Španělská*, s. 229–243.

¹³⁵ Průběh svatebního veselí je podrobně popsán v R. Smíšek, *Markéta Marie Španělská*, s. 180–251. Mezi další oslavy patřila kupříkladu opera *La Galatea* skladatele Antonia Draghiho probíhající v únoru 1667. Miroslav Kindl, *Pinxit, Fecit, Sculpsit, Impensit. Obrazová dokumentace slavností na dvoře císaře Leopolda I.* in: K. Fajtllová – M. Kindl (edd.), *Koně v piškotech*, s. 50.

¹³⁶ Ve skutečnosti byli svoji již od 25. dubna 1666, kdy v Madridu proběhla svatba v zastoupení. Leopolda zde nahradil don Ramiro Felípez Núñez de Guzmán, vévoda Medina de las Torres: R. Smíšek, *Jupiter nebo Apollon*, s. 19.

¹³⁷ Týž, *Markéta Marie Španělská*, s. 179–180.

¹³⁸ R. Smíšek, *Jáson*, s. 49–58.

údajně strojil úhlavní nepřítel Habsburků na evropském kontinentu, francouzský král Ludvík XIV., který Pyrenejským mírem ukončujícím roku 1659 francouzsko-španělskou válku získal ruku Marie Terezy Španělské, se kterou byl předtím císař Leopold I. zasnouben.¹³⁹

V roli Apollóna nakonec císař ztvárnil slunečního boha. Antické sluneční božstvo bylo spojováno již s císaři římské říše, kdy se Apollón nebo jeho pozdější ekvivalenty, například Sol Invictus, stávaly osobními božstvy císařů. Právě na spojení císaře a slunce novověcí panovníci, a především císaři Římsko-německé říše rádi navazovali. Leopold I. zde vystupoval jako Slunce mimo jiné i proto, aby se vymezil proti francouzskému králi, jenž symbol Slunce také rád využíval. V Apollonově slunečním voze pak jela jeho sestra Diana, Markéta Tereza Španělská, které jako své nastávající manželce sluneční bůh svůj kočár zapůjčil. Symbolika Apollóna a jeho sestry Diany jakožto manželského páru Leopolda I. a Markéty Terezy Španělské odpovídala myšlence spojení obou větví rodu Habsburků v jedinou prostřednictvím jejich očekávaného potomka.¹⁴⁰

Událost samotná začala v odpoledních hodinách. Za doprovodu výstřelů z děl a svátečních salv vjelo celé procesí do města přes Stubentor. V průvodu nechyběli tisíce vojáků, měšťanů, řemeslníků, obchodníků, šlechticů a vídeňských dvořanů. Vojáci byli oblečeni v pestrých oděvech na „turecký způsob“ ušitých z drahých látek a exotických kožešin, zdobených zlatem a drahokamy. Styl oblékání nejen přinášel průvodu exotický náboj, ale odkazoval také na vítězství vojsk Leopolda I. nad Turky u Svatého Gottharda 1. července 1664. Z barev oděvů vojáků i ostatních členů průvodu převládaly červená, blankytně modrá a žlutá. Za vojáky, řemeslníky, obchodníky, komorníky a dvorskými úředníky jel uprostřed průvodu na andaluském hřebci pod baldachýnem Leopold I. Byl oblečený do španělského kabátce hojně zdobeného zlatem a drahými kameny.¹⁴¹ Až za císařem následoval kočár Markéty Terezy Španělské tažený šestispřežím bílých koní. Ten podle papežského Nuncia Giulia Spinoly vyvolal největší pozdvižení, neboť vypadal, jako by jej tvořila jednolitá masa zlata.¹⁴² Kde se nenacházelo zlato, mohli pozorovatelé vidět červený samet. Do červené byli oblečení i kočí a samotná španělská infantka, která seděla v kočáře se svou nejvyšší hofmistryní Margaritou Teresou de Eril. Měla na sobě bohatě stříbrem a diamanty zdobenou garderobu z rudého karmazínu. Nad vozem stejně jako nad císařem spočíval baldachýn. Vpravo od kočáru jel na

---

¹³⁹ Václav Bůžek – Rostislav Smíšek, Habsburkové uprostřed raně novověké Evropy, in: V. Bůžek – R. Smíšek (edd.), Habsburkové, s. 24–25.

¹⁴⁰ R. Smíšek, Jáson, s. 49–58.

¹⁴¹ Týž, Markéta Marie Španělská, s. 182–185.

¹⁴² Týž, Jáson, s. 56.

koni císařovnin nejvyšší hofmistr Ferdinand z Ditrichštejna. Za císařovnou se pohybovala další skupina lokajů, hudebníků a lučištníků.

Procesí pokračovalo Korutanskou ulicí přes Obilný trh, Příkopy a kolem chrámu svatého Michaela, až v šest hodin dorazilo před dvorní kostel svatého Augustina. Zde vstoupili císař, infantka, císařovna-vdova Marie Eleonora Gonzagová, arcikněžny Eleonora Marie Josefa a Marie Anna Josefa s dvorskými úředníky, tajnými rady a rytíři Řádu zlatého rouna do chrámu. Následně papežský nuncius Giulio Spinola slavnostně potvrdil manželský svazek uzavřený již 25. dubna 1666 v zastoupení v Madridu. Následovala v přilehlém Hofburgu slavnostní večeře. U císařova stolu kromě vládnoucího páru seděli císařovna-vdova Marie Eleonora Gonzagová, arcikněžny Eleonora Marie Josefa a Marie Anna Josefa, papežský nuncius, kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu, španělský a benátský velvyslanec. Ferdinand z Ditrichštejna při této večeři figuroval v roli císařovnin číšníka.¹⁴³

Na svatbu navázal velký ohňostroj, který se konal 8. prosince 1666. Oslavoval manželský pár, španělskou i rakouskou rodovou větev a dominanci habsburského rodu v Evropě. Ohňostroj měl tři dějství. V prvním aktu byla opěvována láska obou Habsburků. Poté, co císař prostřednictvím posla bohů Herma zažehl ohňostroj, se rozhořely útroby sopky Etny, pod níž ve své kovárně koval bůh Vulkán spolu s Kyklopy zbraně. Najednou se však objevil bůh lásky Kupid, Vulkána s jeho Kyklopy zahnal a z roztavených zbraní vytvořil prsten. Ten následně přenesl na horu Parnas, sídlo Múz.¹⁴⁴ Hora Parnas symbolizovala Vídeň, sídlo habsburských císařů, neboť ta byla stejně jako hora Parnas sídlem múz a s nimi spojeného umění.¹⁴⁵ Múzy, opěvující svazek Leopolda I. s Markétou Terezou Španělskou, prsten od Kupida převzaly a odnesly do chrámu boha sňatku Hyména.

Ve druhém dějství se do popředí obsahové náplně festivity dostaly obě rodové větve. Nejprve před Hyménovým chrámem vzplála na slavobranách tvořených alegorickými sochami Spravedlnosti a Statečnosti velká srdce s iniciálami „LM“ – „*Leopoldus a Margaretha*“. Následně Herkules, legendární předek Habsburků, porazil Kerbera a kentaury, čímž demonstroval sílu rodu. Při této příležitosti se vzňala na dalších konstrukcích, vítězném oblouku

---

¹⁴³ Týž, Markéta Marie Španělská, s. 185–192. O hostinách v raném novověku více Josef Hrdlička, Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), Slavnosti a zábavy, s. 293–314; týž, Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550–1650), České Budějovice 2000 (= Monographia Historica 1). Dále také Václav Bůžek, Přípitek ve společnosti raného novověku, in.: Martin Nodl – Daniela Tinková (edd.), Antropologické přístupy v historickém bádání, Praha 2007, s. 189–213.

¹⁴⁴ R. Smíšek, Markéta Marie Španělská, s. 211–212.

¹⁴⁵ Týž, Jáson a jeho družina, s. 57–58.

a španělském kastelu, písmena „V.A.“ a „V.H.“ – „Vivat Austria“ a „Vivat Hispania“, která se následně přeměnila na „V.L.“ a „V.M.“ – „Vivat Leopoldus“ a „Vivat Margaretha“. Nakonec ve třetím dějství v chrámu boha sňatku Hyména posvětili svazek obou Habsburků Venuše s Jupiterem, který se zde objevil v podobě letící orlice. Samotný ohňostroj završilo vzplanutí písmen „A.E.I.O.U.“¹⁴⁶ Papežský nuncius Giulio Spinola ve své zprávě do Říma zmínil dva možné výklady tohoto Habsburského hesla: „Austria Est Imperate Orbi Universo – Rakousko má vládnout celému světu“ a „Austria Erit In Omne Ultima – Austrie vytrvá jako poslední.“ Dějepisec Galeazzo Gualdo Priorato naopak uvedl ještě jiný výklad: „Aller Ehren Ist Osterreich Vol – Austrie je plná veškeré cti.“¹⁴⁷

Od této chvíle se až do konce ledna 1667 údajně žádný den neobešel bez nějaké festivity, lovu nebo vyjížďky na saních. Nejprve ve dnech 15. a 16. prosince 1666 proběhl v Prátru velkolepý hon, kde císařský pár a někteří pozvaní hosté lovili přibližně tisíc kusů zvěře. Povětšinou se jednalo o vysokou, divoká prasata, lišky, medvědy, vlky a jezevce. Nejlepší kusy a právo první rány samozřejmě patřily Leopoldovi I. a jeho manželce.¹⁴⁸

Nejen podle Ferdinanda z Ditrichštejna se ve dnech 3. a 11. ledna 1667 uskutečnily dvě projížďky na saních.¹⁴⁹ Sanice představovaly v období baroka velice oblíbenou a velkolepou zimní kratochvíli. V honosně zdobených saních dvořané projížděli ulicemi Vídně, případně dojeli až na letní sídlo Habsburků, zámek Laxenburg. Vyjížďka byla nejen zábavou pro samotné dvořany, ale také velkolepou podívanou pro prostý lid. Organizace sanic se neomezovala pouze na panovníky. Pořádali je často i zámožní dvořané, kteří si chtěli dopřát oblíbenou kratochvíli.¹⁵⁰ Účast při této zábavě se považovala za velkou čest, neboť jí podmiňovalo pouze pozvání od samotného císaře. Proto se jí pochopitelně chtěli zúčastnit všichni přední členové vídeňského dvora. Všichni zúčastnění byli přísně hierarchizovaní, přičemž jejich důležitost odstupňovala vzdálenost od císaře, případně přítomnost v saních některého člena habsburského rodu. Ze strany pozvaných dvořanů tak běžně docházelo k hádkám o přednostní postavení. Často se také někdo s někým nesnesl, neboť se považoval za významnější osobu než šlechtic držící prestižnější pozici, což se muselo vyřešit ještě před

---

¹⁴⁶ O významu hesla více nebo K. Vocelka – L. Heller, *Život Habsburků*, s. 219–221.

¹⁴⁷ R. Smíšek, *Markéta Marie Španělská*, s. 212–215.

¹⁴⁸ Tamtéž, 208–209.

¹⁴⁹ Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna z 15. ledna 1667 v MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 46.

¹⁵⁰ F. Huss, *Vídeňský císařský dvůr*, s. 230–231. Srov. Rostislav Smíšek, *Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku jako pramen historického bádání*, in.: Jiří Kubeš (ed.), *Šlechtic na cestách v 16.–18. století*, Pardubice 2007, s. 144–146.

začátkem slavnosti.¹⁵¹ Dne 3. ledna 1667 se projížďky účastnilo 74 saní. V prvních jel císařský pár následovaný starší arcikněžnou Eleonorou Marií Josefou, které dělal společnost Bedřich VI. Bádensko-Durlašský, a mladší arcikněžnou Marií Annou Josefou, doprovázenou vévodou Karlem V. Lotrinským.¹⁵² Bedřichu VI. Bádensko-Durlašskému pocta jet v saních s arcikněžnou Eleonorou Marií Josefou připadla také při druhé vyjížděce 11. ledna 1667.¹⁵³ Při jedné ze sanic rovněž došlo k nehodě, kdy se splášil kůň u povozu bádenského markraběte, který způsobil nehodu dopravního prostředku Bedřicha VI. Bádensko-Durlašského a pozdní návrat jeho i starší arcikněžny z vyjížděky.¹⁵⁴

Největší událost lednových oslav ve Vídni však představoval koňský balet *La Contesa dell'Aria e dell'Acqua*, který se uskutečnil 24. ledna 1667. Podle Ferdinanda z Ditrichštejna se měl původně uskutečnit již 20. ledna 1667. Patrně však z důvodu zpoždění při stavbě kulis došlo k prodlení.¹⁵⁵ V lehce pozměněné podobě byl opakován o týden později, 31. ledna 1667. Koňský balet se v metropoli habsburského soustátí neodehrál poprvé. Již 5. března 1631 se obdobná kratochvíle pojmenovaná *Il Sole e dodici Segni del Zodiaco* uskutečnila u příležitosti svatby Ferdinanda III. s Marií Annou Španělskou.¹⁵⁶ Leopold I. ovšem uspořádal slavnost mnohem větších rozměrů. Však také částka vynaložená na přípravu a provedení vystoupení se vyšplhala na úctyhodných 936 000 zlatých¹⁵⁷ a představení se účastnilo více než 1700 účinkujících.¹⁵⁸ Hudbu složil patrně s přispěním Leopolda I. Johann Heinrich Smelzer. Libreto sepsal Francesco Sbarry a o zpěvy se postaral císařský kapelník Antonio Bertali.¹⁵⁹ Představení doprovázelo hudební a pěvecké těleso o 200 členech. Rozsáhlou scénickou výpravu navrhl architekt Carlo Passeti, který sestavoval již scénu k *La Gara degli Elementi*, sehrané roku 1660

---

¹⁵¹ Takové situace nastávaly zejména mezi ženskými příslušnicemi dvora, které neměly tak jednoznačně určené pořadí důležitosti. Příkladem takové nepříjemnosti byla událost z 8. ledna 1697, kdy si Marie Josefa z Wagensperku a hraběnka Anna Dorothea z Wolkensteinu-Rodeneggu nepřály sedět v jedné z saní s Ferdinandem ze Schwarzenberku, nejvyšším hofmistrem císařovny, a Zikmundem Helfridem z Ditrichštejna, nejvyšším hofmistrem arcikněžny Eleonory Marie Josefy. Dámy požadovaly, aby si oba urození jedinci přesedli, proti čemuž ovšem oba dvořané ze své pozice vysokých dvorských úředníků vehementně protestovali u císaře Leopolda, a nakonec pravděpodobně se stížností uspěli. R. Smíšek (ed.), *Das Tagebuch Ferdinands zu Schwarzenberg*, s. 322–324.

¹⁵² R. Smíšek, Markéta Marie Španělská, s. 210.

¹⁵³ Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna z 15. ledna 1667 v MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 46.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ R. Smíšek, Markéta Marie Španělská, s. 215. Blíže o svatbě Lothar Höbelt, Ferdinand III. (1608–1657). mírový císař proti své vůli, České Budějovice 2015, s. 60–63.

¹⁵⁷ R. Smíšek, Markéta Marie Španělská, s. 215.

¹⁵⁸ Norbert Záliš, Jezdecký balet Leopolda I. Poznámky k dějinám jezdeckého umění ve vztahu ke dvorskému jezdeckví, in: K. Fajtllová – M. Kindl (edd.), *Koně v piškotech*, s. 63.

¹⁵⁹ O hudebním umění na dvoře Leopolda I. P. Slouka, *Hudebnědramatický provoz*, s. 20–28.

u příležitosti svatby Rannuncia II. Farneseho s Markétou Savojskou.¹⁶⁰ Aranžmá zpracoval Alessandro Carducci.¹⁶¹ Tento Ital se naopak podílel na choreografii baletu složenému k příležitosti svatby Cosima III. de Medici s Marií Louisou Orleánskou v roce 1661 *Il Mondo festeggiante*.¹⁶² Vedle sebe prezentace a vyzdvižení postavení Habsburků v Evropě se patrně jednalo o reakci na slavnosti konané v Paříži nejen u příležitosti oslav svatby Ludvíka XIV. a Marie Terezy, starší sestry Markéty Terezy, v roce 1660.¹⁶³ Francouzský panovník se navíc sám představil ve velkolepém koňském baletu na nádvoří v Tuileries 5. a 6. června 1662. Tehdy sám vystupoval před 15 000 diváky v „Souboji světadílů“, kde se poprvé stylizoval do podoby boha slunce.¹⁶⁴

Členové císařského dvora baletu nejen přihlíželi, ale někteří se ho sami aktivně účastnili. Přípravy začaly již v lednu 1666 a od srpna se pravidelně zkoušelo. Generální zkoušky probíhaly již v době probíhajícího svatebního veselí, 20. a 23. prosince 1666 a 3. ledna 1667.¹⁶⁵ Další, patrně dílčí zkouška, se uskutečnila ještě 15. ledna 1667.¹⁶⁶ Mezi zúčastněnými šlechtici nechyběli například Karel V. Lotrinský, nejvyšší štolmistr císaře Gundakar z Ditrichštejna, který se zabíral samotnou přípravou festivity, a císařský generál Filip Florinus ze Sulzbachu.¹⁶⁷

Tematicky vystoupení navázalo na vjezd císařovny do Vídně 5. prosince 1666 a velký ohňostroj z 8. prosince 1666. Do vystoupení se vrátil oblíbený antický motiv zlatého rouna a také Argonauti, jakožto druhové císaře. Velké nádvoří Hofburgu se proměnilo ve velkolepou oktogonální arénu, které dominovala efementní konstrukce Chrámu věčnosti. Na začátku vystoupení vplula do středu scény loď Argo s 50 Argonauty na palubě. Loď zdobilo množství zlacených reliéfů, kloun ve tvaru císařského orla, stěžně s napnutými plachtami a korouhve s císařským orlem. Argonauti byli oděni do stříbrných pancířů hojně dekorovaných zlatem a perlami, přilbice zdobila bílá pera. Tito hrdinové řeckých bájí se měli stát soudci v souboji o Perlu, zosobňující Markétu Terezu Španělskou, mezi živly Větretem a Vodou. Sami Argonauti oznámili, že vítězi postoupí zlaté rouno, které získali na své strastiplné cestě do Kolchidy. Po tomto úvodu vstoupila do arény vojska obou zneprátelených stran. Nejprve se objevila armáda

---

¹⁶⁰ R. Smíšek, Markéta Marie Španělská, s. 216.

¹⁶¹ Biogramy zde zmíněných umělců v K. Fajtlová – M. Kindl (edd.), *Koně v piškotech*, s. 202–205.

¹⁶² R. Smíšek, Markéta Marie Španělská, s. 216.

¹⁶³ Další příklady jejich soupeření v J. Mikulec, *Leopold I*, s. 61–73.

¹⁶⁴ N. Záliš, *Jezdecký balet Leopolda I.*, s. 63.

¹⁶⁵ R. Smíšek, Markéta Marie Španělská, s. 216–217.

¹⁶⁶ Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna z 15. ledna 1667 v MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 46.

¹⁶⁷ R. Smíšek, Markéta Marie Španělská, s. 219–223.

Větru a jeho spojence Ohně. Vojsko Větru přivedl mladý, ale již slavný turkobijec Karel V. Lotrinský. Muži v průvodu byli oděni do šatu stříbrné barvy a barvy červánků s červenými a bílými chocholy. Na čabrakách koní se jako symbol větru objevil v podobě ozdoby mytický fénix. Za vojskem jel alegorický vůz, na němž byla v modrých šatech usazena bohyně Juno spolu se svými nymfami, rovněž oděnými do světle modrých šatů. Vůz obklopovalo 24 gryfů, napůl orlů, napůl lvů, kteří věrně sloužili jako stráž vládkyně bohů. Vojsko Ohně měl původně vést vítěz nad Turky od Svatého Gottharda, generálporučík Raimond Montecuccoli. Kvůli nemoci ho musel nahradit jiný válečník Eneáš Sylvius Caprara. Armádu oděnou do šatu rudé a zlaté barvy se salamandrem, zvířetem, kterému údajně nemohly ublížit žádné plameny, na čabrakách doprovázel alegorický vůz, představující kovárnu boha Vulkána. Boha ohně doprovázelo celkem 24 Kyklopů. Poté se na scéně objevila vojska oponentů. Nejprve vjela do arény do modrých šatů oděná armáda Vody pod vedením falckraběte Filipa Florina ze Sulzbachu. Čabraky jejich koní zdobil delfín a na alegorickém voze, představujícím rozbouřenou zátoku, přijel bůh Neptun s tritony a vodními nymfami. Nakonec v čele vojska Země vstoupil na kolbiště hrabě Gundakar z Ditrichštejna. Tmavě zelené oděvy vojáků doplňovaly květinové ozdoby, čabraky koní zdobily rohy hojnosti. Na konci průvodu cestovala na voze v podobě zahrady bohyně hojnosti Berecynthia obklopená 24 Satiry.¹⁶⁸

Po nástupu a obstoupení lodí Argo aktéry začala hádka mezi Junonou a Neptunem o to, komu by Perla měla zákonitě patřit. Jelikož se nedokázali dohodnout, měl vše vyřešit souboj. Alegorické vozy opustily jeviště a Argo se přesunula na jeho okraj, aby Argonauté mohli spravedlivě rozhodnout o vítězi klání. Inscenovaný souboj na pistole a kordy v jeho nejprudším momentu přerušila silným hlasem Věčnost, stojící na dominantě arény, konstrukci symbolizující Chrám věčnosti. Ta rozhodla, že Perla i zlaté rouno nakonec musely zákonitě patřit největšímu hrdinovi a nejskvělejšímu panovníkovi světa, samotnému císaři Leopoldovi I. Jinak tomu ani býti nemohlo, protože oba klenoty mohly náležet pouze nesmrtelnému domu habsburskému. Následoval triumfální průvod vycházející z chrámu, který se měl údajně rovnat triumfům nejslavnějších římských vojevůdců. Za množstvím komorníků, osobních lokajů, trubačů a vojáků oděných do šatů stříbrné a bílé barvy, jel sám Leopold I. doprovázený 12 genii v podobě předchozích císařů římsko-německé říše z habsburského rodu. Všichni byli oblečeni do stříbrných šatů bohatě zlacených a zdobených drahými kameny. Leopold I. měl navíc na hlavě císařskou korunu ozdobenou bílými, stříbrnými a modrými volavčími pery. Jel na černém andaluském hřebci ve zlatém postroji. Jeho majestát doplňovalo zlaté žezlo vykládané diamanty

---

¹⁶⁸ Tamtéž.

a meč se zlatou záštitou ve tvaru říšské orlice. Za kolonou jel zlatem bohatě zdobený vůz s personifikací Slávy, kterou obklopovaly další Ctnosti, vlastní od narození každému panovníkovi z habsburského rodu.¹⁶⁹

Po příjezdu Leopolda I. do středu kolbiště a slavnostním předání rouna s Perlou jejich právoplatnému majiteli následoval vlastní koňský balet. Zde císař a další šlechtici předváděli své jezdecké umění na výborně vycvičených koních. Jezdci tvořené obrazce přecházely od křížů a čtverců po hvězdy, přičemž Leopold I. se nacházel převážně ve středu každého prvku.¹⁷⁰ Soudobí pozorovatelé na základě předvedené drezury, samozřejmě s jistou mírou nutného zveličení,¹⁷¹ označoval císaře za nejlepšího jezdce tehdejší Evropy.¹⁷²

Koňský balet v podání Ferdinanda z Ditrichštejna vystupuje do popředí jako velice nákladná, majestátní a jedinečná podívaná, která se vyvedla téměř dokonale. Performanci však podle jeho slov zásadním způsobem ovlivnily rozmary počasí. Déšť totiž poškodil peří na chocholech účinkujících, což nutně pozdrželo plánované opakování slavnosti.¹⁷³ Repríza koňského baletu, původně plánována na 27. ledna 1667, se právě z toho důvodu o čtyři dny opozdila. Dne 31. ledna 1667 se však slavnost v poněkud pozměněné podobě konečně opakovala. Císař se jí již neúčastnil jako účinkující, ale pouze jako divák, kdy představení sledoval společně s Markétou Terezou Španělskou. Ve zkrácené podobě vystoupení však nechyběl souboj živlů, který proběhl podle stejné dramaturgie, jako při premiéře. Lesk repríze koňského baletu měla údajně dodat přítomnost tatarského vyslance. Ten však byl v průběhu své cesty zajat vojsky polského krále a nemohl se proto slavnosti zúčastnit.¹⁷⁴

Těhotenství a úvod císařovny

Toužebné očekávání následníka trůnu, v jehož duchu se nesly svatební oslavy, se konečně naplnilo 3. března 1667. Díky korespondenci Leopolda I. s císařským vyslancem ve

---

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 225–228. Panovníkovy cnosti líčí již Erasmus Rotterdamský ve své *Výchově křesťanského panovníka* jako spravedlnost, shovívavost, vyrovnanost, síla, víra, moudrost, stálost a rozum. V přepracované verzi od Tomáše Akvinského pak těchto sedm cností přetrvalo až do 18. století, mimo jiné skrze příručku *Princeps in compendio*. Více o tom Ivo Cerman, *Panovník*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 54–78.

¹⁷⁰ O jezdeckém umění šlechty barokního období více N. Záliš, *Jezdecký balet*, s. 62–66.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 63.

¹⁷² Podrobněji o průběhu koňského baletu R. Smíšek, *Markéta Marie Španělská*, s. 214–229. Srov. K. Fajtlová, *La Contesa dell'aria e dell'acqua*, s. 55–61; R. Smíšek, *Jupiter nebo Apollon*, s. 19–22; Petr Fidler, *La Contesa Dell'Aria e Dell'Aqua*. Zum Zeit- und Raumbegriff einer Barockperformance, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Slavnosti a zábavy*, s. 359–379.

¹⁷³ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 25. ledna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 43.

¹⁷⁴ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 1. února 1667. Tamtéž, fol. 42.

Španělsku Františkem Eusebiem z Pöttingu lze snadno sledovat události provázející těhotenství císařovny. Leopold I. totiž probíhající přípravy na příchod kýženého dědice svému korespondentovi podrobně popisoval.¹⁷⁵ Těhotenství již od samotného počátku probíhalo v pořádku a 25. března 1667 bylo oficiálně oznámeno veřejnosti. Císařovna zároveň začala využívat nosítek, aby ochránila sebe i plod před vyčerpáním.¹⁷⁶ Také Ferdinand z Ditrichštejna ve zprávě z 3. července 1667 seznámil své korespondenty s radostnou novinou a neváhal podotknout, že 30. června se pohnul plod v lůně císařovnině.¹⁷⁷ Dne 17. srpna 1667 Leopold I. vyjadřoval v dalším dopise Pöttingovi svou radost z rostoucího břicha císařovny.¹⁷⁸ Rovněž kníže z Ditrichštejna pravidelně komentoval pokročilý stav těhotenství španělské infantky. Jako nejvyšší hofmistr Markéty Terezy Španělské se například musel postarat o zrušení plánované cesty dvora do letní rezidence Habsburků v Kaiserebersdorfu. Stranou pozornosti neponechal ani začátek příprav na samotný porod.¹⁷⁹ Od středy 21. září 1667 se po celé Vídni konaly dlouhé modlitby za šťastný průběh porodu. Dne 28. září 1667 císařovna v půl osmé ráno konečně porodila.¹⁸⁰

Křest proběhl hned druhý den v předpokoji Markéty Terezy Španělské. Šlo o velice významnou událost, kdy mladý arcikníže vcházel do společenství křesťanů. Proto se ho účastnili téměř všichni přední představitelé vídeňského dvora. Mezi nejdůležitější účastníky křtu patřili vedle Leopolda I. císařovna-vdova Marie Eleonora Gonzagová, španělský velvyslanec Baltazar de la Cueva y Henriques, markýz de Malagon, a obě arcikněžny, Eleonora Marie Josefa a Marie Anna Josefa. Císařovna se z důvodu probíhajícího šestinedělí a s ním spojeného pobytu na lůžku účastnit nesměla.¹⁸¹ V nepřítomnosti papežského nuncia vedli obřad vídeňský biskup Filip Bedřich Breuner, biskup z Vídeňského Nového Města Vavřinec Aidinger a biskup z Vacu František Szegedi. Za kmotry novorozeněte byli vybráni španělský král Karel II., císařovna-vdova Marie Eleonora Gonzagová a vévoda Karel V. Lotrinský. Jméno novorozence Ferdinand Václav Josef Michael Eleazar odkazovalo především na Ferdinanda III. a patrona českých zemí, svatého Václava, na jehož svátek se arcikníže narodil.¹⁸² Ferdinand

---

¹⁷⁵ Zmíněnou korespondenci Leopolda I. a Františka Eusebia z Lobkovic ve své práci na dané téma využívá R. Smíšek, *Markéta Marie Španělská*, s. 314–318.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 314.

¹⁷⁷ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 3. července 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 22–23.

¹⁷⁸ R. Smíšek, *Markéta Marie Španělská*, s. 315.

¹⁷⁹ Koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna z 29. srpna a 11. září 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 20 a 19.

¹⁸⁰ R. Smíšek, *Marie Markéta Španělská*, s. 316.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 316–317.

¹⁸² Tamtéž.

z Ditrichštejna narození ani křest následníka Leopolda I. nerefletoval. Neopomněl však zmínit rozličné poznatky o zdravotním stavu novorozence i jeho matky. Kupříkladu 6. října 1667 kníže seznámil své korespondenty s pouštěním žilou císařovně „po španělském zvyku“. Zároveň uvedl, že jak císařovna, tak následník byli zdraví.¹⁸³

Císařovna se nemohla až do konce šestinedělí účastnit dvorského života. Šestinedělí označovalo období zotavování matky po porodu, kdy byl v rámci společenských norem značně omezen její pohyb a znemožněno veřejné vystupování. Úvod novoroďičky do křesťanské obce představoval významný křesťanský obřad, který šestinedělí ukončil a novopečenou matku slavnostně přijímal zpět do společenství křesťanů.¹⁸⁴

Nejen podle Ferdinanda z Ditrichštejna se úvod císařovny uskutečnil 6. listopadu 1667.¹⁸⁵ Velké množství dvořanů včetně císaře a španělského vyslance se sešlo v pokojích Markéty Terezy Španělské a v dlouhém zástupu společně zamířili do přílehlého augustiniánského kostela. Císařský pár a dvořané šli pěšky. Jen Žofie Anežka z Ditrichštejna, rozená z Mansfeldu, nová hofmistryně mladého arciknížete, se spolu s ním nechala nést v přepychových nosítkách.¹⁸⁶ V kostele kněžna z Ditrichštejna předala arciknížete Markétě Tereze Španělské. Ta společně s manželem poklekla před biskupem z Vacu Františkem Szegedim, který jim požehnal. Nato se Leopold I. a jeho choť spolu s duchovním přesunuli do loretské kaple, kde proběhlo druhé požehnání a Žofie Anna z Ditrichštejna, rozená z Mansfeldu, položila arciknížete na oltář. Všichni zúčastnění včetně císařského páru se následně usadili na svá místa ke mši svaté. Pouze kněžna z Ditrichštejna, rozená z Mansfeldu, sňala arciknížete z oltáře a zamířila s ním zpět do císařovniných komnat.¹⁸⁷ Roli, kterou sehrála Žofie Anežka z Ditrichštejna, rozená z Mansfeldu, v průběhu festivity, zdůraznil rovněž její nevlastní syn Ferdinand z Ditrichštejna. Důvodem mohla být nejen její důležitost v rámci slavnosti z pozice hofmistryně následníka, ale i vřelý vztah, jenž kníže z Ditrichštejna se svou

---

¹⁸³ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 6. října 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 18.

¹⁸⁴ Rituály podobného rázu nejsou pouze křesťanským specifíkem. Naopak jsou součástí mnoha kultur již od pohanských časů. Srov. Arnold van Gennep, *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*, Praha 1997. K úvodu více Michaela Vlčková, *Žehnání matky. Význam obřadů v Čechách a na Moravě v 16. – 21. století*, Praha 2015; Hana Stoklasová, *Katolické přechodové rituály v českých zemích v „dlouhém“ 19. století*, Pardubice 2017, s. 111–116.

¹⁸⁵ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 10. listopadu 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 13–14.

¹⁸⁶ Že se jedná o nevlastní matku Ferdinanda z Ditrichštejna, hraběnku Žofii Anežku, potvrzuje také Katrin Keller, *Hofdamen. Amsträgerinnen im Wiener Hofstaat des 17. Jahrhunderts*, Wien 2005, s. 299–300.

¹⁸⁷ O průběhu těhotenství, úvodu a dalších oslavách narození arciknížete nejen ve Vídni, ale po celém světě více R. Smíšek, *Markéta Marie Španělská*, s. 314–328.

nevlastní matkou měl. Mohl tak v rámci korespondence reflektovat její i vlastní společenský vzestup v rámci vídeňského dvora.¹⁸⁸

Vídeňská návštěva moskevských diplomatů

Vídeňský dvůr byl díky přítomnosti císaře ve druhé polovině 17. století prvním dvorem Evropy. Z toho důvodu zde nebyla nouze o přítomnost zahraničních diplomatů všech stupňů, od residentů po velvyslance. Privilegovanou pozici mezi nimi měli papežský nuncijs, španělský velvyslanec a benátský velvyslanec.¹⁸⁹ Tito tři ambasadoři byli jediní zástupci nejvyšší diplomatické úrovně trvale působící u vídeňského dvora a komunikace s nimi probíhala na denní bázi.¹⁹⁰ Odlišná byla situace diplomatického zastoupení jiných států, Francie nebo Anglie. Panovníci těchto zemí neměli u vídeňského dvora svého trvalého ambasadora, a proto vysílali své zástupce ke zvláštním příležitostem, jakými byly svatby, křty nebo pohřby. Pokud přijel velvyslanec do sídelního města panovníka, následoval slavnostní vjezd. Ten sloužil hlavně k reprezentaci tohoto diplomata nejvyšší úrovně, který se mohl díky svému úřadu v mnoha ohledech těšit stejné vážnosti, jako panovník, jehož zastupoval. Vyslanci nebo residenti právo na vjezd neměli.¹⁹¹ Pro velvyslance velmi finančně náročná ceremonie zahrnovala průvod tradiční trasou pro tento účel určenou daným sídelním městem, s kolonou honosně zdobených kočárů. V některých případech se jednalo o desítky až stovky povozů.¹⁹² V rozmezí hodin až dní získal velvyslanec první veřejnou audienci u panovníka, kterou zpravidla následovala druhá u jeho choti. Tato slyšení musel diplomat absolvovat, neboť v jejich průběhu byla oficiálně potvrzena pozice příchozího velvyslance u dvora předáním pověřovacích listin.¹⁹³

Výjimečné byly styky vídeňského dvora s Velkoknížectvím moskevským. Diplomatické vztahy s ruským carem totiž započali mnohem později než s ostatními

---

¹⁸⁸ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 10. listopadu 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 13–14.

¹⁸⁹ Benátky jako republika patřily v diplomacii raného novověku až za říšské kurfiřty, kteří de jure podléhali římsko-německému císaři. Výsadní postavení Benátek u mnoha dvorů však vzešlo z jejich politického významu a dlouhé diplomatické tradice. U císařského dvora jejich výsadní postavení potvrdil roku 1636 Ferdinand III. J. Kubeš a kol., *V zastoupení císaře*, s. 33.

¹⁹⁰ Velvyslanci byli přímí zástupci svého panovníka u cizího dvora a patřila jim řada privilegií, například oslovení „Excelence“, právo čestného místa na pravé straně nebo přednostní postavení před nižšími diplomaty. Tamtéž, s. 26–27.

¹⁹¹ O průběhu vjezdů více tamtéž, s. 47–61.

¹⁹² Vjezd Jana Václava Gallase do Říma roku 1714 provázelo 126 kočárů, což bylo považováno za počet nehodný císařského velvyslance. Tamtéž, s. 61.

¹⁹³ Více o průběhu první audiencie tamtéž, s. 62–67.

evropskými panovníky. Stalo se tak někdy po roce 1472, kdy si velkokníže Ivan III. vzal za ženu Sofii Palaiologovnu, neteř posledního byzantského císaře Konstantina XI.¹⁹⁴ Hlavním důvode k diplomatickému vstupu Moskvy do Evropy byly spory s Polsko-litevskou unií. Ruská velkoknížata se snažila najít spojence proti tehdejší východoevropské velmoci a císař Fridrich III. naopak silného podporovatele svých středoevropských držav.¹⁹⁵ Díky komunikaci s oběma východními mocnostmi se během následujících staletí stal římsko-německý císař zprostředkovatelem polsko-ruských, povětšinou značně nepřátelských vztahů. S touto problematikou také souvisela valná většina komunikace mezi Moskvou a Vídní, zpravidla probíhající u příležitosti významných jubileí, jakými byly narozeniny potomků, křty, svatby nebo úmrtí panovníků.¹⁹⁶

Od 16. století se mezi Moskvou a Vídní vedl čilý dialog.¹⁹⁷ Díky zprávám evropských diplomatů v Rusku, především Zikmunda z Herbersteinu a jeho publikaci *Rerum Moscovitarum Commentarii* z roku 1549 nebo papežského legáta Antonia Possevina z roku 1586, začali Středoevropané přejímat určitý stereotyp obyvatel východní mocnosti. Evropané pokládali Rus za odlehlou exotickou zemi někde na hranici Evropy a Asie. Tamní obyvatelé považovali za nevzdělanou, hrubou až barbarskou směsici národů podivných zvyků a tradic, které nijak neodpovídaly evropskému chápání. Rusové jim přišli kulturně podobnější obyvatelům Osmanské říše nebo Persie než Evropy.¹⁹⁸ Rovněž diplomatické zvyklosti se u dvora ruského cara značně lišily od zbytku Evropy. Předně zde diplomaté čelili mnohem větší kontrole své činnosti a různým omezením pohybu i komunikace, nejen se zástupci dalších zemí, ale také s vlastním panovníkem.¹⁹⁹ Odlišný účel rovněž plnily slavnostní vjezdy diplomatů do carské metropole. Zatímco dle evropského zvyku sloužil vjezd k reprezentaci vyslance jako zástupce panovníka cizího státu, v Moskvě reprezentoval vládce Moskevského státu a

---

¹⁹⁴ Zbyněk Vydra – Michal Řoutil – Jitka Komendová, *Dějiny Ruska*, Praha 2017, s. 59–60.

¹⁹⁵ D. Picková, *Habsburkové a Rurikovci*, s. 31. O problematice komunikace s oběma východními mocnostmi Kateřina Pražáková, *Obraz Polsko-litevského státu a Ruska ve zpravodajství české šlechty (1450–1618)*, České Budějovice 2015 (= *Monographia historica* 15).

¹⁹⁶ R. Smíšek – M. Konrádová (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou*, s. 19–25.

¹⁹⁷ O rusko-habsburských vztazích v 15. a 16. století D. Picková, *Habsburkové a Rurikovci*. V polovině 17. století pak Libor Svoboda, *Diplomatické vztahy mezi Habsburky a Ruskem v letech 1654–1656*, Brno 2006 (Disertační práce); též, Ruský posel Grigorij Bogdanov a jeho cesta do Vídně na jaře roku 1656, *Acta historica et Museologica Universitatis Silesianae Opaviensis* C7, 2007, s. 135–151.

¹⁹⁸ R. Smíšek – M. Konrádová (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou*, s. 104. K otázce pohledu Západoevropanů na ruskou společnost více Valburga Vavřínová, *Životní styl a kultura každodenního života ruské společnosti pozdního středověku očima Západoevropanů*, Praha 2009 (Disertační práce).

¹⁹⁹ R. Smíšek – M. Konrádová (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou*, s. 44–46. O rozdílných diplomatických zvyklostech také Kateřina Hloušková, *Země za zrcadlem. Rusko-italské diplomatické a obchodní vztahy v druhé polovině 17. století*, Červený Kostelec 2010, s. 145–181.

předvedení jeho dominance nad podanými.²⁰⁰ K prezentaci carovy moci a dominance nad svou zemí ostatně sloužila jakákoliv komunikace, se kterou se zahraniční diplomat během svého zdejšího pobytu setkal. Rovněž zdlouhavé zdržování na cestě nebo nedodržování západního ceremoniálu včetně čestné pozice pro vyslance neznamenal nutně neznalost ceremoniálu nebo neomalenost zástupců cara. Naopak se jednalo o v Rusku běžně užívaný prostředek symbolické komunikace určený k dalšímu zvýšení prestiže moskevského velkoknížete.²⁰¹

Největší problém komunikace mez ruským carem a římskoněmeckým císařem však představovala titulatura. Moskevská velkoknížata si sama nárokovala titul cara, který představoval ruský ekvivalent titulu císař. Nárok ruských vládců na nejvyšší světskou hodnost vycházel z moci Velkoknížectví moskevského a jeho velmocenského postavení na východě. Svůj stát považovali za pokračovatele Východořímské říše a Moskvu za třetí Řím.²⁰² Proto se sami stavěli na roveň císaře Svaté říše římské, což ovšem západní diplomacie, a především držitelé císařského titulu, středoevropští Habsburkové, prostřednictvím svých vyslanců zásadně odmítali.²⁰³ Neomalené a hrubé způsoby, kterými se ruští velmoži domáhali jimi zvolené titulatury moskevského velkoknížete, a naopak přehlíživé jednání s vyslanci římskoněmeckého krále či císaře vyvolávaly nevraživost jejich středoevropských protějšků. Navíc neznalostí cizího jazyka a mezinárodních vztahů upevnila stereotyp „Moskvana“ v očích diplomatů i dalších Evropanů jako nevychovaného a nevzdělaného barbara.²⁰⁴

S vědomím tohoto stereotypu sledovalo také vídeňské obyvatelstvo příjezd delegace ruského cara Alexeje I. do Vídně na podzim roku 1667. Dne 24. října 1667 proběhla veřejná audience. Diplomáté v čele s Ivanem Afanasjevičem Željabužským a Timotejem Kuzminem získali možnost setkat se s císařem a poblahopřát mu ke sňatku se španělskou infantkou. Při té příležitosti také předali dar od moskevského cara. Císař obdržel 105 kožešin ze sobola, hranostaje a sibiřské veverky, přičemž samotní vyslanci přidali vlastní dar menšího počtu kožešin, společně se štučky damašku, sametu a dalších drahých látek. Císařský pár moskevským vladařům na oplátku poslal pozlacené stříbrné nádoby a překrásné hodiny

---

²⁰⁰ K průběhu slavnostního vjezdu do Moskvy více R. Smíšek – M. Konrádová (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou*, s. 52–61. Srov. Simona Binková – Josef Polišínský, *Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*, Praha 1989, s. 354–358.

²⁰¹ R. Smíšek – M. Konrádová (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou*, s. 52–74.

²⁰² Problematikou Moskvy jako nástupce Říma se zabývá Pavel Boček a kol., *Moskva – Třetí Řím. Od ideje k symbolu*, Praha 2019. Srov. Marek Příhoda, *Mnich Filofej a Třetí Řím. Vznik a proměny jedné ideje první poloviny 16. století*, in: Pavla Gkantios Drápelová – Michal Těra – Marek Příhoda – Hanuš Nykl – Karel Sládek (edd.), *Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, Portréty, Červený Kostelec 2009*, s. 23–67; Martin Putna, *Obrazy z kulturních dějin ruské religiozity*, Praha 2015, s. 79–89.

²⁰³ R. Smíšek – M. Konrádová (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou*, 88–89.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 82–96.

v hodnotě 45 000 zlatých. Ani vyslanci samotní nezůstali škodní, neboť obdrželi zlaté náramky a stříbrné nádoby v hodnotě 9 000 zlatých.²⁰⁵

Výměna darů představovala v symbolické komunikaci projev přízně, kterou panovník jednoho státu projevoval vládci státu druhého. Čím vyšší hodnota daru byla, tím více si považoval dárce darujícího. Tradičně se posílala zpět jako protidar pozornost v pokud možno stejné hodnotě.²⁰⁶ Poněkud odlišně pohlížela na předávání darů ruská diplomacie. Vedle obvyklého oboustranného prokázání úcty a přátelství Rusové na dar pohlíželi jako na tribut, znamení podřízenosti, které ukazovalo dárce jako prosebníka o milost.²⁰⁷ Ruský car typicky posílal svému diplomatickému protějšku kožešiny vzácných zvířat, které se v jeho rozlehlé říši vyskytovaly.²⁰⁸ Naopak pro západoevropské a středoevropské panovníky představovalo typický dar zlaté a stříbrné nádoby, případně cenná mechanická práce, jakou byly kupříkladu hodiny.²⁰⁹

Audience ruského poselstva u císařovny proběhla 18. listopadu 1667. Panovnice obdržela darem 67 koží a 4 štučky drahých látek, které v předpokojí přijal nejvyšší hofmistr císařovny Ferdinand z Ditrichštejna a další služebnictvo.²¹⁰ Následné setkání s diplomatickým poselstvem se neslo v tradičním duchu, přičemž císařovna projevila 16 členům moskevské delegace čest políbit jí ruku. Na následné slavnostní večeři moskevští vyslanci opěvovali vybrané chování panovnice, stejně jako její moudrost a duchaplnost. V superlativech se vyjádřili také o úrovni a kráse vídeňského dvora, stejně jako půvabu jeho dvorních dam. Nechyběly jejich přípitky na zdraví obou vládnoucích párů a jejich potomků.²¹¹ O poznání horší jméno si ruští vyslanci získali u ostatních dvořanů. Vinu na tom ovšem mohly mít i výše zmíněné předsudky vůči Rusům. Dle Ferdinanda z Ditrichštejna považovali vídeňští dvořané Rusy za podivné a zaostalé muže, kteří se nechovali podle vídeňského dvorského ceremonálu.

---

²⁰⁵ R. Smíšek, Markéta Marie Španělská, s. 311–312.

²⁰⁶ R. Smíšek – M. Konrádová (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou*, s. 72. Stejně tomu bylo v konceptu zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 12. prosince 1667. V ní bylo napsáno, že 7. prosince 1667 předal vyslanec z Ulmu dar francouzského krále císaři. Tímto darem byly nádherně vykládané hodiny. Jejich hodnota údajně činila 100 000 zlatých. Ovšem krom hodin mělo mít vše cenu asi 2000 zlatých. Maximálně výši této částky by měl dosahovat protidar. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 7.

²⁰⁷ R. Smíšek – M. Konrádová (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou*, s. 72. Srov. Jakub Kalivoda, *Dar v symbolické komunikaci šlechtické společnosti českých zemí počátkem novověku*, České Budějovice 2023 (Diplomová práce), s. 58–72.

²⁰⁸ R. Smíšek – M. Konrádová (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou*, s. 94. Srov. Eliška Havlová, *Ruský diplomatický protokol na přelomu 15. a 16. století*, Brno 2015 (Bakalářská práce).

²⁰⁹ J. Kubeš a kol., *V zastoupení císaře*, s. 67–68; J. Kalivoda, *Dar v symbolické komunikaci*, 34–58.

²¹⁰ O plánované audienci moskevských vyslanců u císařovny psal i Ferdinand z Ditrichštejna ve zprávě z 10. listopadu 1667. O samotné audienci a předání darů pak v konceptu zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 21. listopadu 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 4.

²¹¹ R. Smíšek, Markéta Marie Španělská, s. 312–313.

Během pobytu poselstva ve Vídni, kdy vyslanci ruského cara čekali na odpověď Leopolda I. moskevskému velkoknížeti, se jejich neadekvátní chování projevovalo mimo jiné nadměrným pitím množství drahých alkoholických nápojů, především červeného vína.²¹²

Lov a venkovské rezidence

Jednu z nejpoblárnějších zábav dvora Leopolda I. představoval lov. Proto není překvapením, že zde v období baroka probíhalo na sto loveckých zábav ročně.²¹³ Nad velikou popularitou lovu se pozastavil i benátský vyslanec Alvise Molin, když roku 1661 s údivem poukázal na sumu 60 000 zlatých, kterou uvedený panovník údajně ročně na lovy vynakládal.²¹⁴ Lov patřil mezi „rytířské kratochvíle“. Tento pojem vedle lovu zahrnoval turnaje, koňské dostihy, střelbu na terč, nebo kohoutí zápasy. Tyto festivity měly ukazovat na panovníkovu odvahu, sílu, obratnost a obecnou dovednost ve zbraní jakožto rytířské cnosti.²¹⁵ Některé z „rytířských“ festivit však postupně mizely. Turnaje se stále více stávaly divadelními představeními, jakými byly kupříkladu koňské balety. V nich rytířský duch doplňoval tehdy velmi populární antický hrdinský étos, přičemž samotná slavnost sloužila hlavně k všeobecné prezentaci jejího pořadatele.²¹⁶ Vedle koňských baletů se z turnajů a různých dalších soutěží zrodily karusely. Tyto soutěže šlechticů v dovednosti se zbraněmi v několika disciplínách spíše než koňské balety navazovaly na středověké turnaje.²¹⁷

Svou rytířskou symboliku si ze všech „rytířských kratochvílí“ nejdéle udržel lov.²¹⁸ Lovilo se několika způsoby. Předně existovala štvaniice, při níž skupina šlechticů na koni postupně uštvala připravené kusy zvěře. Tuto formu lovu si velmi oblíbil Leopold I., který velice rád jezdil na koni.²¹⁹ Dále se velké popularitě těšilo sokolnictví. Při něm se k ulovení kořisti využívali šlechtění sokoli, rarozi nebo jiní dravci. V druhé polovině 17. století ovšem na

---

²¹² Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 21. listopadu 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 4. Obdobné chování ruských vyslanců lze spatřit ve výpovědi Ferdinanda ze Schwarzenberku ze 7. června 1697. R. Smíšek (ed.), *Das Tagebuch Ferdinands zu Schwarzenberg*, s. 462–464.

²¹³ F. Huss, *Vídeňský císařský dvůr*, s. 234. O oblíbě Habsburků v lovech také K. Vocelka – L. Heller, *Život Habsburků*, s. 39–52.

²¹⁴ V. Bůžek – R. Smíšek, *Zábavy*, s. 589.

²¹⁵ Václav Bůžek, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvoru prvních Habsburků, České Budějovice 2006 (= Monographia historica 7)*, s. 175; též, „Rytířské kratochvíle“ na místodržitelském dvoře arciknížete Ferdinanda, in: Tomáš Borovský – Jan Libor – Martin Wihoda (edd.), *Ad vitam et honorem: profesoru Jaroslavu Mezníkovi přítel a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Maticе moravská, Brno 2003, s. 653–662.

²¹⁶ V. Bůžek – R. Smíšek, *Zábavy*, s. 584–589.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ O oblíbě Leopolda I. v jízdě na koni a štvaniici I. Čornejová – J. Rak – V. Vlnas, *Ve stínu tvých křídel...*, s. 117. nebo J. Mikulec, *Leopold I.*, s. 178–179.

vrcholu popularity stál hon, kdy náhončí nahnali zvěř na předem připravené místo, kde ji následně panovník zastřelil případně proklál kopím. Ostatní účastníci se samotného lovu aktivně neúčastnili, pouze pokud byli výslovně přizvaní, směli si také některá zvířata skolit. Nejlepší kusy samozřejmě patřily panovníkovi.²²⁰ Lov poukazoval na rytířské cnosti panovníků a šlechticů nejen samotnou fyzickou činností, ale především úspěšností, s jakou se lovcům dařilo kořist skolit. V loveckých denících, které si většina účastníků lovů pečlivě vedla, se objevovaly velmi podrobné zápisy o množství ulovené zvěře. K obzvláště zapáleným lovcům mezi habsburskými císaři patřil Karel VI., jenž údajně dokázal během své korunovační cesty do Prahy v roce 1723 usmrtit 353 jelenů, 123 laní, 57 kolouchů, 1058 divokých prasat, 23 daňků, 154 srn, 805 zajíců, 52 bažantů, 19 koroptví a 48 lišek. To vše údajně za jediný den.²²¹ Jeho otec Leopold I. v roce 1667 tak úspěšný nebyl, alespoň ne podle zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna. Při dvou Ditrichštejnem zmíněných událostech, vodním honu na Dunaji 26. srpna 1667 a honu v okolí Vídně 26. listopadu 1667, ulovil císař 25 jelenů, respektive 24 divokých prasat.²²²

Pro císaře a jeho dvůr začínala lovecká sezóna po Květné neděli v Prátru honem na lišky a lovením sluk. Prátr na sever od Dunaje představoval velice oblíbené loviště. K odpočinku po úspěšném lovu zde sloužil takzvaný Zelený letohrádek.²²³ Následoval přesun císařského dvora na lovecký zámek Laxenburg. K tomu docházelo každoročně koncem dubna. Zde se dvořané dvakrát denně bavili sokolnictvím. Oblíbenou kořist představovaly zejména zdejší volavky.²²⁴ Čtvrtý letní den, svátek Jana Křtitele, pak každoročně oznamoval začátek sezóny lovu vysoké. Vídeňský dvůr s císařem v čele vyjížděl za touto zábavou do revírů v Halbthurnu, Pisendorfu, Wolkersdorfu nebo Stockerau.²²⁵ Nejčastější zastávky však představovaly zámek Kaiserebersdorf²²⁶ a lesy v jeho okolí, schönbrunnské obory, nebo již výše zmíněný Prátr.²²⁷ Kaiserebersdorf se měl stát cílem císařského dvora rovněž koncem srpna 1667. Ovšem pokročilé těhotenství císařovny přesun znemožnilo.²²⁸ Příchodem srpna následně začínalo

---

²²⁰ Také výše popsany průběh honu v Prátru 15. a 16. prosince 1666. Srov. F. Huss, Vídeňský císařský dvůr, s. 234.

²²¹ F. Huss, Vídeňský císařský dvůr, s. 234. O korunovační cestě Karla VI. Štěpán Vácha – Irena Veselá – Vít Vlnas – Petra Vokáčová, Karel VI. & Alžběta Kristýna. Česká korunovace 1723, Praha, Litomyšl 2009, s. 90–115.

²²² Koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna z 29. srpna 1667 a 28. listopadu 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 8 a 20.

²²³ Petr Fidler, Letní rezidence Habsburků, in: V. Bůžek – R. Smíšek (edd.), Habsburkové, s. 486–489.

²²⁴ F. Huss, Vídeňský císařský dvůr, s. 195–199.

²²⁵ R. Smíšek, Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku, s. 135–136.

²²⁶ P. Fidler, Letní rezidence, s. 487–489.

²²⁷ R. Smíšek, Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku, s. 135–136. Srov. F. Huss, Vídeňský císařský dvůr, s. 234.

²²⁸ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 29. srpna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 20.

období vodních honů v lovištích na Dunaji. Zde byli jeleni s další zvěří hnáni do vodních obor a střelena.²²⁹ Takto koncipované lovy se uskutečnily 17. srpna 1667 v Grinzigu²³⁰, 26. srpna 1667 a 17. září 1667.²³¹ V září se lovecká sezóna postupně přemístila do okolí Niederwildu a v říjnu se dvůr konečně vrátil do Vídně. V jejím okolí posléze probíhaly až do adventu lovy černé zvěře. Jak o tom výmluvně vypovídá informace z listu Ferdinanda z Ditrichštejna z 28. listopadu 1667.²³²

Oblíbená kratochvíle se však neobešla bez nebezpečí, které ne vždy představovala lovená zvěř. Někdy se mohly obtíže skrývat také v místech odpočinku. Po lovu v Grinzigu 17. srpna 1667 se například propadl strop jedné z místností budovy, ve které dvořané přespávali. Spící dvorní dámy údajně zasáhly trámy se sutí, přičemž jednu z nich trám krvavě zranil.²³³ Spíše nepříjemnosti, než nebezpečí působilo počasí. Lov pořádaný 17. září 1667, provázel nečas. Podle svědectví Ferdinanda z Ditrichštejna propukl tak silný liják doprovázený nárazy větru, že se dalo považovat za úspěch, když se lovecké družině podařilo vrátit s alespoň nějakým úlovkem. Leopold I. se však s nepřízní počasí sveřepě utkal a podařilo se mu skolit tři jeleny.²³⁴

Císař však se svým dvorem nevyjížděl za letní zábavou z Hofburgu. Celý dvůr žil v období od konce dubna střídavě v několika letních residencích a do Vídně se vracel pouze k některým církevním slavnostem.²³⁵ Do Hofburgu se trvale vracel až koncem října. Prvním letoviskem byl již zmíněný lovecký zámek Laxenburg. Nejinak tomu bylo roku 1667, kdy se podle Ferdinanda z Ditrichštejna vídeňský dvůr přesunul na Laxenburg v posledním dubnovém týdnu a do Vídně se vrátil až 7. června 1667.²³⁶ Tento malý objekt sloužil Habsburkům již od roku 1306, ovšem Leopold I. ho nechal z jeho středověkého hávu během let 1673 až 1682 přestavět do modernější barokní formy. Zároveň s tím nechal vystavět loveckou oboru.²³⁷ Vedle již zmíněného sokolnictví se zde ovšem odehrály také oslavy narozenin Leopolda I. a jeho

---

²²⁹ F. Huss, Vídeňský císařský dvůr, s. 236.

²³⁰ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 22. srpna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 5.

²³¹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 11. září 1667. Tamtéž, fol. 19.

²³² Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 28. listopadu 1667. Tamtéž, fol. 8.

²³³ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 22. srpna 1667. Tamtéž, fol. 5.

²³⁴ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 11. září 1667. Tamtéž, fol. 19.

²³⁵ R. Smíšek, Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku, s. 137. K využívání loveckých zámečků více Jan Ivanega, Hluboká, Praha 2014, s. 71–93. O sídlech Habsburků také K. Vocelka – L. Heller, Život Habsburků, s. 227–237.

²³⁶ Koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna z 24. dubna, 4. května a 18. května 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 30, 31 a 32.

²³⁷ P. Fidler, Letní rezidence, s. 487–488.

druhé ženy Claudie Felicitas Tyrolské, neboť oba se narodili na začátku června, kdy tu ještě společnost pobývala.²³⁸

V červenci se císařský dvůr přesouval na zámek Favorita auf den Wieden. Komplex v těsné blízkosti Vídně však již od dob císaře Ferdinanda II. sloužil jako sídlo císařoven. Nejinak tomu bylo i za vlády Leopolda I., kdy Favorita patřila obdobně jako Laxenburg a další letní sídlo, Schönbrunn, císařovně-vdově Eleonoře Gonzagové. Až po její smrti v prosinci 1686 se stala letním sídlem císaře.²³⁹ Jakožto hlavní letní residence Habsburků se Favorita těšila mnohem častější přítomnosti dvora, který zde střídavě pobýval od července do listopadu. Jedinou stálou obyvatelkou však byla Eleonora Gonzagová, kterou zde císař často a rád navštěvoval.²⁴⁰ Stávala se také mnohem častěji než jiná habsburská sídla vyjma Hofburgu svědkem všemožných oper, komedií a zahraničních návštěv.²⁴¹ Před smrtí manželky Ferdinanda III. sloužil jako jediná oficiální residence císaře zámek Augarten neboli „nová Favorita“. Ten však častěji využíval Josef I. a později jeho bratr Karel, budoucí císař Karel VI.²⁴² Schönbrunn, letní sídlo získané Habsburky roku 1569, sloužilo v době vlády Leopolda I. také jako residence císařského páru pro účely lovu. Až za vlády Marie Terezie převzal zámek roli Favority a stal se letním sídlem císařské domácnosti.²⁴³

---

²³⁸ F. Huss, *Vídeňský císařský dvůr*, s. 195–199.

²³⁹ Tamtéž, s. 187. Srov. P. Fidler, *Letní rezidence*, s. 488.

²⁴⁰ Například 21. dubna 1667. Koncept zprávy z 24. dubna 1667. MZA Brno, RA Dítřichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 32.

²⁴¹ Například návštěva cara Petra Velikého roku 1698. F. Huss, *Vídeňský císařský dvůr*, s. 186–189.

²⁴² Tamtéž, s. 194.

²⁴³ Tamtéž, s. 189–194. Srov. P. Fidler, *Letní rezidence*, s. 489.

Zahraníční politika v konceptech zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna

Koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna se v roce 1667 do značné míry zabývaly zahraniční politikou a válkami probíhajícími za hranicemi podunajské monarchie. Většina Ditrichštejnem preposílaných informací pochází od císařských zahraničních residentů Augustina Mayera z Mayerbergu, Daniela Jana Krampricha z Kronenfeldu a Františka Pavla Lisolu, případně velitele vojsk ve Španělském Nizozemí Jana Kašpara Ferdinanda de Marchin, hraběte de Granville a velvyslance u madridského dvora Františka Eusebia z Pöttingu.²⁴⁴ Centrum zahraničních zájmů mikulovského knížete se nacházelo u východního souseda Římské-říše, Polsko-litevská unie, ovšem některé jeho zprávy se týkají i válek právě probíhajících v západní Evropě.

V krátkých dopisech, které zasílal svým korespondentům, se však vývoji na západě věnoval velice sporadicky a stručně. V jedné z nich zmínil, že se Anglie a Spojené nizozemské provincie, podporované Francií, rozhodli jednat o ukončení bojů ve druhé anglo-nizozemské válce.²⁴⁵ Ta probíhala mezi 4. březnem 1665 a 31. červencem 1667, kdy ji ukončila smlouva z Bredy.²⁴⁶ Společnou cestu k míru však podle knížete z Ditrichštejna zneprátelené strany našly již 19. června 1667.²⁴⁷

Dalším zmíněným konfliktem byl portugalský boj za osamostatnění se na Španělské koruně. Válku trvající od roku 1640 zapříčinil tamní převrat a dosazení Jana IV. Braganzy na zdejší královský trůn. Ve třech fázích války, kdy se Portugalsku dostalo podpory nejprve v padesátých letech 17. století od Francie a následně díky sňatku anglického krále Karla II. s

---

²⁴⁴ Více v Kapitole Ferdinand z Ditrichštejna.

²⁴⁵ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 17. února 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 41.

²⁴⁶ Jedná se o druhý ze tří konfliktů mezi obchodními mocnostmi na opačných stranách kanálu La Manche. Válka probíhala nejen v Evropě, ale také v Karibiku nebo u západního pobřeží Afriky. Zatímco v první válce, vedené v letech 1652 až 1654, zvítězilo anglické námořnictvo, výsledky další války byly nejednoznačné. Dne 13. června 1665 sice anglické loďstvo porazilo Nizozemce v bitvě u Lowestoftu, ovšem nedokázalo získat jednoznačnou námořní převahu. Téměř přesně o rok později se uskutečnila ve dnech 11. až 14. června čtyřdenní bitva, jejíž výsledek obě strany označily za své vítězství. Rozhodujícím se nakonec ukázal nájezd na Medway, který umožnil vyjednat Spojeným nizozemským provinciím mnohem lepší podmínky míru uzavřeného v Bredě. Přesto jako důsledek této smlouvy Spojené Nizozemí přišlo o Nové Nizozemí, oblast dnešních států New York, New Jersey, Connecticut a Delaware. O druhé anglo-nizozemské válce Jakub Klement, *Druhá anglo-nizozemská válka očima Samuela B. Pepyse*, Hradec Králové 2015 (Bakalářská práce); Martina Veselá, *Anglo-nizozemské války (1652–1654, 1664–1667) – důsledek obchodního soupeření v 17. století*, Plzeň 2017 (bakalářská práce). Ze zahraničních prací pak alespoň Jonathan Israel, *The Dutch Republic: Its Rise, Greatness, and Fall. 1477–1806*, Oxford 1995; Gijss Rommelse, *The Second Anglo-Dutch War (1665–1667)*. *Raison d'état, Mercantilism and Maritime Strife*, Hilversum 2008; J. R. Jones, *The Anglo-Dutch Wars of the Seventeenth Century*, London 2013.

²⁴⁷ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 19. června 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 25.

Kateřinou z Braganzy roku 1662 od Anglie, se podařilo podepsáním mírové smlouvy v Lisabonu 13. února 1668 získat Portugalsku nezávislost.²⁴⁸ Ferdinand z Ditrichštejna se v kontextu této války zmínil o smlouvě z Madridu z 23. května 1667. Tato obchodní dohoda mezi Španělskem a Anglií reagovala na expanzivní politiku Francie Ludvíka XIV. Zároveň se v ní Angličané zavázali k pokusu o mírové řešení portugalské války za nezávislost, na které také aktivně participovali.²⁴⁹

Nejvíce informací Ferdinand z Ditrichštejna poskytl svým korespondentům o devoluční válce z let 1667 a 1668.²⁵⁰ Většinou rozesílal zprávy o pohybu armád. Nejprve zmínil vpád vojsk francouzského maršála Henriho de La Tour d’Auvergne de Turenne do Lucemburska a vstupu jeho vojsk do Bruselu 30. května 1667.²⁵¹ Později se vyjadřoval o bezmoci rakouských Habsburků pomoci svým španělským příbuzným. Francouzské spojenectví se Švédy totiž slibovalo intervenci švédských vojsk ve Slezsku a dědičných rakouských zemích v případě zapojení se Vídně do války.²⁵² V dalších zprávách kníže z Ditrichštejna informoval své korespondenty o oslabení francouzské ofenzivy v létě 1667 a problému získat nové rekruty.²⁵³ V téže době také Španělé měli dosáhnout svého prvního vítězství.²⁵⁴ Na začátku podzimu 1667 však francouzské vojsko znovu postupovalo vpřed, tentokrát na Ghent.²⁵⁵ Vedle průběhu bojů Ferdinand z Ditrichštejna zmínil také některé politické změny související s francouzským vpádem. Nejprve v průběhu léta 1667 se stručně dotkl intervence papeže Klementa IX., který se snažil přimět protistrany ke smíru.²⁵⁶ Později, v srpnu 1667, pak změnilo strany Švédsko, které vytvořilo se Španělskem a Spojenými nizozemskými provinciemi útočný i obraný pakt.²⁵⁷

---

²⁴⁸ Jan Klíma, *Dějiny Portugalska*, Praha 2007, s. 191–202. O anglické expedici do Portugalska Jonathon Riley, *The Last Ironsides. The English Expedition to Portugal 1662–1668*, Solihull 2014.

²⁴⁹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 3. července 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 22–23.

²⁵⁰ Invaze francouzského krále Ludvíka XIV. do Španělského Nizozemí započala 24. května 1667. Francouzský král chtěl v této jednoleté válce získat Franche-Comté a Španělské Nizozemí. Jako záminka posloužilo Ludvíkovi XIV. nezaplacení věna jeho manželky Marie Terezy Španělské ve výši 500 000 zlatých španělských korun španělskou korunou. Dle jeho právníků se tímto zneplatnila smlouva vylučující Marii Terezu Španělskou z nástupnictví a Ludvík XIV. tak chtěl zmíněná území ovládnout jako náhradu za ušlé věno. Francouzská vojska zpočátku rychle obsadila zmíněná území, ale aliance Anglie, Španělska a Spojených nizozemských provincií je donutila většinu okupovaného území opustit a navrátit je do španělského područí. Mír byl sjednán v Cáchach 2. května 1668. J. Mikulec, Leopold I., s. 63–67; Rostislav Smíšek, *Tajná smlouva mezi habsburskou monarchií a francií o rozdělení dědictví po španělských Habsburcích*, in: V. Bůžek – R. Smíšek (edd.), *Habsburkové*, s. 165–166; John A. Lynn, *The French Wars 1667–1714. The Sun King at War*, London 2002.

²⁵¹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 8. června 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 27.

²⁵² Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 14. července 1667. Tamtéž, fol. 21.

²⁵³ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 1. srpna 1667. Tamtéž, fol. 2.

²⁵⁴ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 22. srpna 1667. Tamtéž, fol. 5.

²⁵⁵ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 11. září 1667. Tamtéž, fol. 19.

²⁵⁶ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 1. srpna 1667. Tamtéž, fol. 2.

²⁵⁷ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 22. srpna 1667. Tamtéž, fol. 5.

Spolu s koncem dvou dříve zmíněných konfliktů tato skutečnost umožnila vznik Trojité aliance Anglie, Španělska a Spojených nizozemských provincií, který donutil Ludvíka XIV. na jaře 1668 ustoupit.²⁵⁸

Dění v Polsko-litevské unii

Polsko-litevská unie vznikla roku 1569 na základě lublinských dohod. Ovšem jako personální unie Polského království a Litevského velkoknížectví existovala již od roku 1385, kdy litevská velkoknížata získala polskou korunu a osobou Jogailova, pokřtěného na Vladislava Jagellonského, zahájila zdejší vládu Jagellonců.²⁵⁹ Od roku 1587 vládli v Rzeczypospolité švédští Vasové. Prvním panovníkem z tohoto rodu se stal Zikmund III. Vasa, vládnoucí mezi lety 1587 a 1632. Následovali ho jeho dva synové, Vladislav IV. Vasa, držícího korunu v letech 1632 až 1648, a Jan II. Kazimír Vasa, který seděl na trůně od bratrovy smrti do své abdikace roku 1668.²⁶⁰ Na počátku 17. století se vedle Moskevského velkoknížectví jednalo o největší státní celek v Evropě o velikosti kolem 900 000 čtverečních kilometrů, ovšem ve druhé polovině 17. století byla unie sužována nestabilitou a válkou. Za původce této situace lze označit hned několik aspektů, od zhoršení obchodních poměrů na Baltu, přes posílení Moskvy nástupem dynastie Romanovců, po kozácká povstání v Záporoží. Za důležitý faktor úpadku Polsko-litevského státu je možné považovat také posílení vlivu malého počtu nejbohatších polských šlechticů v sejmu. Zájmy těchto magnátů, jakými byli kupříkladu Lubomirští, Radziwillové nebo Potočtí, často bránily výkonu moci v již tak decentralizovaném státě.²⁶¹

Politika

Vzhledem ke specifickým polského státu ohledně jeho státoprávního uspořádání i v přístupu jeho představitelů k zahraničním diplomatům²⁶² věnoval Ferdinanda z Ditrichštejna

---

²⁵⁸ V. Bůžek – R. Smíšek, Habsburkové, s. 24.

²⁵⁹ Toto spojení se jinak nazývá Krevská unie; M. Řezník, Polsko, s. 54–55; J. Friedl – T. Jurek – M. Řezník – M. Wihoda, Dějiny Polska, s. 142–148.

²⁶⁰ K vládě dynastie Vasů v Rzeczypospolité blíže Urszula Augustyniak, Historia Polski. 1572–1795, Warszawa 2008, s. 591–711; M. Markiewicz, Historia Polski, s. 420–557.

²⁶¹ M. Řezník, Polsko, s. 99–106; J. Friedl – T. Jurek – M. Řezník – M. Wihoda, Dějiny Polska, s. 209–253. O Magnaterii více M. Markiewicz, Historia Polski, s. 139–142; U. Augustyniak, Historia Polski, 259–262.

²⁶² Polská šlechtická republika neměla dlouhé diplomatické pobyty příliš v lásce. Proto císař většinou vysílal zvláštní vyslance na výjimečné události, nebo zde delší dobu pobývali pouze císařští rezidenti. O problematice císařské diplomacie v Polsko-litevské unii více J. Kubeš a kol., V zastoupení císaře, s. 293–318.

ve svých zprávách týkajících se Polsko-litevské unie velký prostor průběhu zdejších sejmů a sejmíků.²⁶³

Panovník Rzeczpospolité nevládl suverénně, ale zodpovídal se sejmů, polskému parlamentu. Na sejmů zasedal král společně se senátem a izbou poselskou – poslaneckou sněmovnou. Tyto tři instituce tvořily základ státního zřízení známého jako smíšená monarchie. V tomto systému král zastupoval monarchii, senát šlechtu a izba poselská demokracii.²⁶⁴ Pravomoci sejmů se v průběhu času sice měnily, ovšem zavedením ústavy Nihil Novi v roce 1505 a zejména přijetím Jindřišských článků u příležitosti korunovace Jindřicha z Valois, budoucího krále Jindřicha III. Francouzského, polským králem roku 1573, získal sejm kontrolní moc nad panovníkem a tím rozhodující pravomoci ve státě. Král nesměl vybírat nové daně, vyhlašovat mobilizaci ani válku či ratifikovat mír bez souhlasu sejmů.²⁶⁵

Sejm plnil čtyři hlavní úlohy. Za tu nejdůležitější lze považovat udržování starých zavedených pořádků, tedy zachování práv a privilegií šlechty. Mezi další úkoly sejmů patřily kontrola financí a ratifikace nových daní, dále již zmíněné vyhlašování válek a stvrzování mírových smluv a v neposlední řadě dohled nad dodržováním práva. Sejmový soud totiž tvořil nejvyšší odvolací instanci soudního systému Rzeczpospolité. Zároveň se zde projednávaly případy velezrady, jako tomu bylo Jiřího Lubomirského (20. ledna 1616–31. prosince 1667) roku 1664.²⁶⁶ Sejm tak v podstatě kontroloval každé královo rozhodnutí a zásadně omezoval jeho moc. Dále rozhodoval o armádě a do značné míry také o zahraniční politice Rzeczpospolity, kterou vedle sejmů a senátních výborů ovládaly ministerské úřady velkého korunního kancléře a velkého korunního maršálka.²⁶⁷ Králi zůstala jistá míra autonomie

---

²⁶³ Ferdinand z Ditrichštejna zmínil zahájení sejmíků 26. ledna 1667, ze kterých měli být vysláni posli na sejm 7. března 1667. O tom blíže nedatovaný koncept zprávy z konce ledna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 45. Sejmíky se scházely v každém vojvodství a rozhodovaly o politice jednotlivých správních celků na sejmů. Vedle sejmíků, nebo též vojvodských sejmíků, se scházely ještě sejmíky powiatní, zemské pro menší, případně provinční pro větší územní celky. Jejich důležitost se však v různých obdobích i v různých vojvodstvích lišila. M. Hrušková, Každodenní život, s. 20–23; J. Friedl – T. Jurek – M. Řezník – M. Wihoda, Dějiny Polska, s. 236–241; J. Květina, Šlechtická demokracie, s. 103–112. O sejmících obecně více M. Markiewicz, Historia Polski, s. 65–72; U. Augustyniak, Historia Polski, 109–114. Více o sejmících v době vlády Vasů Jolanta Choińska-Mika, Sejmiki mazowieckie w dobie Wazów, Warszawa 1998.

²⁶⁴ M. Hrušková, Každodenní život, s. 20–21; J. Květina, Šlechtická demokracie, s. 27–35; M. Markiewicz, Historia Polski, s. 50–51.

²⁶⁵ Zákon Nihil novi přijatý roku 1505 dával zákonodárnou moc do rukou šlechty. Jindřichovské články pak byly seznamem rozsáhlých práv šlechty, které každý panovník musel při korunovaci potvrdit. J. Friedl – T. Jurek – M. Řezník – M. Wihoda, Dějiny Polska, s. 233–234; M. Markiewicz, Historia Polski, s. 51–53.

²⁶⁶ O pravomocích sejmů více M. Markiewicz, Historia Polski, s. 49–51.

²⁶⁷ J. Kubeš a kol., V zastoupení císaře, s. 293.

v rozhodování o královských državách spravovaných starosty a v oficiální moci nad sejmem, neboť bez souhlasu panovníka dvě další komory nemohly ratifikovat žádný zákon.²⁶⁸

Senát tvořili biskupové, vojvodové – správci jednotlivých vojvodství, kasteláni – správci menších samosprávných celků a ministři Rzeczypospolité. Plnil zčásti roli výkonného orgánu, neboť řada jeho členů v rámci tajné nebo také mírové rady pomáhala králi v řešení každodenních vladařských povinnostech, případně se v rámci senátních rad samostatně podíleli na správě státu.²⁶⁹ Zároveň však vytvářel mezistupeň mezi králem a izbou poselskou. Senátoři se na sejmu vyjadřovali ke královým návrhům a současně se snažili podpořit posly svého vojvodství v jejich záměrech, čímž v jim svěřených vojvodstvích získávali další podporu.²⁷⁰ Největší důležitost si postupně získala izba poselská.²⁷¹ V ní zasedali poslové jako zástupci jednotlivých vojvodství, které vyslaly na sejm jednotlivé sejmíky, tedy jakési oblastní rady šlechty scházející se v daném regionu. Každé vojvodství zpravidla vysílalo mezi dvěma a šesti zástupci. Právě v dolní komoře se rozhodovalo, zda se králův a senátní návrh zákona dočká potvrzení, nebo zda bude vetován. Původně se nepočítalo s jednomyslným rozhodnutím, ovšem postupně se z jednomyslného kompromisu všech poslanců stal precedens a v 17. století musel být každý návrh schválen jednohlasně.²⁷² Tento systém však začali napadat zástupci některých vojvodství užitím liberum veto. Pokud by i jeden posel odmítl znění zákona a opustil zasedání sejmu bez možnosti, že by se ještě vrátil, musel být sejm rozpuštěn a nové zákony tak nemohly být projednány a případně schváleny.²⁷³

Dle jindřišských úmluv musel král svolávat sejm alespoň jednou za dva roky, přičemž řádný sejm trval šest týdnů. Mimořádný sejm pak alespoň dva týdny.²⁷⁴ V roce 1667 se uskutečnily sejmy dva. První, řádný, začal 7. března 1667²⁷⁵ a původně měl skončit 18. dubna

---

²⁶⁸ O pravomocích krále v Polsko-litevském státě M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 35–50; U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 73–78; J. Květina, *Šlechtická demokracie*, s. 35–44.

²⁶⁹ O senátních radách více M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 73–74. O působení senátu v době vlády Jana II. Kazimíra Vasy více Janusz S. Dabrowski, *Senat koronny. Stan sejmujacy w czasach Jana Kazimierza*, Kraków 2020.

²⁷⁰ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 55–56; Augustyniak, *Historia Polski*, s. 94–97; J. Květina, *Šlechtická demokracie*, s. 51–57.

²⁷¹ O jejím fungování v době vlády Vladislava IV. Vasy více Jan Dziegielewski, *Izba poselska w systemie wladzy Rzeczypospolitej w czasach Wladyslawa IV*, Warszawa 1992.

²⁷² M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 56–58; U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 97–98; J. Květina, *Šlechtická demokracie*, s. 57–67.

²⁷³ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 61–63. Poprvé jej využil Vladislav Siciński roku 1652. Po vyjádření nesouhlasu opustil sejm, čímž zavedl nebezpečný precedens. Totiž že tímto úkonem se zabránil ve vyřešení problému. J. Friedl – T. Jurek – M. Řezník – M. Wihoda, *Dějiny Polska*, s. 231–232. O liberum veto více Władysław Konopczyński, *Liberum veto*, Studium porównawczo-historyczne, Kraków 2002.

²⁷⁴ U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 98–99.

²⁷⁵ Koncept bližšie nedatované zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z ledna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 45.

téhož roku,²⁷⁶ přičemž se však díky prodlevám v jednání protáhl až do konce dubna 1667.²⁷⁷ Druhý sejm probíhal v červnu 1667. Pravděpodobně se jednalo o sejm mimořádný.²⁷⁸ Sejm zahajoval král rozesláním deliberatorií mezi senátory a universalia ke svolání předsejmových sejmíků. Následně se členové sejmu sjeli v den jeho zahájení do Varšavy, Krakova, Grodna nebo jiného města, do kterého byl svolán. Zúčastnili se mše svaté a následně začaly přípravné procedury. Na začátku si dolní komora zvolila ze svých řad maršálka. Ten vedl zasedání izby poselské a současně sloužil jako prostředník mezi horní a dolní komorou. Následovalo potvrzování mandátu poslů. Mohlo se stát, že přijel chybný počet zástupců některého vojvodství nebo některý z poslů podléhal trestnímu řízení.²⁷⁹ K takovéto situaci došlo například při červnovém sejmu roku 1667. Především existovaly velké rozepře ohledně vlastníka západopolského města Drahim. Sice jej spravovali úředníci Rzeczypospolitě, ovšem formálně již od roku 1657 patřilo braniborskému kurfiřtovi. Z toho důvodu sejm zakázal drahimským poslům účastnit se zasedání. Tuto skutečnost nesli nelibě především zástupci Velkopolska, kteří na jejich účast vynaložili značnou finanční částku, neboť počítali s drahimskou podporou při prosazování vlastních záležitostí.²⁸⁰ Po vyřešení této formality začal vlastní sejm.

Nejprve všichni přítomní postupně přistoupili ke králi a políbili mu ruku. Tímto aktem šlechtici stvrzovali věrnost a poslušnost svému panovníkovi, přičemž on jim ve stejnou chvíli prokazoval nejvyšší milost.²⁸¹ Následovalo čtení královi propozice většinou prostřednictvím kancléře. Šlechta poté zpravidla požadovala po panovníkovi doplnění uprázdněných úřadů, aby mohl sejm probíhat v plném počtu účastníků. Těmito úřady velmoži mysleli civilní a vojenské ministerské úřady Rzeczypospolitě. Všechny ministerské mandáty existovaly zdvojeně, vždy jeden ministr pro Litvu a jeden pro korunní země, Polsko.²⁸² Mezi civilní úřady patřily co do významu velký maršálek, kancléř, podkancléř, velký pokladník a dvorský maršálek. V každé dvojici měl pak přednost zástupce Polska, takže například velký korunní maršálek měl přednost před velkým maršálkem Litvy. Velcí maršálci se starali o panovníkovo bezpečí, ale také o bezpečnost v sídelních městech Polska a Litvy. Přijímali zahraniční vyslance, vedli panovníkův dvůr, maršálskou gardu, dvě korouhve uherské jízdy a korouhev milice. Předsedali maršálovskému soudu, který se zabýval přestupky v daném sídelním městě. Roli zástupce

---

²⁷⁶ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 24. dubna 1667. Tamtéž, fol. 32.

²⁷⁷ Koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna ze 4. května a 18. května 1667. Tamtéž, fol. 30, 31.

²⁷⁸ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 8. června 1667. Tamtéž, fol. 27.

²⁷⁹ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 58–59.

²⁸⁰ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 14. července 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 21.

²⁸¹ R. Smíšek, „Dvorská“ kariéra, s. 104–105.

²⁸² M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 59–60.

každého z dvojice velkých maršálků plnil na obou stranách dvorský maršálek, jenž jinak nevedl vlastní agendu, ale spíše jen zastupoval velkého maršálka.²⁸³ Kancléř a podkancléř měli na starosti kancelář a s ní spojenou vnitrostátní i zahraniční agendu. Vedle toho řídili asesorský soud, který se zabýval městským právem a právy měšťanů. Pozici kancléře obsazovali polští a litevští biskupové, zatímco podkancléře král volil mezi světskými kandidáty. Kancléř a podkancléř neměli rozlišené kompetence a podkancléř tak nespadal oficiálně pod kancléře, čehož panovník využíval k prosazení vlastní agendy, především na mezinárodní úrovni.²⁸⁴ Velký pokladník měl dohled nad státní pokladnou, zatímco královu pokladnu spravoval dvorský pokladník. Mimo to vybíral daně, své aktivity však musel obhajovat před sejmem.²⁸⁵

Vojeňští ministři existovali pouze dva, velký hetman a polní hetman, opět oba pro Polsko i Litvu. Úřad velkého hetmana vznikl v druhé polovině 16. století z potřeby trvalého polního velitele nad profesionální žoldněrskou armádou. Úřad polního hetmana byl založen o něco později kvůli trvalé hrozbě na jižních hranicích soustátí. Jeden hetman tak chránil jižní hranici, zatímco druhý se mohl soustředit na další úkoly vyplývající z jeho úřadu. Hetman totiž vedle velení armády vybíral hibernu, vojenskou daň uvalenou na vojvodství, ve kterém se nacházela zimní ležení vojska.²⁸⁶ Rovněž předsedal vojenskému soudu, ba dokonce vedl diplomatické kontakty s Osmanskou říší a jejími satelity na hranicích Polsko-litevského státu. Formálně byl velký hetman nadřízeným polního hetmana, ovšem oba měli stejné pravomoci. Ve skutečnosti velký hetman polnímu velel pouze v případě, kdy oba současně pobývali ve stejném vojenském táboře nebo stáli v čele téže armády. Díky širokým pravomocem a věrnosti armády se hetmani často stávali trnem v oku vlastnímu panovníkovi, který se jejich moc snažil různě omezovat.²⁸⁷

Jak naznačily zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna, roku 1667 došlo k obsazení všech čtyř vojenských ministerstev. Ještě v rámci sejmu z roku 1666 udělil král úřad velkého hetmana Litvy dosavadnímu polnímu hetmanovi Litvy Michalu Kazimírovi Pacovi (1624–4. dubna 1682).²⁸⁸ O uvolněné místo polního hetmana velice stáli knížata Bohuslav Radziwiłł a Aleksandr Polubinský. Ovšem uvedený úřad nakonec získala jiná osoba – Vladislav Wollowicz. To Aleksandra Polubinského velice urazilo, neboť v případě Vladislava

---

²⁸³ U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 86.

²⁸⁴ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 76.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 74–79. O centrálních úřadech také U. Augustyniak, *Historia Polski*, 82–87.

²⁸⁶ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 80.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 79–81.

²⁸⁸ Koncept blíže nedatované zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z konce ledna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 45. O osobě Michala Kazimíra Pace Konrad Bobiatyński, Michal Kazimierz Pac. *Wojewoda wileński, hetman wielki litewski*, Warszawa 2008.

Wollowicze se podle názoru vyšší šlechty v podstatě jednalo o neznámého a nedůležitého urozeného jedince.²⁸⁹ Dne 27. února 1667 však zemřel velký korunní hetman Stanislav Potocký (1589–27. února 1667)²⁹⁰, což vedlo k nutnosti jmenovat nové hetmany i v druhé části unie. Na jeho místo kandidoval Jan Sobieský, dosavadní polní korunní hetman, který úřad velkého korunního hetmana také nakonec získal.²⁹¹ Týž Sobieský měl získat také úřad vojvody v blíže nespecifikovaném vojvodství, ale vzhledem k tomu, že již zastával hodnost velkého maršálka koruny, musel se tohoto úřadu vzdát.²⁹² Na Sobieským uvolněné místo polního hetmana král dosadil Dimitrije Višňovského.²⁹³ Na sejmu v dubnu 1667 se však Jan II. Kazimír Vasa kvůli nejasnostem ohledně pravomocí zdráhal Višňovskému hetmanát potvrdit.²⁹⁴ Ten však nakonec povýšení získal, neboť již v červenci 1667 byl pověřen velením vojska.²⁹⁵

Po zaplnění volných míst se každý senátor vyjádřil ke králově propozici. Současně měl v rámci svého vyjádření sloužit jako jakýsi poradce zástupcům svého vojvodství, kteří měli nakonec o propozici rozhodnout. Opoziční senátoři často v této fázi sejmu opouštěli místnost, aby zdůraznili svůj nesouhlas. Poté, co se všichni senátoři vyjádřili ještě sejm společně vyslechl vojenské, zahraniční a finanční zprávy jednotlivých zodpovědných úředníků a následně se rozdělil na senátní část a izbu poselskou.²⁹⁶ V senátu zasedal sejmový soud, v izbe poselské zpravidla nastala vášnivá debata ohledně králových propozic a senátního komentáře.²⁹⁷ Mimo to probíhala různá senátně-poselská kolokvia, na kterých spojenci z obou komor domlouvali společný politický postup při řešení jednotlivých záležitostí. Tato setkání se však postupně vytrácela a nahrazovaly je společná provinční zasedání vojvodů a představitelů sejmíků, scházející se ještě před začátkem sejmu. Pokud v dolní komoře nedošlo k libertum veto a

---

²⁸⁹ Koncepty blíže nedatované zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z konce ledna a z 19. ledna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 44 a 45.

²⁹⁰ O významném polském vojevůdci více Adam Przyboś, Potocki Stanislaw zwany Rewera (ok. 1589–1667), in: Ignacy Potocki – Przerębski Mikołaj, *Polski Słownik Biograficzny*. T. XXVIII, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1984, s. 140–151.

²⁹¹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 16. března 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 38. V téže zprávě kníže z Ditrichštejna zmínil zisk starostenství pro jeho pobočníka Stanislava Koniecpolského, vnuka někdejšího významného vojevůdce téhož jména. O budoucím králi Janu III. Sobieským více Zbigniew Wójcik, *Jan III Sobieski. 1629–1696*, Warszawa 1994.

²⁹² Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 25. května 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 29. Toto pravidlo se nazývalo *Incompatibilitatis* a mělo sloužit jako omezení moci bohatších šlechticů, kteří si mohli dovolit získávat úřady. Jednotlivec tak nemohl držet zároveň dva úřady, které měli zasedací právo na sejmu. K civilním ministerstvům proto nebylo možné získat vojvodství. Naopak vojenské ministerstvo se mohlo kombinovat s civilním úřadem.

²⁹³ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 27. března 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 37.

²⁹⁴ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 24. dubna 1667. Tamtéž, fol. 32.

²⁹⁵ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 14. července 1667. Tamtéž, fol. 21.

²⁹⁶ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 60. O struktuře a fungování sejmů také U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 91–103.

²⁹⁷ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 60.

poslové naopak jednohlasně schválili nebo zamítli královu propozici, obě komory se opět sešly v jedné místnosti a výsledky sejmů byly potvrzeny a zapsány.²⁹⁸

Z pohledu Ferdinanda z Ditrichštejna představovalo nejdůležitější téma sejmů roku 1667 řešení vojenské situace, která nastala po ukončení války Polsko-litevské unie s Moskvou a kvůli hrozícímu novému konfliktu v jižní části země.²⁹⁹ Již na březnovém sejmů roku 1667 požadovali poslové z Velkopolska v souvislosti s bezprostředním ohrožením jižní hranice naverbování nového vojska k ochraně jižních vojvodství.³⁰⁰ Za tímto účelem navrhli ruští poslové vyhlášení „pospolitego ruszenie“, tedy všeobecné mobilizace.³⁰¹ Tento termín však v druhé polovině 17. století již většinou neoznačoval vytvoření branecké armády, ale spíše výběr válečné daně, kterou jednotlivá vojvodství přispívala na vytvoření a chod vojska.³⁰² Poslové jiných vojvodství s touto potřebou souhlasili, ovšem chtěli mobilizaci zavést pouze ve vojvodstvích bezprostředně ohrožovaných tatarsko-kozáckou armádou.³⁰³ Jan II. Kazimír Vasa však s vyhlášením mobilizace nesouhlasil, což nelibě hodnotil také Ferdinand z Ditrichštejna, který mobilizaci považoval vzhledem ke kozácké a tatarské agresi za nezbytně nutnou.³⁰⁴

Otázka mobilizace se na jednání znovu objevila v průběhu červnového sejmů. Sandoměřští a ruští poslové byli připraveni čelit Tatarům a kozákům a mobilizaci sami požadovali.³⁰⁵ Konečné rozhodnutí na sejmů patrně nepadlo, neboť kníže z Ditrichštejna se o jednáních krále s mírovou radou a poselstvy jednotlivých vojvodství nadále zmiňoval. V případě jejího potvrzení chtěl nově vzniknuvšímu vojsku velet sám Jan II. Kazimír Vasa, což se nesetkalo s podporou jeho rady.³⁰⁶ Král nakonec mobilizaci 25. listopadu 1667 skutečně vyhlásil. Ferdinand z Ditrichštejna si však nebyl jist její legitimitou, protože ji nepotvrdil sejm.³⁰⁷ Kromě mobilizace sejmů projednával také další vojenské záležitosti. Armáda požadovala po Janu II. Kazimírovi Vasovi vyplacení služného.³⁰⁸ Královská pokladna totiž

---

²⁹⁸ Tamtéž, s. 60–63.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 555.

³⁰⁰ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 16. března 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 38.

³⁰¹ O principu mobilizace v Polsko-litevském státě Karol Lopatecki, Organizacja, prawo i dyscyplina w polskim i litewskim pospolitym ruszeniu (do połowy XVII wieku), Białystok 2018.

³⁰² M. Markiewicz, Historia Polski, s. 77.

³⁰³ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 13. dubna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 34.

³⁰⁴ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 18. března 1667. Tamtéž, fol. 39.

³⁰⁵ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 21. července 1667. Tamtéž, fol. 9.

³⁰⁶ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna 25. října 1667. Tamtéž, fol. 16.

³⁰⁷ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 10. listopadu 1667. Tamtéž, fol. 13–14. Nutnost potvrzení mobilizace sejmem zmíněna v M. Markiewicz, Historia Polski, s. 77.

³⁰⁸ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 13. dubna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 34.

v 17. století stále zodpovídala za vyplácení peněžní hotovosti pravidelné armády.³⁰⁹ Navíc sejm požadoval rozpuštění litevského vojska, patrně kvůli ukončené válce s Moskvou.³¹⁰ Toto téma zřejmě vzbudilo na zasedání sejmu velké rozepře, neboť apel na rozpuštění armády v Litvě vznesený velkopolskými posly vedl k prodloužení zasedání sejmu až do konce dubna, tedy za hranici standardní šestitýdenní doby jeho trvání.³¹¹ Nakonec se sejm dohodl a litevská armáda byla z rozkazu nového litevského velkého hetmana Michala Kazimíra Pace v květnu 1667 rozpuštěna. Zůstalo pouze 12 000 vojáků v pevnostkách na hranicích s Moskevským velkoknížectvím. Jejich velení se následně přesunulo na senátní komisi.³¹²

Dalším důležité téma zasedání sejmů v roce 1667, reflektované v korespondenci Ferdinanda z Ditrichštejna představovala otázka dluhů krále a neuměřeného peněžního zatížení jeho majetků. Panovníci Rzeczypospolité neměli finanční kontrolu nad většinou území, která spravovala šlechta. Skutečný zdroj financí pro královskou pokladnu tvořila jen královská města, královské državy a výtěžky z důlní těžby. Ovšem i tyto zdroje příjmů se díky dalšímu rozdělování královského území mezi šlechtu postupem času zmenšovaly. Král navíc v průběhu 16. století přišel o možnost bez kontroly sejmu zastavovat své državy, což dále omezovalo jeho možnosti rychlého získání finančních prostředků.³¹³ Polská šlechta počítala s tím, že každý zvolený král bude disponovat nemalým vlastním majetkem mimo Polsko-litevskou unii, který by tento nedostatek kompenzoval. Vasové, nová dynastie původně vládnoucí také ve Švédsku, však o své tamní majetky přišla. Polští králové z dynastie Vasů tak disponovali mnohem menšími prostředky než mnozí polští a litevští magnáti. Králi tak často nezbývalo než si finance vypůjčit, případně se souhlasem sejmu zastavit královské državy.³¹⁴

S nemalými finančními problémy se patrně potýkal rovněž Jan II. Kazimír Vasa. V průběhu březnového sejmu totiž neprošel izbou poselskou návrh, aby pomořanské město Puck, patřící mezi králova města, bylo zastaveno bohatému přístavu Gdaňsk, kterému královská pokladna dlužila značný obnos.³¹⁵ Na sejmu v červnu 1667 se však situaci podařilo vyřešit jinak, neboť Gdaňsk dluhy královské pokladně dočasně odpustil a nevyžadoval Puck

---

³⁰⁹ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 77.

³¹⁰ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 24. dubna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 32.

³¹¹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 4. května 1667. Tamtéž, fol. 31.

³¹² 25. 5. 1667. Senát byl hlavním činitelem stavovské politiky, neboť na rozdíl od dolní komory působil i mimo sejmy. J. Friedl – T. Jurek – M. Řezník – M. Wihoda, *Dějiny Polska*, s. 237.

³¹³ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 76–77.

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 24. dubna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 32. Puck je město na pobřeží Baltského moře nedaleko Gdaňsku.

do zástavy.³¹⁶ Podobně se vyvinula situace s dluhy královské pokladny vůči jiným vojvodstvím. Jejich vymáhání poslové odložili s tím, že tyto pohledávky znovu projednají na sejmu v roce 1668.³¹⁷ Králi se naopak podařilo splatit dluhy soukromým věřitelům.³¹⁸ Na červnovém sejmu se do popředí dostal také spor o města Drahim a Elblag. Braniborský kurfiřt totiž získal do svého vlastnictví v roce 1657 Drahim a Elblag za pomoc v severní válce. Až do roku 1667 však Fridrich Vilém I. nenabyl nad územím pevnou kontrolu.³¹⁹ Na sejmu proto začínal převažovat názor, že by kurfiřtovi měl být Drahim vydán; ovšem jednohlasnou podporu tato myšlenka nezískala. Nakonec se účastníci sejmu v dané věci rozhodli doporučit králi, aby se obrátil na soud.³²⁰

Zvláštní prvek práva v rámci Rzeczypolité tvořily takzvané konfederace.³²¹ Původně se uplatňovaly pouze v období interregna, kdy skupina šlechticů vytvořila konfederaci k udržení kontroly a vlády nad oblastí jimi spravovanou. Postupně se však začaly vytvářely také k prosazení politických zájmů určité skupiny urozených jedinců, ať už k podpoře královské moci, jako tomu bylo za vlády Michala Korybuta Višňovského, nebo naopak v opozici proti králi. Konfederace se nedržela zákonů daných sejmem, ale vytvářela vlastní nařízení platná pouze na jí ovládaném území. Po dobu své existence představovala jakýsi stát ve státě.³²² Specifickou formou konfederace byla konfederace vojenská. Tu vytvářelo pravidelné vojsko v případě nesouhlasu s rozkazy velení, nebo častěji když mu nebyl vyplácen žold. Tato vojenská konfederace se pak zpravidla přestala účastnit bojů, stáhla se do svého ležení a tím cíleně vytvářela tlak na krále, aby jí vyplatil dlužný žold.³²³ Pokud konfederaci vytvořila opozice a sejm neuznal její legalitu, přetvořila se ve vzpouru – rokosz.³²⁴ Právě rokosz velkého korunního maršálka Jiřího Lubomirského vedl k politické nestabilitě Rzeczypolité v roce 1667, poté k abdikaci Jana II. Kazimíra Vasy roku 1668 a následné volbě Michala Korybuta Višňovského.³²⁵

---

³¹⁶ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 26. června 1667. Tamtéž, fol. 24.

³¹⁷ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 8. června 1667. Tamtéž, fol. 27.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ J. Friedl – T. Jurek – M. Řezník – M. Wihoda, *Dějiny Polska*, s. 257.

³²⁰ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 14. července 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 21. Vzhledem k tomu, že se jednalo o město, byl tímto soudem myšlen asesorní soud spadající pod předsednictví kancléře. O soudech více U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 138–139.

³²¹ U. Augustyniak, s. 104–106. O konfederacích více Aleksander Rembowski, *Konfederacya i rokosz. Porównanie stanowych konstytucji państw europejskich z ustrojem Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1896, s. 177–191 a 389–422.

³²² U. Augustyniak, s. 105.

³²³ Taková konfederace vznikla také mezi lety 1661–1663 M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 546–549. O tom též více Eugeniusz Janas, *Konfederacja wojska koronnego w latach 1661–1663. Dzieje i ideologia*, Lublin 1988.

³²⁴ A. Rembowski, *Konfederacya*, s. 422–442.

³²⁵ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 33–35. Více Stanislaw Plaza, *Rokosz Lubomirskiego*, Krakow 1994.

Počátky tohoto povstání však lze hledat již na konci padesátých let 17. století. Švédský útok na polskou část unie na konci padesátých let 17. století sice znatelně oslabil sílu Rzeczypospolité, ale naopak posílil vliv krále na úkor senátu a poslanců. Janu II. Kazimíru Vasovi se sice podařilo provést několik centralizačních reforem, ovšem jeho snahy o přijetí *vivente rege*, možnosti zvolit budoucího krále ještě za života krále současného, se na sejmu 2. května 1661 setkaly s odporem v řadách polské a prorakousky smýšlející šlechty.³²⁶ Jan II. Kazimír Vasa tímto způsobem chtěl zajistit následnictví kandidátovy profrancouzské strany, Jiřímu Julesovi Bourbon-Condé, vévodovi de Enghien, synovi slavného vojevůdce Ludvíka Bourbona, knížete de Condé, zvaného také Velký Condé.³²⁷

Po úspěšném tažení Jana II. Kazimíra Vasy proti Moskvě roku 1664 se polský král znovu pokusil *vivente rege* prosadit, ovšem po dalším neúspěchu následoval jeho tvrdý politický útok na magnáta Jiřího Lubomirského, který se v té době dostal do čela opozice. Politický proces, ve kterém byl výše uvedený šlechtic obviněn z velezrady sice král u soudu vyhrál, ovšem Lubomirský kolem sebe shromáždil své spojence a s podporou vojenské konfederace polské jízdy, která byla již několik let nespokojena s nespravedlivě vypláceným žoldem, započal roku 1665 občanskou válku.³²⁸ Krvavá rebelie skončila 31. července 1666 traktátem v Legonicích. Jiří Lubomirský se musel králi omluvit a odejít do vyhnanství. Všem jeho stoupencům byla udělena milost a králi se nepodařilo prosadit *vivente rege*.³²⁹ Problémy s Jiřím Lubomirským však legonickou smlouvou neskončily. Ještě na nevydařeném sejmu na přelomu let 1666 a 1667 se Lubomirský snažil získat pardon a vrácení svých majetků, ovšem neúspěšně. Ferdinand z Ditrichštejna tuto situaci komentoval uštěpačným prohlášením, že dva právníci dokázali Jiřího Lubomirského za dva dny porazit snáze než dvě armády za dva roky.³³⁰

---

³²⁶ K rozdělení polské šlechty na profrancouzskou, prorakouskou a polskou stranu došlo roku 1657. Do té doby na Římsko-německou říši orientovaný Jan II. Kazimír Vasa se nejen pod vlivem své manželky Ludoviky Marie Gonzagové přeorientoval na spojenectví s francouzským králem Ludvíkem XIV. a na možné následnictví francouzského kandidáta na trůn Rzeczypospolité. K členům profrancouzské strany patřili hlavně velcí magnáti, kteří byli spojeni manželským svazkem s francouzskými dvorními dámami z prostředí dvora polské královny. Prorakouskou stranu naopak tvořili šlechtici spokojení s dosavadní orientací na Habsburky. V rámci následnictví preferovali Habsburky podporovaného kandidáta. Polská strana spojovala šlechtice nespokojené s nedávnými porážkami Polsko-litevského státu od Švédska a Moskvy. Jejich cílem bylo dosadit na trůn jednoho z nich, polského šlechtice. Tamtéž, s. 541–546. O frakcionalismu polského královského dvora více M. Hrušková, Každodenní život, s. 41–45. O dvoře Ludoviky Marie Gonzagové Bozena Fabiani, Warszawski dvór Ludwiki Marii, Warszawa 1976.

³²⁷ M. Markiewicz, Historia Polski, s. 552.

³²⁸ Tamtéž, s. 546–549. O problematice sporů krále a šlechty na sejmu v letech 1664–1665 více Witold Klaczewski, W przededniu wojny domowej w Polsce. Walka sejmowa lat 1664–1665, Lublin 1984.

³²⁹ M. Markiewicz, Historia Polski, 551–554.

³³⁰ „...darüber einer gesagt, das zwei doctoren machen vermegt haben in zwei tagen als zwei armeen in zwei Jahren Ihn unter die erden zu bringen.“ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 23. února 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 40.

Ať už tato poznámka vycházela od kohokoliv, zjevně vyjadřovala velký obdiv k maršálovým schopnostem. Sám Ditrichštejn následně připojil velké obavy o budoucí osud Polsko-litevské unie.³³¹

Díky neúspěchu s prosazením *vivente rege* začala francouzská strana vyvíjet silný tlak na Jana II. Kazimíra Vasu, aby abdikoval a uvolnil místo novému kandidátovi, Velkému Condému.³³² Sám král si s touto myšlenkou pohrával, ale vážněji začal uvažovat o tom, že by se vzdal vlády, až po smrti své milované manželky Ludoviky Marie Gonzagové 10. května 1667.³³³ Již na konci května téhož roku se sešel s hnězdenským arcibiskupem Mikulášem Prazmovským a s představiteli francouzské kliky v arcibiskupově domě. Zde probírali podmínky abdikace, kterou měl král složit do arcibiskupových rukou v říjnu následujícího roku.³³⁴ Již samotná zmínka o účasti výhradně „Francouzů“ a polského primase na uvedené schůzce viditelně odkazovala na královu jednoznačnou orientaci na Francii.³³⁵ Také proto i další frakce u polského královského dvora považovaly za favorita volby prince královské krve Ludvíka de Condé. Ne náhodou mu Ferdinand z Ditrichštejna ve svých zprávách věnoval ze všech kandidátů největší pozornost. O jeho šancích na získání královského trůnu rovněž vypovídala pověst Velkého Condého. Kupříkladu polský diplomat v Paříži Jan Jiří Morstin údajně hovořil o Ludvíkovi de Condé jako o nejspokladnější a nejjemnější z princů a oblíbenci polského i francouzského krále.³³⁶ Velký Condé byl mimo jiné pozván na pohřeb Ludoviky Marie Gonzagové do Krakova,³³⁷ který se uskutečnil 22. září 1667.³³⁸ Cesta prince

---

³³¹ Tamtéž.

³³² M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 555. O problematice volby nástupce Jana II. Kazimíra obecně Witold Klaczewski, *Abdykacja Jana Kazimierza. Społeczeństwo szlacheckie wobec kryzysu politycznego lat 1667–1668*, Lublin 1993.

³³³ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 555–556; U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 700–704. O zdravotním stavu Ludoviky Marie Gonzagové se Ferdinand vyjadřoval ve své korespondenci častěji. Velkými bolestmi a silnými záchvaty trpěla již v průběhu března. V dubnu sice přišlo zlepšení, to však vzápětí vystřídalo silné krvácení, které vyvrcholilo úmrtím 10. května 1667. Koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna ze dnů 16. března, 18. března 27. března, 3. dubna, 13. dubna, 24. dubna a 18. května 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 30, 32, 34, 36, 37, 38 a 39. O dvorech polských Vasů Bozena Fabiani, *Na dworze Wazów w Warszawie*, Warszawa 1996. Blíže ke dvoru Ludoviky Marie Gonzagové Táž, *Warszawski dvór. O osobnosti královny Ludoviky Marie Gonzagové Zofia Libiszowska, Królowa Maria Ludwika*, Warszawa 1987

³³⁴ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 15. června 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 26.

³³⁵ Ta trvala pouze za vlády Vladislava IV. Vasy a Jana II. Kazimíra Vasy. Oba měli za manželku hlavní oporu profrancouzské strany Ludoviku Marii Gonzagovou. J. Kubeš a kol., *V zastoupení císaře*, s. 304.

³³⁶ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 14. července 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 21.

³³⁷ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 15. června 1667. Tamtéž, fol. 26. Mezi dalšími účastníky pohřbu Ferdinand z Ditrichštejna zmínil Karla Ferdinanda z Valdštejna a jako oficiálního vyslance císaře hraběte Kryštofa Leopolda Schaffgotsche, který 21. září 1667 absolvoval slavnostní vjezd do Krakova. Koncepty zpráv Ferdinanda z 19. června, 1. srpna a 6. října 1667. Tamtéž, fol. 2, 18 a 25. O diplomatických vztazích s Polsko-litevskou unií J. Kubeš a kol., *V zastoupení císaře*, s. 293–318.

³³⁸ O pohřbu se Ferdinand z Ditrichštejna samozřejmě zmínil také ve své zprávě z 6. října 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 18.

královské krve do Polsko-litevského státu představovala pro polskou šlechtu takovou událost, že několik sejmíků se dokonce sešlo jen kvůli přípravám na princův příjezd, jmenovitě v Sandoměři a Velkopolsku.³³⁹ Vévoda de Condé s dvousetčlennou družinou údajně přijel do Rzeczipospolité přes Slezko po 4. červenci 1667.³⁴⁰

Ostatní evropští monarchové však také měli své kandidáty na polský královský trůn.³⁴¹ Leopold I. preferoval vévodu Karla V. Lotrinského.³⁴² K dalším kandidátům patřili Filip Vilém Falcký a budoucí ruský car Fjodor III., kterého Rusové prezentovali jako budoucího velkého turkobijce, který dovede křesťany v čele polských vojsk do Konstantinopole.³⁴³ Přesto se nadále zdálo, že nejlepší vyhlídky na zvolení měl francouzský kandidát. Francouzský vyslanec kardinál Pierre de Bonzi se snažil využít svůj vliv na krále a část polské šlechty a postupně vyřadit ze hry ostatní kandidáty.³⁴⁴ Ovšem proti jeho snahám se účinně postavila polská šlechta. Ta i nadále stála v opozici proti královým centralizačním snahám a jeho příklonu k Francii. Sama upřednostňovala na trůně „Piasta“, krále vzešlého z vlastních řad. Svůj odpor dala Janu II. Kazimírovi Vasovi hlasitě najevo na sejmu zahájeném 8. června 1667. Požadovala okamžité vyhnání všech zahraničních ministrů a vyslanců od královského dvora, především však toho francouzského.³⁴⁵ Král se sice hájil tím, že k tomu vzhledem k jindřišským ustanovením neměl žádné pravomoci. Nakonec však musel přislíbit sejmu, že králem nebude zvolen žádný cizinec. Zároveň uvedl, že své královské povinnosti bude svědomitě plnit až do korunovace svého nástupce.³⁴⁶ Kardinál de Bonzi chtěl tento příslib zpochybnit a svým vlivem u dvora přesvědčit krále k další spolupráci s francouzskou stranou.³⁴⁷ Tím však proti sobě poštval polskou šlechtu. Zástupci Velkopolska žádali při audienci u krále okamžité vyhoštění diplomata ze země.³⁴⁸ Důkazem polské nelibosti pak může být rovněž zmínka o jednání na sejmíku v Sandovském

---

³³⁹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 26. června 1667. Tamtéž, fol. 24.

³⁴⁰ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 14. července 1667. Tamtéž, fol. 21.

³⁴¹ O kandidátech a vlastní volbě následníka Jana II. Kazimíra Vasy M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 557–560; U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 705–711. K nástupnictví na polský trůn více M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 49–50; M. Konrádová, *Elekcje królów polskich*, s. 295–307. Srov. o volbě Augusta II. Silného Monika Hrušková, *Volba polského krále Augusta II. Silného očima habsburských vyslanců*, České Budějovice 2010 (Bakalářská práce).

³⁴² Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 14. července 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 21.

³⁴³ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 22. října 1667. Tamtéž, fol. 1.

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 14. července 1667. Tamtéž, fol. 21.

³⁴⁶ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 21. července 1667. Tamtéž, fol. 9.

³⁴⁷ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 6. října 1667. Tamtéž, fol. 18.

³⁴⁸ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 22. října 1667. Tamtéž, fol. 1.

vojvodství v listopadu 1667 kde bylo údajně řečeno, že by raději měli na trůnu ďábla než Francouze.³⁴⁹

Vojenská situace na jihovýchodní hranici Rzeczypopolité

Jak již bylo uvedeno výše, značný prostor na sejmech zaujala v průběhu roku 1667 bezpečnostní otázka. Skončila rusko-polská válka, trvající s přestávkami od roku 1654.³⁵⁰ Dále se jednalo o pokračování konfliktu vyvolaného povstáním kozáckého hetmana Bohdana Chmelnického roku 1648.³⁵¹ Zpočátku se jako v řadě předchozích kozáckých povstání během druhé poloviny 16. a první půle 17. století pokoušel nový hetman Záporožské Siče o rozšíření počtu registrovaných kozáků, tedy placených žoldáků, kterým byly vedle žoldu vypláceného Polsko-litevským státem poskytnuty také osobní svobody. Postupně však povstání přerostlo v hnutí pravoslavného obyvatelstva dnešní Ukrajiny ohledně získání rovnoprávnosti v Rzeczypopolité. Když se Bohdanovi Chmelnickému nedařilo vynutit si na sejmu své požadavky, přijal ochranu ruského cara, který se okamžitě zapojil do válečných operací.³⁵²

Souběžně s válkou s Velkoknížectvím moskevským probíhala také druhá severní válka.³⁵³ Švédové si byli vědomi oslabení polského soustátí. Zároveň získali podporu jednoho z mocných magnátských rodů, litevských Radziwillů. Rozhodli se proto posílit svůj vliv na Baltu. Švédská vojska prošla Polskem až k Varšavě. Naopak z jihu postupující vojsko jeho sedmihradských spojenců dosáhlo Krakova. Polská šlechta se zmožila na odpor až po neúspěšném obléhání Jasně Hory v prosinci 1655.³⁵⁴ Díky zapojení Dánska do vojenských operací na straně Polska nakonec musela švédská vojska ustoupit a počátkem května 1660 uzavřelo Švédsko s Polsko-litevskou unií v klášteře Oliva u Gdaňsku mír. Tato událost je v polské literatuře označována jako „Potopa“.³⁵⁵

---

³⁴⁹ „...öffentlich gahrspöttlich nicht allein geredet sondern auch gemeldet hat, das viel leidentlicher sein, würden den Teuffel selbst als einen frantzosen zum könig in Pohlen zu haben.“ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 1. prosince 1667. Tamtéž, fol. 11–12.

³⁵⁰ O konfliktu více Konrad Bobiatyński, *Od Smoleńska do Wilna, wojna Rzeczypospolitej z Moskwą 1654–1655*, Zabrze 2004.

³⁵¹ O osobě Bohdana Chmelnického více Janusz Kazmarczyk, Bohdan Chmelnický, Wrocław 1988.

³⁵² O povstání Bohdana Chmelnického J. Rychlík – B. Zilynskij – P. R. Magocsi, *Dějiny Ukrajiny*, s. 110–126. O předpokladech k povstání tamtéž, s. 86–110. O diplomatických jednáních kozáckého hetmana Vladimír Hostička, Bohdan Chmelnyckij a jeho zahraniční politika (1646–1657), *Slovanský přehled* 52, 1966, s. 354–361.

³⁵³ O druhé severní válce více Robert Frost, *After the Deluge. Poland-Lithuania and the Second Northern War 1655–1660*, Cambridge 1993.

³⁵⁴ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 527–528. O obléhání Jasně Hory více Adam Kersten, *Swedzi pod Jasna Góra 1655*, Warszawa 1975.

³⁵⁵ J. Friedl – T. Jurek – M. Rezník – M. Wihoda, *Dějiny Polska*, s. 254–257; M. Rezník, *Polsko*, s. 97–101. Více o Potopě také M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 519–539; U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 679–686.

Válka s Moskevským velkoknížectvím však i po uzavření severní fronty pokračovala a trvala s přestávkami ještě dalších šest let.³⁵⁶ Rzeczypospolité se však díky uzavření míru se Švédskem a pomoci krymských Tatarů podařilo donutit Moskvy k dialogu o míru. O klidu zbraní s Moskvou se rozhodlo 31. ledna 1667 v Andrušovu. Andrušovské příměří, mělo zajistit třináctiletý mír.³⁵⁷ Na jeho základě carskému Rusku připadly Smolensk, Severie a část Ukrajiny na levém břehu Dněpru. Smolenské katolické šlechtě bylo nadále umožněno vykonávat náboženské obřady podle katolické věrouky a katoličtí kněží mohli procházet přes Rusko do Číny na misie. Kyjev měl být na dva roky postoupen Moskvě, Záporoží získalo společnou správu obou stran, přičemž kozáci sídlící na levobřežní Ukrajině se stali vazaly Moskvy, zatímco pravobřežní kozáci zůstali pod vládou polského krále. Zároveň se oba státy dohodly na společném postupu v případě útoku Osmanů.³⁵⁸ Mírová smlouva měla být sepsána v červenci 1667 v Grodně, ovšem polského krále zaměstnával sejm.³⁵⁹ Ani druhá snaha o setkání na témže místě, kam se plánoval Jan II. Kazimír Vasa vydat na konci listopadu 1667, nakonec k míru nevedla.³⁶⁰ Věčný mír ukončující rusko-polskou válku byl konečně podepsán až roku 1686.³⁶¹

Část kozáků se sice podmínkám andrušovského míru byla ochotná podvolit a nabídla Janu II. Kazimíru Vasovi svou věrnost, ovšem většina záporožských kozáků brala smlouvu obou mocností jako zradu svého národa.³⁶² Zejména dvě poslední části dohody vedly k pokračování bojů na Ukrajině. Kozákům se totiž nepodařilo získat zrovnoprávnění v rámci Rzeczypospolité, ani zvýšení počtu registrovaných jedinců. Roku 1665 zvolený hetman Petro Dorošenko se proto již v průběhu jednání mezi Moskvou a Varšavou roku 1666 spojil s novým tatarským chánem Aaadilem Gerejem a společně plánovali novou protipolskou ofenzivu.³⁶³ Ještě před uzavřením andrušovského příměří porazili Dorošenkovi muži korunní vojsko v Podolí a donutili ho odtáhnout z Ukrajiny.³⁶⁴ Podle Ferdinanda z Ditrichštejna Dorošenkovu armádu tvořilo 15 000 kozáků a 40 000 Tatarů. Na straně Rzeczypospolité stálo

---

³⁵⁶ U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 695–698.

³⁵⁷ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 554. Více Zbigniew Wójcik, *Traktat andruszowski 1667 roku i jego geneza*, Warszawa 1959.

³⁵⁸ Koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna ze 17. února 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 41. Více o Andrušovském příměří U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 699. Srov. J. Rychlík – B. Zilynskyj – P. R. Magocsi, *Dějiny Ukrajiny*, s. 131. Více Z. Wójcik, *Traktat andruszowski*.

³⁵⁹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 14. července 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 21.

³⁶⁰ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 23. listopadu 1667. Tamtéž, fol. 10.

³⁶¹ U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 699.

³⁶² Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 13. dubna 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 34.

³⁶³ O Petru Dorošenkovi více Jan Perdenia, *Hetman Piotr Doroszenko a Polska*, Kraków 2000.

³⁶⁴ M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 544; U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 699.

70 polských rot společně s 30 000 odvedenci.³⁶⁵ Kníže z Ditrichštejna porážku polských vojsk považoval za důsledek nepřipravenosti korunního vojska.³⁶⁶

Útok na jižní území Rzeczipospolité vyvolal u zdejšího královského dvora i mezi šlechtou rozruch. Na Francii orientovaná část senátorů a poslů na sejmu nabádala k ostražitosti a naznačovala jako možné řešení situace uzavření spojení s francouzským králem Ludvíkem XIV., který by proti východní hrozbě pomohl.³⁶⁷ Sejm navíc v reakci na pokračující kozácké útoky začal projednávat podmínky případné mobilizace, samozřejmě s notnou dávkou politických problémů.³⁶⁸ Nedostatek finančních prostředků na zbudování armády však donutil polsko-litevskou diplomacii požádat o pomoc braniborského kurfiřta Fridricha Viléma I. proti takzvanému „dědičnému nepříteli“.³⁶⁹ Tímto „dědičným nepřitelem“ byla míněna Osmanská říše, dávný protivník křesťanů. Tureckého sultána z pozice lenního pána Krymského chanátu polští diplomaté považovali za odpovědného z útoku, čímž se snažili ospravedlnit svou žádost do Postupimi braniborskému kurfiřtovi.³⁷⁰ Ten nabídl Polsko-litevské unii 6000 mužů spolu s baterií dělostřelectva na období tří měsíců. Po uplynutí této doby se podpora měla zmenšit na 4000 mužů na dalšího půl roku.³⁷¹ Vojenskou pomoc Rzeczipospolité nabídl v dubnu 1667 rovněž švédský král Karel XI. prostřednictvím jakéhosi měšťana z Elblagu.³⁷²

Polsko-litevská unie se však rozhodla případnému boji předejít diplomatickou cestou. Svrchovanosti osmanského sultána nad krymským chánem chtěla využít při diplomatické misi Jeronýma Radziejowského do Istanbulu.³⁷³ Jeho původním úkolem mělo být ubezpečení Mehmeda IV. o trvajícím přátelství Jana II. Kazimíra Vasy, které ohrozilo znění andrušovského příměří. Útok sultánových vazalů Tatarů na suverénní území Rzeczipospolité však směr jednání poněkud pozměnil.³⁷⁴ Za podobným účelem odcestoval jiný diplomat, František Kobylecki, na Krym k Aaadilu Gerejovi, který ho již v dubnu 1667 ujišťoval, že Polsko-litevský stát se ze

---

³⁶⁵ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 19. ledna 1667 a blíže nedatované zprávy z konce ledna v MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 44 a 45.

³⁶⁶ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 17. února 1667. Tamtéž, fol. 41.

³⁶⁷ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 19. června 1667. Tamtéž, fol. 25.

³⁶⁸ Jak již bylo uvedeno v podkapitole politika.

³⁶⁹ V tomtéž smyslu se o Osmanech Ferdinand z Ditrichštejna vyjádřil i v souvislosti se smrtí Ludoviky Marie Gonzagové. V této zprávě doufal že polský král uzavře nový sňatek s jednou z habsburských arcikněžen, což by vedlo k vytvoření silné protistrany proti „dědičnému nepříteli“. Zpráva z 18. května 1667.

³⁷⁰ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 23. února 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 40.

³⁷¹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 27. března 1667. Tamtéž, 28, fol. 37.

³⁷² Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 4. května 1667. Tamtéž, fol. 31.

³⁷³ O osobě Jeronýma Radziejowského více Adam Kersten, Hieronim Radziejowski. Studium władzy i opozycji, Warszawa 1988.

³⁷⁴ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 16. března 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 38.

strany Krymského chánátu neměl čeho obávat.³⁷⁵ Kobyleckého jednací pozici na Krymu navíc posílil navrátilivší se tatarský vyslanec, zajatý v Polsku během své cesty k vídeňskému dvoru. Před svým propuštěním dostal za úkol jednat u svého chána v polském zájmu, přičemž jako záruka jeho spolupráce museli ve Varšavě zůstat oba jeho synové.³⁷⁶

Rozhovory s Mehmedem IV. podle informací Ferdinanda z Ditrichštejna dopadly úspěšně, neboť František Kobylecki, zpravil sejm o dopise, který v průběhu června 1667 krymský chán obdržel od tureckého sultána. Osmanský vládce podle všeho o útoku nevěděl a Tatary za něj hodlal potrestat. Zároveň jim nařídil propustit všechny zajatce, které na území Rzeczypospolité získali. Polský diplomat na tento krok nahlížel jako na snahu Turků o vylepšení vztahů s polsko-litevským státem.³⁷⁷ Vysoká Porta však za svou spolupráci při odstranění tatarské hrozby něco požadovala. S požadavky se na začátku října vrátil do Varšavy sekretář vyslance Radziejowkého.³⁷⁸ Oznámil sejmu, že sultán za udržení dobrých vztahů mezi oběma státy a odvolání tatarské agrese požádal o zrušení všech dohod s Moskvou, které byly uzavřeny v Andrušovu v lednu roku 1667.³⁷⁹ Jednání s Vysokou Portou však nakonec spočinulo na mrtvém bodě, neboť Polsko-litevský stát odmítl obětovat mír s carským Ruskem i osudy kozáckého obyvatelstva tureckým zájmům.³⁸⁰

Neúspěch diplomatických jednání nakonec vedl k tomu, že tatarské a kozácké vojsko vytáhlo v počtu 80 000 mužů v červenci 1667 do oblasti Haliče. Proti nim se začala formovat vojenská hotovost pod vedením vojvody a korunního polního hetmana Dimitrie Višňovského.³⁸¹ Navíc se již od června 1667 v dané oblasti nacházel v očekávání případného útoku velký korunní hetman Jan Sobieský.³⁸² Kozácko-tatarská armáda se usadila 15 kilometrů od Lvova. Zpočátku naslouchala pokynům tureckého sultána a nezaútočila. Vše se ovšem změnilo 6. října 1667, kdy započala bitva u Podhajce.³⁸³ Podle korespondentů Ferdinanda z Ditrichštejna kozácká a tatarská vojska oblehla velkého korunního hetmana Jana Sobieského u obce Podhajce, ovšem jeho mužům se dařilo útoky tatarské jízdy úspěšně odrážet. Na pomoc polskému vojevůdci

---

³⁷⁵ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna ze 3. dubna 1667. Tamtéž, fol. 36.

³⁷⁶ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 27. března 1667. Tamtéž, fol. 37.

³⁷⁷ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 8. června 1667. Tamtéž, fol. 27.

³⁷⁸ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 9. října 1667. Tamtéž, fol. 17.

³⁷⁹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 25. října 1667. Tamtéž, fol. 16.

³⁸⁰ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 23. listopadu 1667. Tamtéž, fol. 10.

³⁸¹ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 21. července 1667. Tamtéž, fol. 9. O průběhu tažení Petra Dorošenka proti Polsko-litevskému státu v letech 1665–1667 také více J. Perdenia, *Hetman*, s. 79–149.

³⁸² Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 26. června 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 21.

³⁸³ Koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna z 25. října a obšírněji z 10. listopadu 1667. Tamtéž, fol. 13–14 a 16. O bitvě u Podhajce také M. Markiewicz, *Historia Polski*, s. 554–555; U. Augustyniak, *Historia Polski*, s. 699; Tomasz Gąsowski – Jerzeg Ronikier – Piotr Wróbl – Zdzisław Zblewski, *Bitwy polskie*. Leksykon, Warszawa 1999.

navíc mířila milice pod vedením velkého korunního praporečníka Ondřeje Potockého, syna zesnulého velkého korunního hetmana Stanislava Potockého.³⁸⁴ Bitva trvala deset dní a nakonec z ní vyšla vítězně vojska budoucího polského krále. Jan Sobieski se s odraženými Tatary dohodl podmínky příměří na konci října 1667.³⁸⁵ Polsko-litevský stát podle něj nemohl s Moskvou vést dialog související s uzavřením dalšího věčného míru bez toho, aniž by se k ní vyjádřili kozáci. Tatarům naopak mělo být umožněno se bezpečně vrátit na Krym s veškerou kořistí, kterou získali v průběhu tažení. Mimo to ještě velký korunní hetman Jan Soboieský útočnickům vyplatil z vlastní pokladny tribut.³⁸⁶ Podle Ferdinanda z Ditrichštejna dohoda Jana Sobieského s Tatary uklidnila situaci v Rzeczypospolité. Na druhou stranu však nebral na lehkou váhu další turecké nebezpečí. Turci se podle slov tatarských diplomatů rozhodně nechtěli vzdát Ukrajiny. Naopak ji hodlali získat obdobným způsobem jako Valašsko, Bělehrad a Moldávii. Kozáci se na druhou stranu údajně chtěli vrátit do područí křesťanského státu, který jim na rozdíl od chána zaručoval alespoň nějaké svobody.³⁸⁷

---

³⁸⁴ Koncepty zpráv Ferdinanda z Ditrichštejna z 25. října a z 10. listopadu 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 13–14 a 16.

³⁸⁵ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 1. listopadu 1667. Tamtéž, fol. 15. M. Markiewicz, *Historia Polski*, s 555.

³⁸⁶ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 1. listopadu 1667. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28, fol. 15.

³⁸⁷ Koncept zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 23. listopadu 1667. Tamtéž, fol. 10. K válce mezi Polsko-litevským státem a Osmanskou říší nakonec skutečně dojde roku 1672. K vývoji situace v oblasti směřující k této válce více Zbigniew Wójcik, *Miedzy traktatem andruszowskim a wojna turecka. Stosunki polsko-rosyjskie 1667–1672*, Warszawa 1968.

Závěr

Hlavním cílem předložené práce se stala obsahová analýza konceptů zpráv, které kníže Ferdinand z Ditrichštejna posílal svým korespondentům v roce 1667. Autor práce se zaměřil především na zjištění toho, co mikulovský kníže považoval za důležité sdělit svým korespondentům, a naopak jaké informace pokládal za zbytečné. Tomu také odpovídá struktura pojednání.

V první kapitole se autor zaměřil na osobu pisatele zpráv, Ferdinanda z Ditrichštejna. Stručně se zde zamyslel nad původem a výchovou Ferdinanda z Ditrichštejna, průběhem jeho kavalírské cesty, kariérou knížete v zemských úřadech Markrabství moravského a službou v nejvyšších dvorských úřadech ve Vídni. Za zásadní součást této kapitoly lze považovat informace o množství kontaktů, které Ferdinand z Ditrichštejna získal během působení v moravské zemské správě a později u císařského dvora. Mezi nimi vynikali osoby jeho nevlastního strýce Jana Maxmiliána z Lamberku, tchýně Anny Marie z Eggenberku, rozené braniborské markraběnky, nejvyššího hofmistra císaře Václava Eusebia z Lobkovic, císařského velvyslance ve Španělsku Františka Eusebia z Pöttingu a v neposlední řadě jeho nevlastní matky Žofie Anežky z Ditrichštejna, rozené z Mansfeldu. Autor především poukázal na zásadní rozdíl ve formě, obsahu i v okruhu adresátů Ditrichštejnovy písemné komunikace. Většina korespondentů knížete z doby před jeho příchodem do Vídně, mezi něž patřili například již zmínění Jan Maxmilián z Lamberka nebo Václav Eusebius z Lobkovic, se pohybovala ve stejném prostředí – u vídeňského dvora, proto žádná písemná komunikace nebyla nutná. V případě Františka Eusebia z Pöttingu a dalších šlechticů, kteří nežili v metropoli habsburského soustátí, se zase převrátil vztah patron-klient obou korespondentů, případně komunikace zcela zanikla. Na druhou stranu přibyly kontakty s diplomatickými zástupci Leopolda I. v zahraničí, například v roce 1667 v osobách Františka Pavla Lisoly, Augustina Mayera z Mayerbergu a Daniela Jana Krampricha z Kronenfeldu.

Ve druhé kapitole se autor zaměřil na Ditrichštejnovy zprávy týkající se (ne)každodenního života ve Vídni roku 1667. Vedle běžných záležitostí císařského dvora, jakými byli lovy, slavnosti a každoroční cesty mezi císařskými letními rezidencemi, v tomto roce proběhly mnohem významnější události. Předně se jednalo o oslavy sňatku Leopolda I. s Markétou Terezou Španělskou vrcholící na konci ledna 1667 koňským baletem *La Contesa dell'Aria e dell'Acqua*. K dalším významným událostem patřilo těhotenství císařovny, narození a křest následníka trůnu Ferdinanda Václava Josefa a následný úvod císařovny zpět do

společnosti věřících. V neposlední řadě si zasloužila zmínku diplomatická mise moskevských vyslanců ve Vídni na přelomu října a listopadu 1667.

Z obsahové analýzy konceptů zpráv vyplynulo, že pravidelné festivity šlechtic reflektoval jen málo. Občas zmínil konání nějaké festivity (hospody nebo komedie), ovšem většinou pouze jako doplnění zmínky jiné, která se většinou týkala zahraničních politických událostí. Důvodem takového kroku mohlo být velmi dobré obeznámení korespondentů knížete s dvorským ceremoniálem. Mezi adresáty totiž lze nalézt osoby nějakým způsobem napojené na císařský dvůr (například korespondencí či příbuzenským svazkem). K nim patřili František Eusebius z Pöttingu, Ditrichštejnova nevlastní matka Žofie Anežka z Ditrichštejna, rozená z Mansfeldu a šlechticova tchýně Anna Marie z Eggenberka, rozená braniborská kněžna. Druhou část korespondentů tvořili císařští diplomaté, k nimž náleželi zmínění František Pavel Lisola a Augustin Mayer z Mayerbergu, kteří již ze svého úřadu rozuměli dvorským řádům a běžné události u dvora pro ně nebyly tak moc podstatné.

O osobnosti Ferdinanda z Ditrichštejna však vypovídá více to, co napsal o třech výše zmíněných událostech, které vybočily z každodenního stereotypu. Průběhu oslav svatby Leopolda I. a Markéty Terezy Španělské se Ferdinand z Ditrichštejna téměř nevěnoval. Za důležité považoval pouze účast Karla V. Lotrinského a Bedřicha VI. Bádénko-Durlašského při lednových sanicích a nehodu Bedřicha VI. Bádénko-Durlašského při jedné z nich. O vlastním vrcholu oslav, koňském baletu, se Ditrichštejn zmínil několikrát, ale až na dvě výjimky vždy v souvislosti s organizací představení, ať už se jednalo o plánovanou zkoušku, navlhlé části kostýmu nebo neúčast pozvaného tatarského vyslance. Pouze v konceptu zprávy z 25. ledna 1667 zmínil velkolepost a okázalost představení, které údajně nemělo v soudobé Evropě konkurenci, v konceptu zprávy z 1. února 1667 dokonce část koňského baletu popsal. Průběh slavnosti byl širší (urozené) veřejnosti znám z různých soudobých propagačních materiálů, jakými byly rytiny nebo vydaná libreta.³⁸⁸ Vyzdvihování úrovně a lesku koňského baletu *La Contesa dell'Aria e dell'Acqua* a jeho částečný popis nejvyšším hofmistrem císařovny nemusel proto působit jen jako propagace události, ale také jako skutečný názor knížete z Ditrichštejna. Mnohem obširněji, než celý průběh svatebního veselí však mladý kníže popsal recepci, kterou uspořádal ve svém domě pro několik hostů po repríze koňského baletu 31. ledna 1667. Za zásadní informaci naopak považoval účast Karla V. Lotrinského a svou vlastní schopnost

---

³⁸⁸ Kupříkladu libreto, které v několika tiscích vydal na vlastní náklady Raimond Montecuccoli. Dále pak tisky podle rytin nizozemských mistrů Nikolase van Hoye, Jana van Ossennebecka, Franse van der Steena a Gerarda Bouttate.

sjednat všem přítomným audienci u císařovny. Tímto způsobem dával najevo svým korespondentům vlastní mocenské postavení, kterého u vídeňského dvora dosáhl, a nemalý politický vliv.

Průběh těhotenství císařovny naopak mikulovský kníže komentoval vcelku pravidelně. Naopak zde zcela chybí záznamy o průběhu porodu a křtu následníka trůnu. Ty se buď nedochovaly, nebo je nejvyšší hofmistr císařovny záměrně opomenul. Bylo by však s podivem, kdyby kníže z Ditrichštejna takto význačnou událost ve své korespondenci vynechal. Pro nejvyššího hofmistra panovnice se vzhledem k jeho postavení muselo jednat o výjimečnou a vítanou příležitost k vlastní sebe prezentaci. Ve skutečnosti chybí v dochovaném korpusu zpráv téměř celý měsíc mezi 11. zářím a 6. říjnem 1667. Na základě toho lze usuzovat, že se dotčený záznam patrně nedochoval. Oproti tomu se Ferdinand z Ditrichštejna dlouze rozepsal o císařovnině úvodu do společenství křesťanů, kde krátce shrnul celý jeho průběh. V popisu události ovšem významně zdůraznil roli své nevlastní matky Žofie Anežky z Ditrichštejna, rozené z Mansfeldu, která se stala hofmistryní malého arciknížete. Důvodem zdůraznění role nevlastní matky mohla být jednak náklonnost, kterou k ní Ferdinand z Ditrichštejna choval, jednak opětovná snaha o prezentaci mocenského postavení rodiny mikulovského knížete.

Třetí významnější dvorskou událostí roku 1667 byla diplomatická mise moskevských vyslanců, kteří přijeli do Vídně jménem cara poblahopřát Leopoldovi I. k jeho svatbě s Markétou Terezou Španělskou. Ač se jako nejvyšší hofmistr císařovny rozhodně musel účastnit audience moskevské družiny u Markéty Terezy Španělské, nevěnoval vůbec žádnou pozornost jejímu průběhu. Za mnohem důležitější naopak považoval výčet všech darů, které vládnoucí pár obdržel, a rovněž se zmínil o protidarech moskevských diplomatů. Mnohem více se však zaměřil na nestandardní jednání Moskvanů, kteří se podle něj vyznačovali hrubými nedostatky ve znalosti vídeňského dvorského ceremoniálu, což považoval za nedůstojné.

Poslední kapitola se věnovala reflexi zahraniční politiky habsburské monarchie. Vedle několika zmínek o portugalské válce za nezávislost, druhé anglo-nizozemské válce a devoluční válce, které kníže z Ditrichštejna získal prostřednictvím Františka Eusebia z Pöttingu, císařského residenta v Anglii Františka Pavla Lisoly a vojenského velitele ve Španělském Nizozemí Jana Kašpara Ferdinanda de Marchin, hraběte de Granville, se šlechtic věnoval především událostem v Polsko-litevské unii. O ní mikulovský kníže zprostředkoval informace, které získal od Augustina Mayera z Mayerbergu a Daniela Jana Krampricha z Kronenfeldu. Jejich informace se týkaly hlavně průběhu sejmů, útoku kozáckého hetmana Petra Dorošenka v čele kozácko-tatarské armády směrem do Haliče, abdikace Jana II. Kazimíra

Vasy a potenciálních kandidátů na polský trůn. V otázce sejmů kníže z Ditrichštejna ve svých zprávách většinou pouze popisoval jejich průběh. Jen v ohlédnutí za porážkou povstání Jiřího Lubomirského se souhlasně vyjádřil k tvrzení o jeho vůdcovských schopnostech. Jinak se věnoval pouze na sejmech projednávané mobilizaci, kterou považoval za nezbytnou k porážce kozáků a Tatarů. Nejobsáhlejší zprávy o Dorošenkově tažení do Haliče se zabývaly bitou u Podhajce. V nich Ferdinand z Ditrichštejna reflektoval velikost vojsk obou znesvářených stran a zevrubně rozebral průběh celé události. Největší prostor však nejvyšší hofmistr císařovny věnoval kandidátům na polský královský trůn, především francouzskému princovi královské krve Ludvíkovi de Condé. Ve zdůraznění událostí týkajících se volby panovníka Rzeczypospolité ve zprávách Ferdinanda z Ditrichštejna lze spatřovat důležitost, jakou tato volba představovala v očích Vídně. V případě Polska totiž šlo o další pole soupeření mezi Leopoldem I. a Ludvíkem XIV. Mikulovský kníže zdůrazňováním silné volební pozici Velkého Condé výmluvně upozorňoval na možné nebezpečí ztráty vlivu Habsburků na politiku jejich východního souseda.

Z výše uvedeného je patrné, že Ferdinand z Ditrichštejna ve svých zprávách věnoval největší pozornost vývoji v Polsko-litevském státě, zejména pak otázce vlivu rakouských Habsburků na tamní dění, případně bezpečnostní otázce státu ležícího přímo na východní hranici Římsko-německé říše a habsburské monarchie. Dění ve Vídni bylo ve zprávách reflektováno podstatně méně a velice často se jednalo o vlastní sebereprezentaci Ferdinanda z Ditrichštejna případně jeho rodu. Tato informace však může být zkreslená díky absenci zpráv z období kolem narození syna Leopolda I. Zarážející je především nepoměr informací ze zahraničí. Ve zprávách zcela dominovaly události v Polsko-litevského státě před děním v západní Evropě. Autor je toho názoru, že adresátem většiny zpráv musel proto být některý „západní“ korespondent Ferdinanda z Ditrichštejna, patrně jeho švagr František Eusebius z Pöttingu. Ten jakožto důvěrník a korespondent Leopolda I. měl informace o dění u císařského dvora z korespondence s císařem (případně od jiného komunikanta) a informace ze západní Evropy získával z jiných zdrojů. Celkově tak lze obsah analyzovaných konceptů zpráv shrnout jako soubor informací týkajících se zahraničního dění, které Ferdinand z Ditrichštejna přeposílal svým korespondentům pobývajícím převážně v západní Evropě. Obsah zpráv doplňoval o stručné zmínky týkající se (ne)každodenního života vídeňského dvora.

Seznam pramenů a literatury

Prameny nevydané

Moravský zemský archiv Brno, G 140 – Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 93, kart. 28.

Prameny vydané

BINKOVÁ, Simona – POLIŠENSKÝ, Josef (edd.), Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století, Praha 1989.

BOK, Václav – KUBÍKOVÁ, Anna (edd.), Bericht über die Reise Johann Christian und Johann Seyfrieds von Eggenberg durch die Länder Mittel-, West- und Südeuropas in den Jahren 1660–1663, České Budějovice 2012 (= Prameny k českým dějinám 16.–18. století, řada B, svazek III).

CATALANO, Alessando – KELLER, Katrin (edd.), Die Diaren und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598–1667) I–VIII, Wien 2010.

MAREK, Pavel (ed.), Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna, České Budějovice 2005 (= Prameny k českým dějinám 16.–18. století, řada B, svazek I).

SMÍŠEK, Rostislav (ed.), Das Tagebuch Ferdinands zu Schwarzenberg aus den Jahren 1686–1688 und 1696–1697. Eine vollständige kritische Edition, České Budějovice 2014 (= Prameny k českým dějinám 16.–18. století, řada B, svazek V).

SMÍŠEK, Rostislav – KONRÁDOVÁ, Monika (edd.), Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou. Diplomatická cesta Jana Kryštofa z Fragsteinu do Moskvy v letech 1657–1658, České Budějovice 2019. (= Prameny k českým dějinám 16.–18. století. Řada B).

Literatura

AUGUSTYNIÁK, Ursula, Historia Polski 1572–1795, Warszawa 2008.

BAŽURA, Bohumil, Ditrichštejnové a Španělsko, in: České země a Španělsko. Z dějin česko-španělských vztahů, Ostrava 1996, s. 41–58.

BAKEŠ, Martin, Diplomatem v půlnoční zemi. zástupci Habsburků ve Švédském království mezi lety 1650 a 1730, Praha 2020.

BAKEŠ, Martin, Diplomatická mise jako nejistá investice. Antonín Jan z Nostic u stockholmského královského dvora (1685–1690), Český časopis historický 113, 2015, s. 714–747.

BAKEŠ, Martin, Mimořádná diplomatická mise Adolfa Vratislava ze Šternberka: Švédské království v polovině 70. let 17. století očima císařského vyslance, Folia historica bohemia 29, 2014, s. 31–62.

BALCÁREK, Pavel – MLČÁK, Leoš, Kardinál František z Ditrichštejna (1570–1636). Prelát a politik neklidného věku, Olomouc 2008.

BALCÁREK, Pavel, Kardinál František Ditrichštejn. 1570–1636. Gubernátor Moravy, České Budějovice 2007.

BALCÁREK, Pavel, Kardinál František z Ditrichštejna (1570–1636), Kroměříž 1990.

BALCÁREK, Pavel, Nuncius Caraffa a císařský dvůr ve Vídni v roce 1621, *Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis*, Řada C 7, 2007, s. 103–115.

BARBARICS, Zsuzsa – PIEPER, Renate, Handwritten Newsletters as a Means of Communication in Early Modern Europe, in: BETHENCOURT, Francisco – EGMOND, Florike (edd.), *Cultural Exchange in Early Modern Europe III: Correspondence and Cultural Exchange in Europe, 1400-1700*, Cambridge 2007, s. 53-79.

BOBIATYŃSKI, Konrad, Michal Kazimierz Pac. Wojewoda wileński, hetman wielki litewski, Warszawa 2008.

BOBIATYŃSKI, Konrad, Od Smoleńska do Wilna, wojna Rzeczypospolitej z Moskwą 1654–1655, Zabrze 2004.

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina, Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia, Praha 2006.

BOČEK, Antonín, Přehled knížat a markrabat a jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství Moravském, 1850.

BOČEK, Pavel a kol., Moskva – Třetí Řím. Od ideje k symbolu, Praha 2019.

BOMBERA, Jan, Piaristé jako učitelé a vychovatelé ve službách šlechty, *Jižní Morava* 31, 1995, s. 25–42.

BRICHTOVÁ, Dobromila, Zámek Mikulov, Mikulov 2015.

BŮŽEK Václav, Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let, in: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= *Opera historica* 7), s. 5-28.

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk (edd.), *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha–Litomyšl 2002.

BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav (edd.), *Habsburkové. Země koruny české ve středoevropské monarchii 1526–1740*, Praha 2017.

BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav, Tanec v každodenním životě šlechty počátkem novověku, in: ROUSOVÁ, Andrea (ed.) *Tance a slavnosti 16.–18. století*, Praha 2008, s. 27-38.

BŮŽEK, Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

BŮŽEK, Václav, „Rytířské kratochvíle“ na místodržitelském dvoře arciknížete Ferdinanda, in: BOROVSÝ, Tomáš – LIBOR, Jan – WIHODA, Martin (edd.), *Ad vitam et honorem*:

profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám, Matice moravská, Brno 2003, s. 653-662.

BŮŽEK, Václav, Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvoru prvních Habsburků, České Budějovice 2006 (= Monographia historica 7),

BŮŽEK, Václav, Přípitek ve společnosti raného novověku, in: NODL, Martin – TINKOVÁ, Daniela (edd.), Antropologické přístupy v historickém bádání, Praha 2007, s. 189–213.

CASTIGLIONE, Baldassare, Dvořan, Praha 1978.

CERMAN, Ivo, Bildungsziele – Reiseziele. Die Kavalierstour im 18. Jahrhundert, Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des Achtzehnten Jahrhunderts 18–19, 2004, s. 49–78.

CERMAN, Ivo, Habsburgischer Adel und Aufklärung. Bildungsverhalten des Wiener Hofadels im 18. Jahrhundert, Stuttgart 2010.

CERMAN, Ivo, Chotkové. Příběh úřednické šlechty, Praha 2008.

CERMAN, Ivo, Oblíbencův pád. dvorské strany v Evropě od 13. do 17. století, Český časopis historický, 101, 2003, s. 213-216.

CERMAN, Ivo, Panovník, in: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), Člověk českého raného novověku, Praha 2007, s. 54–78.

CERMAN, Ivo, Pojmy "frakce", "strana" a "kabala" v komunikativní praxi dvořanů Leopolda I., Český časopis historický 100, 2002, s. 33–54.

CERMAN, Ivo, Raimundo Montecuccoli a "válečná strana" na dvoře Leopolda I., Historie a vojenství 51, 2002, s. 568-603.

CERMAN, Ivo, Zrození osvícenského kavalíra. Vzdělání a cestování Jana Karla z Dietrichsteina, Časopis Národního muzea 173, 2004, s. 157–190.

CORETH, Anna, Pietas Austriaca. Fenomén rakouské barokní zbožnosti, Olomouc 2013.

ČECHURA, Jaroslav, Hospodářský pragmatik Jan Adolf ze Schwarzenbergu a panství Hluboká nad Vltavou v letech 1661–1681, Jihočeský sborník historický 85, 2016, s. 128–169.

ČECHURA, Jaroslav, Krizový management barokní ekonomiky? Panství Třeboň a Hluboká nad Vltavou za prvních Schwarzenberků (1660-1720), Praha 2020.

ČERNUŠÁK, Tomáš, Papežská politika v Českých zemích za nunciatury Antonia Caetaniho (1605–1609), Folia historica bohemica 25, 2010, s. 7–22.

ČERNUŠÁK, Tomáš, Pražská nunciatura a počátek katolické ligy, Český časopis historický 108, 2010, s. 114–126.

ČERNUŠÁK, Tomáš, Služba papeži versus služba vlastní rodině, Folia historica bohemica 32, 2017, s. 137–149.

ČERNUŠÁK, Tomáš, Všední život papežských nunciů u rudolfinského dvora, Praha 2017.

ČORNEJOVÁ, Ivana – RAK, Jiří – VLNAS, Vít, *Ve stínu tvých křídel... Habsburkové v českých dějinách*, Praha 1995.

ČORNEJOVÁ, Ivana, *Jezuitské školství a Jan ,Ámos Komenský*, in: PEŠKOVÁ, Jaroslava – CACH, Josef – SVATOŠ, Michal (edd.), *Poceta Univerzity Karlovy J. A. Komenskému*, Praha 1991, s. 74–87.

ČORNEJOVÁ, Ivana, *Pedagogické systémy jezuitů a piaristů: zpátečnictví a pokrok?*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 43, 2003, s. 25–35.

ČORNEJOVÁ, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 1995.

DABROWSKI, Janusz S., *Senat koronny. Stan sejmujacy w czasach Jana Kazimierza*, Kraków 2020.

DAVID, Jiří, *Ferdinand z Dietrichsteina v zemských službách. Projev rodové kontinuity nebo péče o kariéru?*, in: KORDIOVSKÝ, Emil – SVOBODA, Miroslav (edd.), *Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba*, Mikulov 2006, s. 391–398.

DZIEGIELEWSKI, Jan, *Izba poselska w systemie wladzy Rzeczypospolitej w czasach Wladyslawa IV*, Warszawa 1992.

EDELMAYER, Friedrich, *Ehre, Geld, Karriere. Adam von Dietrichstein im Dienst Kaiser Maximilians II.* in: EDELMAYER, Friedrich – KOHLER, Alfred (edd.), *Kaiser Maximilian II. Kultur und Politik im 16. Jahrhundert*, München 1992 (*Wiener beiträge zur Geschichte der Neuzeit* 19), s. 109–142.

EVANS, Robert J. W., *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, Praha 1997.

FABIANI, Bozena, *Na dworze Wazów w Warszawie*, Warszawa 1996.

FABIANI, Bozena, *Warszawski dvór Ludwiki Marii*, Warszawa 1976.

FAJOVÁ, Kateřina – KINDL, Miroslav (edd.), *Koně v piškotech. Slavnosti na dvoře císaře Leopolda I.*, Olomouc 2017.

FAJTLOVÁ, Kateřina, *Balet ve střední Evropě*, Praha 2008.

FAJTLOVÁ, Kateřina, *Barokní taneční formy*, Praha, 2005.

FELCMAN, Ondřej – FUKALA, Radek – HRUBÝ, Vladimír – MALICKI, Jarosław – MÜLLER, Karel – MUSIL, František – PLAČEK, Miroslav – ŠŮLA, Jaroslav – ŠANDERA, Martin – VAŘEKA, Marek, *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008.

FEYFAR, Mathias Maria, *Die erlauchten Herrn auf Nikolsburg. Eine geschichtliche Studie auf Original-Urkunden begründet*, Wien 1879.

FIEDLER, Petr, *La Contesa Dell'aria e Dell'aqua. Zur Zeit- und Raumbegriff einer Barockperformance*, in: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku, České Budějovice 2000 (= Opera Historica 8)*, s. 359–379.

- FOLTÝN, Tomáš, Cestovní instrukce jako pramen k dějinám kavalírských cest (1640–1740), in: SVOBODA, Milan (ed.), Celostátní studentská vědecká konference HISTORIE 2004, Liberec 2006.
- FORBELSKÝ, Josef, Španělé, Říše a Čechy v 16. a 17. století. Osudy generála Baltasara Marradase, Praha 2006.
- FRIEDL, Jiří – JUREK, Tomasz – ŘEZNÍK, Miloš – WIHODA, Martin – VESELKA, Martin, Dějiny Polska, Praha 2017.
- FROST, Robert, After the Deluge. Poland-Lithuania and the Second Northern War 1655–1660, Cambridge 1993.
- GASOWSKI, Tomasz – RONIEM, Jerzeg – WRÓBL, Piotr – ZBLEWSKI, Zdzisław, Bitwy polskie. Leksykon, Warszawa 1999.
- GENNEP, Arnold van, Přechodové rituály. Systematické studium rituálů, Praha 1997.
- HAVLOVÁ, Eliška, Ruský diplomatický protokol na přelomu 15. a 16. století, Brno 2015 (Bakalářská práce).
- HLOUŠKOVÁ, Kateřina, Země za zrcadlem. Rusko-italské diplomatické a obchodní vztahy v druhé polovině 17. století, Červený Kostelec 2010.
- HÖBELT, Lothar, Ferdinand III. (1608–1657). mírový císař proti své vůli, České Budějovice 2015.
- HOJDA, Zdeněk, „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: HOMOLKA, Jaromír (ed.), Itálie, Čechy a střední Evropa, Praha 1986, s. 216–239.
- HOJDA, Zdeněk, Bernard Ignác z Martinic – pokus o portrét fundátora, in: PŘIBYLOVÁ, Dana – PŘIBYL, Vladimír (edd.), Slánské rozhovory 2008. Piaristé: historie, osobnosti, literatura, umění, Slaný 2009 s. 12–18.
- HOSTIČKA, Vladimír, Bohdan Chmelnyckyj a jeho zahraniční politika (1646–1657), Slovanský přehled 52, 1966, s. 354–361.
- HRBEK, Jiří, Barokní Valdštejnové v Čechách 1640–1740, Praha 2014.
- HRBEK, Jiří, Hledat a nalézat. Barokní Valdštejnové a jejich komunikační síť, Theatrum historiae 9, 2011, s. 313–331.
- HRBEK, Jiří, Johann Josef von Waldstein – ein adeliger Unternehmer im barocken Böhmen, in: RÖHSNER, Zdislava (ed.), Wallenstein und noch viel mehr. 850 Jahre Familie Waldstein, Wien 2009, s. 117–131.
- HRBEK, Jiří, Panovnický ceremoniál a rituál v historickém bádání začátku 21. století, Český časopis historický 108, 2010, s. 496–518.
- HRBEK, Jiří, Pro bono publico economico. Sonda do ekonomického myšlení počátku 18. století, Český časopis historický 116, 2018, s. 9–52.
- HRBEK, Jiří, Proměny valdštejnské reprezentace. Symbolické síť valdštejnského rodu v 17. a 18. století, Praha 2015.

HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – SMÍŠEK, Rostislav, Symbolické jednání jako strategie aktéra a přístup historika, in: TÍŽ (edd.), Symbolické jednání v kultuře raného novověku. Věnováno Václavu Bůžkovi k jeho životnímu jubileu, Praha 2019, s. 9–21.

HRDLIČKA, Josef, Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550–1650), České Budějovice 2000 (= Monographia Historica 1).

HRDLIČKA, Josef, Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku, in: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku, České Budějovice 2000 (= Opera Historica 8), s. 293–314.

HRUŠKOVÁ, Monika, Každodenní život císařských vyslanců v Polsku v druhé polovině 17. století, České Budějovice 2012 (Diplomová práce).

HRUŠKOVÁ, Monika, Volba polského krále Augusta II. Silného očima habsburských vyslanců, České Budějovice 2010 (Bakalářská práce).

HUSS, Frank, Vídeňský císařský dvůr. Kulturní dějiny od Leopolda I. po Leopolda II., Praha 2014

CHOIŇSKA-MIKA, Jolanta, Sejmiki mazowieckie w dobie Wazów, Warszawa 1998.

ISRAEL, Jonathan, The Dutch Republic: Its Rise, Greatness, and Fall. 1477–1806, Oxford 1995.

IVANEGA, Jan, „Wohl, tüchtig und tauerhafft.“ Stavební aktivity na schwarzenberských panstvích za knížete Adama Františka (1703–1732) I–II, Brno 2015 (Disertační práce).

IVANEGA, Jan, Hluboká, Praha 2014.

IVANEGA, Jan, Lovecký zámek Ohrada a schwarzenberská sídla na panství Hluboká nad Vltavou, Praha 2014.

IVANEGA, Jan, Lovecký zámek Ohrada. Stavební dějiny, Praha 2014.

JANAS, Eugeniusz, Konfederacja wojska koronnego w latach 1661–1663. Dzieje i ideologia, Lublin 1988.

JONES, J. R., The Anglo-Dutch Wars of the Seventeenth Century, London 2013.

KALIVODA, Jakub, Dar v symbolické komunikaci šlechtické společnosti českých zemí počátkem novověku, České Budějovice 2023 (Diplomová práce).

KAZMARCZYK, Janusz, Bohdan Chmelnický, Wrocław 1988.

KELLER, Katrin, Hofdamen. Amsträgerinnen im Wiener Hofstaat des 17. Jahrhunderts, Wien 2005.

KERSTEN, Adam, Hieronim Radziejowski. Studium władzy i opozycji, Warszawa 1988.

KERSTEN, Adam, Swedzi pod Jasna Góra 1655, Warszawa 1975.

KILIÁN, Jan, Filip Fabricius z Rosenfeldu a Hohenfallu. Život, rod a dílo defenestrovaného sekretáře, České Budějovice 2005.

KILIÁN, Jan, Jan Beck. 1588-1648. císařský generál, lucemburský guvernér a svobodný pán z Kokořinska, České Budějovice 2014.

KILIÁN, Jan, Martin Maxmilián z Golče (kolem 1593-1653). Císařský generál ve víru třicetileté války, České Budějovice 2010.

KLACZEWSKI, Witold, Abdykacja Jana Kazimierza. Społeczeństwo szlacheckie wobec kryzysu politycznego lat 1667–1668, Lublin 1993.

KLACZEWSKI, Witold, W przededniu wojny domowej w Polsce. Walka sejmowa lat 1664–1665, Lublin 1984.

KLEMENT, Jakub, Druhá anglo-nizozemská válka očima Samuela B. Pepyse, Hradec Králové 2015 (Bakalářská práce).

KLÍMA, Jan, Dějiny Portugalska, Praha 2007.

KNOZ, Tomáš, Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa, Praha 2008.

KONOPCZYŃSKI, Władysław, Liberum veto, Studium porównawczo-historyczne, Kraków 2002.

KONRÁDOVÁ, Monika, Elekcje królów polskich w drugiej połowie XVII wieku oczyma dyplomatów cesarskich, in: MARKIEWICZ, Mariusz – ROLNIK, Dariusz – WOLAŃSKI, Filip (edd.), Wokół wolnych elekcji w państwie polsko-litewskim XVI–XVII w. O znaczeniu idei wyboru – między prawami i obowiązkami, Katowice 2016, s. 295–307.

KORDIOVSKÝ, Emil – SVOBODA, Miroslav (edd.), Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba, Mikulov 2006.

KROUPA, Jiří, Ditrichštejnové v pol. 17. století a model tzv. kavalírské cesty, Historická Olomouc a její současné problémy 4, 1983, s. 109–117.

KŘÍŽ, Ondřej, Markéta Tereza Španělská a její příjezd na Apeninský poloostrov roku 1666 očima soudobého pozorovatele, České Budějovice 2016 (Bakalářská práce).

KUBEŠ, Jiří a kol., V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640-1740, Praha 2018.

KUBEŠ, Jiří, Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750), Pelhřimov 2013.

KUBEŠ, Jiří, Sídlní strategie knížat z Lobkovic ve Vídni v raném novověku (1621-1734), Porta Bohemica 3, 2005, s. 86-119.

KUBEŠ, Jiří, Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750). Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů, Pardubice 2007.

KUBÍKOVÁ, Anna, Eggenberkové. Z bankéřské lavice na knížecí stolec, Praha 2016.

KVĚTINA, Jan, Šlechtická demokracie. Parlamentarismus v Polsko-litevském státě v 16.–17. století, Červený Kostelec 2011.

LIBISZOWSKA, Zofia, Królowa Maria Ludwika, Warszawa 1987.

LOPATECKI, Karol, Organizacja, prawo i dyscyplina w polskim i litewskim pospolitym ruszeniu (do polowy XVII wieku), Bialistok 2018.

LUSKA, Stanislav, Španělská korespondence Adama z Ditrichštejna, Brno 2014 (Diplomová práce).

LYNN, John A., The French Wars 1667–1714. The Sun King at War, London 2002.

MAREK, Pavel, Ceremoniál jako zrcadlo hierarchického uspořádání císařského dvora Ferdinanda II., in: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), Šlechta v Habsburské monarchii a císařský dvůr, České Budějovice 2003 (= Opera historica 10), s. 371–396.

MAREK, Pavel, Dětství a dospívání Václava Eusebia z Lobkovic ve světle španělské korespondence jeho rodičů, in: Celostátní studentská vědecká konference Historie 1999, Olomouc 2000 s. 61–87.

MAREK, Pavel, Klientelní strategie španělských králů na pražském císařském dvoře konce 16. a počátku 17. století. Český časopis 105, 2007, s. 40-89.

MAREK, Pavel, Španělská strana na císařském dvoře?: k problematice jednoho pojmu z politických dějin, Český časopis historický 113, 2015, s. 965-988.

MAREK, Pavel, Španělský královský dvůr očima české šlechtičny. Luisa z Pernštejna v procesu politické a kulturní komunikace mezi Prahou, Vídní a Madridem, Folia Historica Bohemica 27, č. 1, 2012, s. 7-39.

MAREK, Vařeka, Jan Adam z Lichtenštejna a jeho role při budování knížectví Lichtenštejn (sonda do ekonomiky schellenberského panství), Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Historie 15, Ostrava 2008, s. 139–153.

MARKIEWICZ, Mariusz, Historia Polski. 1492–1795, Kraków 2002.

MARŠÁLKOVÁ, Lenka, Ferdinand z Ditrichštejna a jeho boj o kanonikáty pro syna Waltera Xavera. Příspěvek ke komunikačním strategiím aristokracie z českých zemí v 17. století, Opera historica 19, 2018, s. 33–55.

MAŤA, Petr, Karneval v životě a myšlení raně novověké šlechty, in: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku, České Budějovice 2000 (= Opera Historica 8), s. 163–189.

MAŤA, Petr, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004.

MERKI, Christoph Maria – LÖFFLER, Josef, Lichtenštejnové v českých zemích od středověku do 20. století Majetky, práva, správa, Vaduz 2016.

MIKULEC, Jiří, Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka, Praha–Litomyšl 1998.

MÍRKOVÁ, Marie, Řád zlatého rouna a rodová prestiž v představách Adama Matyáše z Trauttmansdorfu, in: BŮŽEK, Václav – DIBELKA, Jaroslav (edd.), Utváření identity ve vrstvách paměti, České Budějovice 2011 (=Opera historica 15), s. 249–282.

MOLTKE, Konrad von, Siegmund von Dietrichstein. Die Anfänge ständischer Institutionen und das Eindringen des Protestantismus in die Steiermark, Göttingen 1970.

- NEUMANN, Alois Augustin, Piaristé a český barok, Přerov 1933.
- ORÁLKOVÁ, Zuzana, František Antonín z Ditrichštejna a jeho duchovní dráha. Cesta Šlechtice do řad Tovaryšstva Ježíšova ve 2. polovině 17. století, Olomouc 2017 (Diplomová práce).
- Ottův slovník naučný VII, Praha 1893.
- PALACKÝ, František, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě I-V, Praha 1848-1872.
- PÁNEK, Jaroslav, Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání, in: BŮŽEK, Václav (ed.), Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750), České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 19-45.
- PARMA, Tomáš, František kardinál Ditrichstein a jeho vztahy k římské kurii, Brno 2011.
- PERDENIA, Jan, Hetman Piotr Doroszenko a Polska, Kraków 2000.
- PICKOVÁ, Dana, Habsburkové a Rurikovci na prahu novověku. Příspěvek k dějinám rusko-habsburských vztahů na přelomu 15. a 16. století, Praha 2002.
- PICKOVÁ, Dana, První moskevská mise císařského diplomata Siegmunda von Herberstein (1517), in: KOVÁŘ, Martin – STELLNER, František (edd.), Staletí objevů, diplomacie a válek. Sborník k narozeninám profesora Aleše Skřivana, Praha 2005, s. 375–385.
- PILS, Susanne C., Schreiben über Stadt. Das Wien der Johanna Theresia Harrach 1639–1736, Wien 2002.
- PLAZA, Stanislaw, Rokosz Lubomirskiego, Krakow 1994.
- POKLUDA, Zdeněk, Moravští Šternberkové. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům, Praha 2012.
- PRAŽÁK, Václav, Převzetí panství Jindřichův Hradec hrabaty Černíny v roce 1694. Anatomie jednoho rituálu, in: BŮŽEK, Václav – DIBELKA, Jaroslav (edd.), Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku, České Budějovice 2007 (= Opera Historica 12), s. 159–168.
- PRAŽÁKOVÁ, Kateřina, Obraz Polsko-litevského státu a Ruska ve zpravodajství české šlechty (1450–1618), České Budějovice 2015 (= Monographia historica 15).
- PRZYBOŚ, Adam, Potocki Stanislaw zwany Rewera (ok. 1589–1667), in: POTOCKI, Ignacy – PRZEREBSKI, Mikołaj (edd.), Polski Słownik Biograficzny. T. XXVIII, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1984, s. 140–151.
- PŘÍHODA, Marek, Mnich Filofej a Třetí Řím. Vznik a proměny jedné ideje první poloviny 16. století, in: DRÁPELOVÁ GKANTZIOS, Pavla – TÉRA, Michal – PŘÍHODA, Marek – NYKL, Hanuš – SLÁDEK, Karel (edd.), Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, Portréty, Červený Kostelec 2009, s. 23–67.
- PUTNA, Martin, Obrazy z kulturních dějin ruské religiozity, Praha 2015.
- REMBOWSKI, Aleksander, Konfederacya i rokosz. Porównanie stanowych konstytucyj państw europejskich z ustrojem Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1896.

RILEY, Jonathon, *The Last Ironsides. The English Expedition to Portugal 1662–1668*, Solihull 2014.

ROMMELSE, GijS, *The Second Anglo-Dutch War (1665–1667). Raison d'état, Mercantilism and Maritime Strife*, Hilversum 2008.

RYANTOVÁ, Marie, *Polyxena z Lobkovic. Obdivovaná i nenáviděná první dáma království*, Praha 2016.

RYCHLÍK, Jan – ZILYNSKYJ, Bohdan – MAGOCSI, Paul Robert, *Dějiny Ukrajiny*, Praha 2015.

ŘEZNÍK, Miloš, *Polsko*, Praha 2002

SEIFERT, Herbert, *Die Oper am Wiener Kaiserhof im 17. Jahrhundert*, Tutzing 1985.

SMÍŠEK, Rostislav, „Dvorská“ kariéra očima knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku, *Jihočeský sborník historický* 73, 2004, s. 94–120.

SMÍŠEK, Rostislav, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009 (= *Monographia historica* 11).

SMÍŠEK, Rostislav, *Císařský dvůr v polovině 17. století očima nejvyššího hofmistra arciknížete Leopolda Viléma. Deník Jana Adolfa ze Schwarzenberku z roku 1657*, *Folia historica bohemia* 27, 2012, s. 263–314.

SMÍŠEK, Rostislav, *Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku jako pramen historického bádání*, in.: KUBEŠ, Jiří (ed.), *Šlechta na cestách v 16.–18. století*, Pardubice 2007, s. 129–161.

SMÍŠEK, Rostislav, *Důvěra nebo nenávisť? Obraz Španěla v korespondenci císaře Leopolda I. s knížetem Ferdinandem z Dietrichsteina*, *Časopis Matice moravské* 123, 2004, s. 47–76.

SMÍŠEK, Rostislav, *Jupiter nebo Apollon, Aurora nebo Minerva? Leopold I. a Markéta Tereza Španělská ve světle svatebních slavností*, *Dějiny a současnost* 36, 2016, č. 4, s. 19–22.

SMÍŠEK, Rostislav, *Kniha poznámek Ferdinanda z Ditrichštejna z let 1683–1697. Kritická edice*, in: BŮŽEK, Václav (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= *Opera historica* 13), s. 307–398.

SMÍŠEK, Rostislav, *Komunikační síť knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku na přelomu 17. a 18. století*, *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 333–355.

SMÍŠEK, Rostislav, *Leopold I., Markéta Tereza Španělská a Ferdinand z Ditrichštejna. Návštěva císařské rodiny v Mikulově roku 1672 jako prostředek symbolické komunikace*, in: BŮŽEK, Václav – DIBELKA, Jaroslav (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= *Opera historica* 12), s. 65–111.

SMÍŠEK, Rostislav, *Markéta Marie Španělská v alegorické řeči barokních performancí*, České Budějovice 2021 (Habilitační práce).

SMÍŠEK, Rostislav, *Střední Evropa a Španělsko v polovině 17. století. Markéta Tereza Španělská a její španělský hofštát očima soudobých pozorovatelů*, *Český časopis historický* 109, 2011, s. 397–431.

SMUTNÝ, Bohumír, Lichtenštejnské hospodářské snahy od 17. století do poloviny 20. století na území Moravy a Čech, *Časopis Matice moravské* 132, 2013, s. 303–316.

STOKLASOVÁ, Hana, *Katolické přechodové rituály v českých zemích v „dlouhém“ 19. století*, Pardubice 2017.

STOLIČKA LEE, Ondřej, Výběr středoevropských rytířů do Řádu zlatého rouna za regentství královny Marie Anny Habsburské (1665–1675), *Opera historica* 22, 2021, s. 34–52.

SVOBODA, Libor, *Diplomatické vztahy mezi Habsburky a Ruskem v letech 1654–1656*, Brno 2006 (Disertační práce).

SVOBODA, Libor, Ruský posel Grigorij Bogdanov a jeho cesta do Vídně na jaře roku 1656, *Acta historica et Museologica Universitatis Silesianae Opaviensis* C7, 2007, s. 135–151.

ŠEJNOVÁ, Iveta, Hrabě Maxmilián z Ditrichštejna (1638–1692). Osudy mladšího sourozence v 2. polovině 17. století, Pardubice 2015 (Diplomová práce).

ŠUBRTOVÁ, Veronika, Španělská vyslanecká mise Františka Eusebia z Pöttingu pohledem jeho korespondence Ferdinandovi z Ditrichštejna, Pardubice 2021 (Diplomová práce).

TRUC, Miroslav, Jižní Čechy a jezuitská akademie pražská, *Jihočeský sborník historický* 27, 1958, s. 73–80.

VÁCHA, Štěpán – VESELÁ, Irena – VLNAS, Vít – VOKÁČOVÁ, Petra, Karel VI. & Alžběta Kristýna. Česká korunovace 1723, Praha, Litomyšl 2009.

VALENTA, Aleš, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004.

VALENTA, Aleš, *Lesk a bída barokní aristokracie*, Hradec Králové 2011.

VAVŘÍNOVÁ, Valburga, Životní styl a kultura každodenního života ruské společnosti pozdního středověku očima Západoevropanů, Praha 2009 (Disertační práce).

VESELÁ, Irena, Il Pomo d'oro, Festa teatrale k svatbě císaře Leopolda I. s Markétou Marií Tereziou Španělskou, Brno 2008 (bakalářská práce).

VESELÁ, Martina, *Anglo-nizozemské války (1652–1654, 1664–1667) – důsledek obchodního soupeření v 17. století*, Plzeň 2017 (bakalářská práce).

VLČKOVÁ, Michaela, Žehnání matky. Význam obřadů v Čechách a na Moravě v 16. – 21. století, Praha 2015.

VOCELKA, Karl – HELLER, Lynne, *Život Habsburků. Kultura a mentalita jednoho rodu*, Praha 2012.

VOCELKA, Karl, Feste in der frühen Neuzeit in der österreichischen Geschichtsschreibung, in: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= *Opera Historica* 8), s. 21–36.

VOKÁČOVÁ, Petra, *Příběhy o hrdé pokoře. Aristokracie českých zemí v době baroka*, Praha 2014.

VYDRA, Zbyněk – ŘOUTIL, Michal – KOMENDOVÁ, Jitka, *Dějiny Ruska*, Praha 2017.

VYSTRČIL, Jaroslav, Syn rebelův. Kulturní obraz ze 17. století, Olomouc 2005.

WÓJCIK, Zbigniew, Jan III Sobieski. 1629–1696, Warszawa 1994.

WÖJCIK, Zbigniew, Miedzy traktátem andruszowskim a wojna turecka. Stosunki polsko-rosyjskie 1667–1672, Warszawa 1968.

WÓJCIK, Zbigniew, Traktat andruszowski 1667 roku i jego geneza, Warszawa 1959.

ZEMEK, Metoděj – BOMBERA, Jan – FILIP, Aleš, Piaristé v Čechách na Moravě a ve Slezsku 1631–1950, Prievidza 1992.

Seznam vyobrazení

1. Vyobrazení Ferdinanda z Ditrichštejna [Převzato z https://cs.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_z_Ditrich%C5%A1tejna#/media/Soubor:Arolsen_Klebeband_02_497.jpg]
2. Vyobrazení Jana Maxmiliána z Lamberku [Převzato z https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Maxmili%C3%A1n_z_Lambergu#/media/Soubor:Anselmus-van-Hulle-Hommes-illustres_MG_0467.tif]
3. Vyobrazení Františka Eusebia z Pöttingu [Převzato z <https://stt.opac.nm.cz/media-viewer?rootDirectory=68103&origin=https%3A%2F%2Fstt.opac.nm.cz%2Frecords%2F01da945-e642-4d59-a805-68be6b9c2c7c#!?file=273878>]
4. Vyobrazení koňského baletu *La contesa dell'Aria, e dell'Aqua* z roku 1667 [Převzato z https://commons.wikimedia.org/wiki/File:H%C3%B6fische_Theaterauff%C3%BChrung_und_festlicher_Umzug_zu_Ehren_der_Hochzeit_Kaiser_Leopolds_I.jpg]
5. Vyobrazení Markéty Terezy od Jana Thomase van Ieperen z roku 1667 [Převzato z https://cs.wikipedia.org/wiki/Mark%C3%A9ta_Habsbursk%C3%A1_%281651%E2%80%931673%29#/media/Soubor:Jan_Thomas_-_Infanta_Margaret_Theresa,_Empress,_in_theater_dressFXD.jpg]
6. Vyobrazení Leopolda I. od Jana Thomase van Ieperen z roku 1667 [Převzato z https://cs.wikipedia.org/wiki/Leopold_I.#/media/Soubor:Jan_Thomas_-_Leopold_I_as_Acis_in_the_play_%22La_Galatea%22.jpg]
7. Vyobrazení kozáckého hetmana Petra Dorošenka [Převzato z https://en.wikipedia.org/wiki/Petro_Doroshenko#/media/File:Petro_Doroshenko_19.jpg]
8. Vyobrazení Jana Sobieského [Převzato z https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_III._Sobieski#/media/Soubor:Schultz_John_III_Sobieski.jpg]
9. Vyobrazení Jana II. Kazimíra Vasy [Převzato z <https://www.meisterdrucke.cz/umelecke-tisky/Willem-Hondius/144174/Jan-Kazim%C3%ADr-Vasa-%281609-72%29,-polsk%C3%BD-kr%C3%A1l,-1649.html>]
10. Vyobrazení konceptu zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 12. prosince 1667

Obrazové přílohy

Obr. 1 Vyobrazení Ferdinanda z Ditrichštejna

FERDINANDO PRINCIPE DI DIETRISTAIN DI NICHILS,
PVRG HEREDITARIO COPPIERE DELLA CARINTIA,
CON^{RE} DI STATO, CAMARIERE & MAGGIORDOMO MAGG
IORE DIIA AVGVSTISS^{MA} IMPERATRICE MARGERITA

Joan. de Herde, del.

Fra. Vander. Steen. S.C.M. Fe.

Obr. 2 Vyobrazení Jana Maxmiliána z Lamberku

Obr. 3 Vyobrazení Františka Eusebia z Pöttingu

Obr. 4 Vyobrazení koňského baletu *La contesa dell'Aria, e dell'Aqua* z roku 1667

Obr. 5 Vyobrazení Markéty Terezy od Jana Thomase van Ieperen z roku 1667

Obr. 6 Vyobrazení Leopolda I. od Jana Thomase van Ieperen z roku 1667

Obr. 7 Vyobrazení kozáckého hetmana Petra Dorošenka

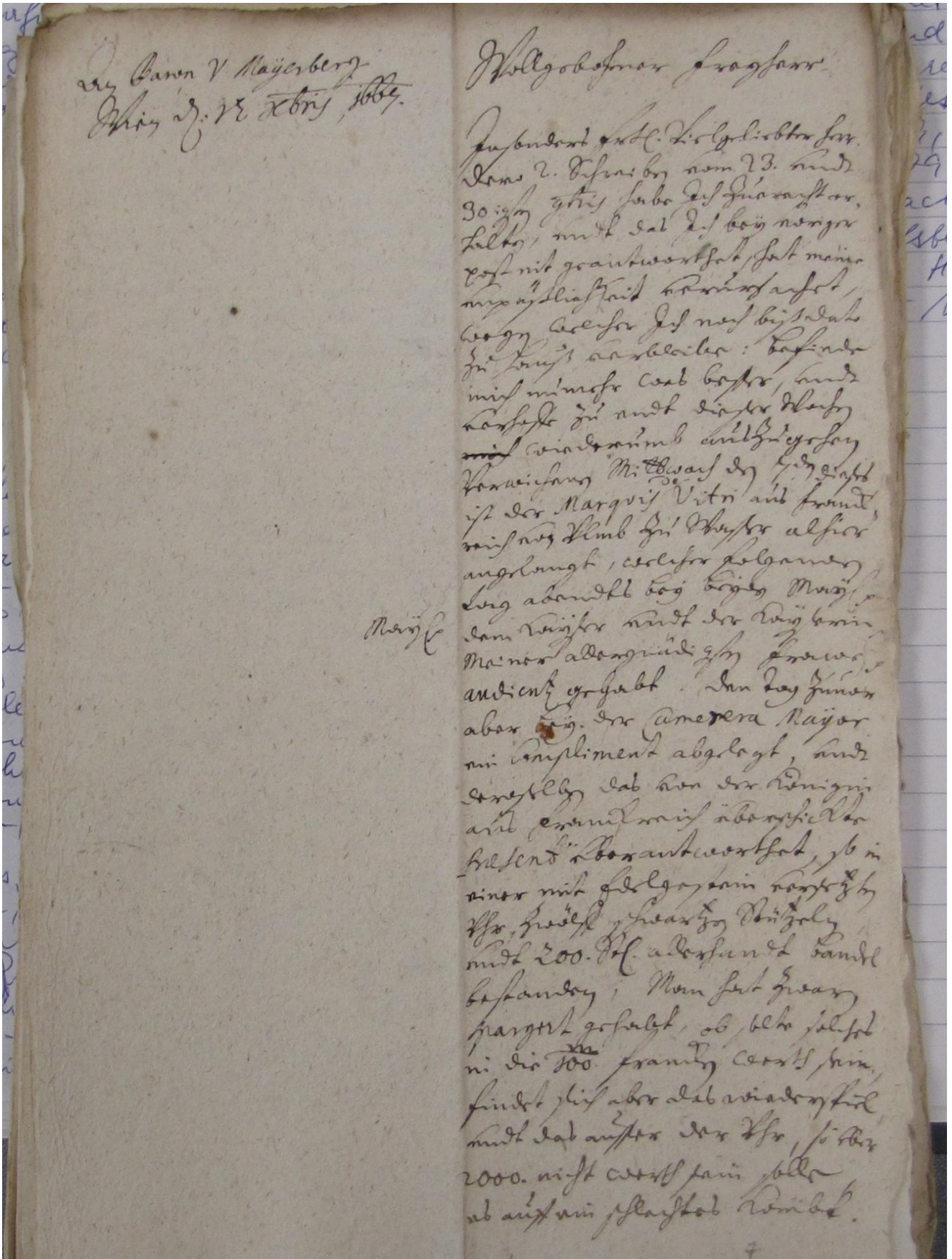
Obr. 8 Vyobrazení Jana Sobieského

Obr. 9 Vyobrazení Jana II. Kazimíra Vasy

Obr. 10 Vyobrazení konceptu zprávy Ferdinanda z Ditrichštejna z 12. prosince 1667

Herr Baron v. Mayerberg
 Dienstag d. 12. Xbris. 1667.

Hollgobornar Prager

Zuwendet sich. Wohlgeleiteter Herr.
 Dem v. Ditsch bey dem 23. und
 30. im Jahr habe ich zuerkannt,
 halbes, nicht das d. bey voriger
 Post mit gewandter Post, hat meine
 mich schickteid vor mich gefol,
 wegen welcher ich mich bis dahin
 zu dem an der Stelle: befindet
 mich meine Zeit bey, und
 welche zu dem die der durch
 mich wiederum durchgefallen
 Konzeptions Mittelwaid der
 ist der Margraf Viteri und frucht,
 mich aus dem zu dieser alhier
 angelangt, welcher selbiger
 sehr abendts bey selbigen
 dem Winter nicht der Winter
 Meiner abendts zu
 andern gegeben. In dem Winter
 aber die der Camerera Mayer
 mich Compliment abgelegt, und
 weshalb das von der Königin
 und erwidert mich überhellen
 bestehend überantwortet, so in
 einer mit selbigen dem
 der, welche zu dem
 nicht 200. Pf. abendts
 bestanden; Man hat
 fragte gefolgt, ob, ble
 in die 100. frucht
 findet sich aber die
 nicht das außer der
 2000. nicht frucht
 ob auf mich
 7

Margraf